

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra bezpečnostních studií

Eva Pelikánová

**Kulturní památky v ozbrojených konfliktech:
Typické motivace k jejich ničení**

Diplomová práce

Praha 2017

Autor práce: **Bc. Eva Pelikánová**

Vedoucí práce: **Mgr. et Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

PELIKÁNOVÁ, Eva. Kulturní památky v ozbrojených konfliktech: Typické motivace k jejich ničení. Praha, 2017. 83s. Diplomová práce (Mgr.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra bezpečnostních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. et Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D.

Abstrakt

Ochrana kulturních památek v době ozbrojených konfliktů se zejména v posledních letech stala často skloňovaným tématem. Ukazuje se, že i přes širokou základnu mezinárodně-právní kodifikace principů, které mají zabránit ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, jsou kulturní památky ničeny. V debatě o jejich ochraně není věnována dostatečná pozornost hodnotám kulturních památek, které nejen v ozbrojených konfliktech pro zainteresované aktéry památky představují, ale také motivacím, které aktéry k samotnému ničení vedou. Práce vychází ze současného stavu poznání jak v akademické či mezinárodně-právní oblasti a zaměřuje se na zkoumání motivací, které vedou aktéry k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. K zodpovězení výzkumné otázky: „Jaké motivace vedou aktéry k aktivnímu ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech?“ je vycházeno z analýzy literatury, která odkrývá motivace vysvětlující ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Tyto motivace budou pro účely práce chápány jako teoretická vysvětlení ničení a na základě pěti případových studií bude ověřována jejich platnost. Následná syntéza závěrů případových studií bude reflektovat všechna teoretická vysvětlení, tedy škálu motivací, které vedou aktéry k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Přehled motivací navíc poslouží ke kritické reflexi mezinárodně-právních dokumentů zaměřující se na ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech.

Abstract

In recent years protection of cultural property in the event of armed conflicts has become largely mentioned issue. Despite broad international legal codification of principles to prevent destruction of cultural property in the event of armed conflicts, destruction of cultural property obviously occurs. Within discussion on their protection, attention is not so paid to the values of

cultural property representing for interested actors not merely in the event of armed conflicts. Attention is not much paid also to the motivations leading actors to destroy cultural property in the event of armed conflicts. The thesis is based on current state of knowledge both in academic or international law and it focuses on exploring motivations leading actors to destroy cultural property in the event of armed conflicts. To answer the research question: "What motivators are leading actors to actively destroy cultural monuments in armed conflicts?" is proceeded from analysis of literature that expounds the motivations for the destruction of cultural property in the event of armed conflicts. These motivations will be understood as theoretical explanations of destruction for the purposes of the work, and on the basis of five case studies, their validity will be checked. The subsequent synthesis of the conclusions of the case studies will reflect all the theoretical explanations, i.e. a range of motivations leading actors to destroy cultural heritage in the event of armed conflicts. In addition, the motivation overview will serve to critically reflect international law documents aimed at protecting cultural property in the event of armed conflicts.

Klíčová slova

Kulturní památky, ozbrojené konflikty, ničení, ochrana, motivace, hodnoty

Keywords

Cultural property, armed conflicts, destruction, protection, motivations, values

Rozsah práce: 205 756 (počet znaků s mezerami)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne

Eva Pelikánová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu Mgr. et Mgr. Tomáši Kučerovi, Ph.D. za konzultace, cenné podněty a trpělivost při vedení mé diplomové práce a dále pak také celé své rodině za podporu.

Univerzita Karlova
Fakulta sociálních věd
Institut politologických studií
Bezpečnostní studia
LS 2016

Projekt diplomové práce

**Kulturní památky v ozbrojených konfliktech: Typické motivace k jejich
ničení**

Eva Pelikánová

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Tomáš Kučera, Ph.D

2016

Vymezení tématu

Na ochranu kulturních památek, k jejichž ničení dochází v případě ozbrojeného konfliktu, lze nahlížet jako na téma mezinárodně-právně kodifikované a v poslední době také často diskutované v souvislosti s postupem tzv. Islámského státu. Právní rámec a mezinárodní konvence ovšem v praktické rovině postrádají účinná a dlouhodobě udržitelná preventivní a vynucovací opatření k prosazení ochrany kulturních památek v ozbrojeném konfliktu. V případě rychlé eskalace konfliktu lze postrádat aktivní vojenskou doktrínu směřem k ochraně kulturních památek.

Potřeba speciálního přístupu k ochraně kulturních památek v ozbrojeném konfliktu, zejména odsouzení těchto činů jako válečného zločinu, je pouze artikulována prostřednictvím vysokých politických činitelů i skrze akademickou činnost. Snaha autorů v tomto myšlenkovém proudu se omezuje na hodnocení a interpretaci konvencí klíčových pro ochranu kulturních památek či na kritické reflexe o mezinárodně-právním ukotvení ochrany kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu. Komparativní rámec je u prací, které se zabývají jednotlivými případy ničení kulturních památek a vyvozování důsledků z případného srovnání, je spíše výjimečným. Je třeba mít na paměti, že všechny zainteresované strany nepříliš adekvátním způsobem přistupují k ochraně kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu. Motivace těch aktérů, kteří památky ohrožují a naopak, limity aktérů prosazujících jejich ochranu jak na poli mezinárodním, tak v moderním západním vojenství, se do popředí uceleného akademického studia nedostávají vůbec.

Takto vymezené mezeře v současném stavu poznání se hodlám v této práci věnovat. Vzhledem k závažnosti problematiky a omezenému prostoru pro zpracování se omezím na studium případů aktivního (tj. nenáhodného) ničení kulturních památek v podmínkách vojenského konfliktu. Mou snahou je vytvořit typologii, která odkryje primární motivy, a tedy různé podoby zisku na straně těch, kdo se aktivně podílí na destrukci těchto památek.

Hlavní otázky, odůvodnění a cíl práce

Výběr a stanovení tématu práce pramení zejména z relevance tématu. Přes širokou pozornost věnovanou křiklavým případům nedávné minulosti (ničení soch Buddhů v Bamíjánu, rozkradení muzejních sbírek v Iráku po invazi v roce 2003, likvidaci asyrských památek Islámským státem, nebo zaminování Palmyry), nepřekračuje tato pozornost, ani reakce na ni,

rámec mediálního šumu, kde je informace redukována na nálepku barbarismu zúčastněného aktéra. Na druhou stranu, takřka výlučně západní, vojenské kruhy věnují problematice značnou pozornost a realizují aktivní kroky k nastolení této agendy alespoň ve vlastním plánování.

Právě rozpor, mezi přístupem komunity přímo dotčené potřebou reagovat na konvence a platný právní rámec ve vlastní činnosti a velmi redukováným, až zcela zkresleným, veřejným povědomím o problematice, lze tematické vymezení považovat za nejvhodnější. Prvotní motivací ke zpracování právě tématu typologie, je reagovat na „mýtus o barbarech“, který podporuje tradiční mediální diskurs, a která je konformní s pohledem běžného Evropana na památky jako „hezké a staré věci“. Práce by měla ukázat sadu racionálních motivací, které vedou k ničení světového kulturního dědictví ve vojenských konfliktech dneška i minulosti. Teoretický rámec, kterému se hodlám věnovat, je také doposud nezpracovaný a tudíž má moje práce potenciál přinést nový ucelený pohled na problematiku ničení kulturních památek v ozbrojeném konfliktu.

Z toho důvodu si pokládám výzkumnou otázku: „Jaké jsou důvody vedoucí k aktivnímu ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech?“

Metodologie

Vhledem k charakteru práce a jeho cíle se jevila jako nejvhodnější volba induktivního výzkumu. Konkrétně použití zakotvené teorie, některé z variant komparativní případové studie, nebo širěji pojaté kombinace metod vycházející z rozsáhlejšího empirického materiálu.

Zakotvená teorie poskytuje prostor pro tvorbu vlastního teoretického rámce, který reflektuje analýzu empirických dat. Předpokládá však, že daný problém je skutečně teoreticky nepostižený a z hlediska provedení je náročná na přístup k rozsáhlým primárním datům. Jak již bylo řečeno, problematika ničení památek je do jisté míry postižena mezinárodní konvencí a zachycena v právní literatuře. Přístup k primárním datům o motivacích jednotlivých aktérů je přinejmenším omezený, až nulový.

Komparativní případová studie zase umožňuje práci pouze s omezeným počtem dostatečně detailně rozpracovaných případů (s ohledem na limity rozsahu). Hrozí tam tedy riziko ovlivnění výsledku práce výběrem případů. Na druhou stranu ale detailní pohled na konkrétní případy umožňuje dostatečně odlišit studované příčiny, nebo vyvrátit převládající vysvětlení.

Stěžejním přístupem k práci je tedy kombinace určení základní typologie cestou zpracování rozsáhleji vymezené empirie a komparativního rámce případových studií. Tvorba a analýza

případových studií má potenciál nabídnout data, pomocí nichž budu moci lépe definovat faktory tvořící typologii, která bude reflektovat důvody, proč dochází k ničení kulturních památek v případě ozbrojených konfliktů, zatímco předchozí zpracování širší dostupné empirie (množiny případů) na povrchnější úrovni, omezí riziko neadekvátního výběru případů.

Struktura práce

V první části své práce shrnu legislativní zakotvení ochrany kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu, též problematiku a nedostatky, které tato kodifikace skýtá a je interpretována nejen v mnohých akademických pracích. Dále uvedu aktéry, kteří se podílejí či jsou nějakým způsobem zainteresováni na řešení ochrany kulturních památek. Toto obecné shrnutí pokládám za komplexní úvod do tématu a problematiky, do jejichž porozumění chci svým záměrem práce přispět tvorbou typologie přínosné z hlediska uceleného a přímočarého názvosloví odůvodňující ničení kulturních památek.

Druhá část se týká rozpracování databáze ozbrojených konfliktů a určení co nejširší množiny případů, ve kterých dochází k ničení kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu. Zde dojde na základě shromážděné široké škály empirických dat k prvotnímu vymezení typologie podle významu zničení dané památky pro bojující strany.

Třetí část poslouží k tvorbě, komparaci a analýze pěti případových studií, na jejichž základě určím teoretický rámec, v mém případě tedy již několikrát zmíněnou typologii, která má za cíl jasně definovat faktory poukazující na důvody, může říci též motivaci, proč dochází k ničení kulturních památek v době ozbrojeného konfliktu. Nutno podotknout, že ve změní internetových článků, diskusí i odborných prací zazní motivace, respektive důvody, které mohou vést k ničení památek, avšak, jak již bylo zmíněno, celistvá konceptualizace v podobě typologie těchto důvodů není přehledně sestavena.

Hlavním aspektem a cílem práce je zodpovězení stanovené výzkumnou otázkou vytvořením typologie faktorů vedoucím k ničení kulturních památek. Vytvořená typologie si klade za cíl jasněji přiblížit a chápat ničení památek v ozbrojených konfliktech v několika různých směrech, souvislostech i možných konsekvencích. Nutno podotknout, že kulturní památky hrají svoji určitou roli v konceptu bezpečnosti z hlediska tolerance odlišných kultur, náboženství, také lze zdůraznit i cílené strategické využití lokace dané památky ke způsobení nejen materiální škody atp. Jedná se tedy o objekty, které jsou významově součástí ozbrojených konfliktů.

Předběžný obsah

- Úvod – vymezení tématu a užitého metodologického rámce, stanovení cíle práce
- První část – Obecně k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech
- Legislativní rámec ochrany kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu
- Problematika legislativního rámce vztahujícího se k ochraně kulturních památek v praxi
- Aktéři podílející se na ochraně kulturních památek v případě ozbrojeného konfliktu
- Druhá část – Rozpracování databáze ozbrojených konfliktů a určení co nejširší množiny případů; prvotní vymezení typologie podle významu zničení památky pro bojující strany
- Třetí část – Komparativní případové studie; konkretizace typologie faktorů ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech
- Faktor operační: Zničení Starého mostu a historického centra města Mostar
- Faktor vydírání: Palmyra - ničení kulturního dědictví samozvaným Islámským státem
- Faktor potrestání/odplaty: Bombardování Drážďan roku 1945
- Faktor ekonomického zisku: Destrukce památek Asyrské říše na Blízkém východě
- Faktor náboženský/kulturní: Devastace svatyní a manuskriptů v Timbuktu¹
- Závěr
- Shrnutí k vytvořené typologii (strategická hodnota nebo protihodnota, ekonomický zisk, ideologicky symbolická hodnota), argumentace k přínosu typologie
- Seznam použité literatury

Literatura

Prameny

BANDARIN, F. (2007). World Heritage – Challenges for the Millenium. UNESCO World Heritage Centre, Paris

BOYLAN, J. Patrick (1993). Review of the Conention for the Protection od Cultural Property in the Event of Armed Conflict (The Hague Convention of 1954). Dostupné na: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001001/100159eo.pdf>, 5.1.2016.

DRULÁK, P. a kol. (2008). *Jak zkoumat politiku*. Praha: Portál.

JALLC NATO (2012). Cultural property protection in the operations planning process, *Joint Analysis and Lesons Learned Centre*, 285, 20 December 2012, p. 1-37.

¹ Seznam případů je uveden předběžně s ohledem na základní vhled do problematiky

LAMBERT, S.; ROCKWELL, C. (2012). Protecting Cultural Heritage in Times of Conflict. ICCROM.

O'KEEFE, R. (2007). The protection of cultural property in armed conflict. *Amicus Curiae*, Issue 71, Autumn 2007.

SCHIPPER, F.; EICHBERGER, H. (2010). The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict: the Cultural Property Protection Officer as a Liaison Between the Military and the Civil Sector. *Archeology, Cultural Property and the Military*. (Present Pasts)

<http://www.presentpasts.info/articles/10.5334/pp.31/>, 20. 8. 2015.

UNESCO (2015). Armed Conflict and Heritage,

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/>, 15. 11. 2014.

UNESCO (2015). Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property – 1970,

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/1970-convention/>, 10. 7. 2015.

UNESCO (2015). Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/the-hague-convention/>, 10. 7. 2015.

UNESCO (2015). International Registr of Cultural Property under Special Protection,

<http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001585/158587EB.pdf>, 10. 7. 2015.

UNESCO (2015). Second Protocol to the Hague Convetion,

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/the-2nd-protocol-1999/>, 10. 7. 2015.

UNESCO (2015). Synergies between the 1999 Second Protocol to the 1954 Hague Convention and the 1972 World Heritage Convention,

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/synergies/>, 2. 7. 2015.

UNESCO (2015). Training for the military,

<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/armed-conflict-and-heritage/training-for-the-military/>, 2. 7. 2015.

Internetové zdroje, periodika

FORREST, C. (2007). The Doctrine of Military Necessity and the Protection of Cultural Property during armed Conflicts. University of Queensland of Australia, Research Paper No. 07-1, p. 177-219.

HOWE, Z. (2011-2012). Can the 1954 Hague Convention Apply to Non-state Actors?: A Study of Iraq and Libya. *Texas International Law Journal*. Vol. 47, Issue 2.

International Military Cultural Heritage Working Group (2015),

<http://www.aiamilitarypanel.org/champ-workshop-at-2012-aia-annual-meeting/international-military-cultural-heritage-working-group/>, 10. 7. 2015.

KILA, D. J.; HERNDON, V. Ch. (2014). Military Involvement in Cultural Property Protection: An Overview. *National Defense University Press*, 1.7.2014,

<http://ndupress.ndu.edu/Media/News/NewsArticleView/tabid/7849/Article/577538/jfq-74-military-involvement-in-cultural-property-protection-an-overview.aspx>, 20. 8. 2015.

MERRYMAN, H. J. (1986). Two Ways of Thinking About Cultural Property. *The American Journal of International Law*, Vol. 80, NO. 4. Oct. 1986, p. 831-853.

NATIONAL ARCHIVES (2016). Why target Dresden? Dostupné na:

<http://www.nationalarchives.gov.uk/education/heroesvillains/g1/>, 5.1.2016.

On the need for a NATO Cultural Property Capability Action Plan (2013),

http://www.culturalpropertyprotection.com/uploads/The_need_for_a_Cultural_Property_Protection_Capability_Action_Plan.pdf, 10. 7. 2015.

POSNER, E.(2006). The International Protection of Cultural Property: Some Skeptical Observations. *University of Chicago Public Law School*, Working Paper No, 141, p. 1-20.

SELWOOD, D. (2015). Dresden was a civilian town with no military significance. Why did we burn its people? *Telegraph*. 13 Feb 2015. Dostupné na:

<http://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/11410633/Dresden-was-a-civilian-town-with-no-military-significance.-Why-did-we-burn-its-people.html>, 5.1.2016.

THOMPSON, L. E. (2015). Art Turns a Profit. *Bloomberg View*, 18. 5. 2015,

<http://www.bloombergview.com/articles/2015-05-18/islamic-state-s-war-on-art-turns-a-profit>, 20. 8. 2015.

UNESCO (2016). In Davos, UNESCO Director General calls for stronger partnerships to Protect Cultural Heritage under attack Dostupné na: http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/in_davos_unesco_director_general_calls_for_stronger_partnerships_to_protect_cultural_heritage_under_attack/#.VqID4JrhCt8, 5.1.2016.

UNESCO (2015). UNESCO strengthens action to safeguard cultural heritage under attack. Media Services, 12.8.2014, http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/unesco_strengthens_action_to_safeguard_cultural_heritage_under_attack/#.VaYHC6O7ZXA, 2.7.2015.

#Unit4Heritage (2015). What UNESCO does, <http://www.unite4heritage.org/index.php#section4>, 20.7.2015.

Obsah

1 Úvod.....	18
1. 1. Vymezení tématu, relevance a cíl práce.....	18
1. 2. Definice kulturní památky, chápání její hodnoty a ochrany v ozbrojených konfliktech.	21
1. 3. Revize literatury.....	23
1. 3. 2. Akademická reflexe problematiky.....	28
1. 3. 3. Populární reflexe problematiky.....	31
1. 4. Metodologie a struktura práce.....	34
2 Ideální typy vysvětlení ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech.....	36
2.1. Kulturní motivace.....	37
2. 2. Vojenské motivace.....	38
2. 3. Kriminální motivace.....	39
3. Operacionalizace.....	40
4 Analýza případových studií.....	43
4. 1. Případová studie: Devastace svatyní a manuskriptů v Timbaktu.....	43
4. 1. 1. Aktéři konfliktu.....	43
4. 1. 2. Kulturní význam města Timbaktu.....	44
4. 1. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu.....	45
4. 1. 4. Výklad hodnoty kulturních památek v Timbaktu a motivací k jejich ničení.....	45
4. 1. 5. Vysvětlení ničení.....	46
4. 2. Případová studie: Zničení Starého mostu ve městě Mostar.....	48
4. 2. 1. Aktéři konfliktu.....	48
4. 2. 2. Kulturní význam Starého mostu.....	48
4. 2. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu.....	49
4. 2. 4. Výklad hodnoty Starého mostu a motivací k jeho ničení.....	50
4. 2. 5. Vysvětlení ničení.....	50
4. 3. Případová studie: Bombardování Drážďan v roce 1945.....	52

4. 3. 1. Aktéři konfliktu.....	52
4. 3. 2. Kulturní význam Drážďan - Labské údolí včetně historické části města.....	52
4. 3. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu.....	53
4. 3. 4. Výklad hodnoty Drážďan – Labského údolí a historické části města a motivací k jejich ničení.....	54
4. 3. 5. Vysvětlení ničení.....	54
4. 4. Případová studie: Ničení města Palmyra samozvaným Islámským státem.....	56
4. 4. 1. Aktéři konfliktu.....	56
4. 4. 2. Kulturní význam kulturního dědictví v Palmyře.....	57
4. 4. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu.....	58
4. 4. 4. Výklad hodnoty kulturního dědictví v Palmyře a motivací k jeho ničení.....	59
4. 4. 5. Vysvětlení ničení.....	59
4. 5. Případová studie: Destrukce památek Asyrské říše na Blízkém východě.....	61
4. 5. 1. Aktéři konfliktu.....	61
4. 5. 2. Kulturní význam památek Asyrské říše na Blízkém východě.....	61
4. 5. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu.....	62
4. 5. 4. Výklad hodnoty památek Asyrské říše na Blízkém východě a motivací k jejich ničení.....	63
4. 5. 5. Vysvětlení ničení.....	64
5 Závěr.....	66
5. 1. Vyhodnocení užitečnosti ideálních typů.....	66
5. 2. Reflexe mezinárodně-právních dokumentů.....	68
6 Použitá literatura.....	69
6. 1. Knihy, články.....	69
6. 2. Internetové zdroje.....	72

Seznam tabulek

3 Tabulka č. 1 – Přehled a charakteristika ideálních typů ničení.....	40
3 Tabulka č. 2 – Ideální typy ničení ve spojitosti se sadou proměnných.....	42
5.1. Tabulka č. 3 – Syntéza závěrů případových studií.....	66

„Ochrana kulturních statků je způsob, jak se vyhnout další překážce na cestě k míru“ (Mollick Otterson 2013)

1 Úvod

1. 1. Vymezení tématu, relevance a cíl práce

Ochrana kulturních památek v ozbrojených konfliktech postupem času nabývá čím dál více na pozornosti. Na první pohled by se mohlo zdát, že ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech se stalo fenoménem posledních let zosobněným samozvaným Islámským státem. Nicméně takový druh ničení kulturních památek není ojedinělý, ba ani otázkou posledních několika let. Naopak prvotní ucelené zmínky o tom, že by se měly kulturní památky chránit, vypukne-li ozbrojený konflikt, sahají do 19. století. Nicméně význam kulturních památek byl znám už ve 2. st. př. n. l., kdy Polybius pronesl: „*Když (vedení boje) nepřináší žádné výhody (pro válčící stranu), nikdo nemůže popřít, že oddávat se ničení chrámů, soch a dalších posvátných věcí, je šílenství*“ (Martinez 2015, s. 4). Cestou k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech byla jejich mezinárodně-právní kodifikace. Ta se odráží v tvorbě doktrín, strategií či iniciativ nejen ze strany mezinárodních organizací, nýbrž i z úrovně národní a nadnárodní. Nicméně praktické dopady aktivit s cílem chránit kulturní památky v ozbrojených konfliktech jsou ve velké míře omezeny na mediální prohlášení s důrazem na barbarismus a nenávisť k jiným kulturám a náboženstvím a na krkolomně prováděná opatření v praxi, častokrát ex post.

Je nasnadě si položit otázku, proč vůbec vznikl záměr chránit kulturní památky, vypukne-li ozbrojený konflikt? Jako odpověď se nabízí hodnotový význam, jenž pro každého aktéra zainteresovaného v ozbrojeném konfliktu daná kulturní památka představuje. Na tomto hodnotovém základě se kulturním památkám přiznává důležitost, kterou mohou sehrát v ozbrojeném konfliktu. Právě hodnota kulturních památek je klíčovým elementem k počátkům úvah o jejich ochraně a následné reálné snaze je opravdu v průběhu vojenského konfliktu chránit. Hodnotový význam kulturních památek nemusí být jednotný pro všechny aktéry účastníci se ozbrojeného konfliktu, nicméně hraje podstatnou roli ve vnímání kulturních památek jako prostředku pro dosažení nějakého cíle v rámci boje. Z toho lze usuzovat, že kulturní památky se v ozbrojených konfliktech ničí záměrně z nějakého cíleného důvodu. To znamená, že motivace, které vedou aktéry konfliktu k takovému druhu ničení, jsou odlišné právě na základě hodnotového významu, který pro ty které aktéry kulturní památky představují a tyto motivace se pak zároveň stávají vysvětlením pro cílené ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Cílené ničení kulturních památek jako objektů, které mají nevyčíslitelnou hodnotu pro celé lidstvo, může být mimo jiné zařazeno pod hlavičku kolaterální ztráty, která je v určitém svém rozsahu mezinárodním humanitárním právem omezena v rámci principu proporcionality (Carey, Dunlap, Pritchard 2006, s. XII). V mezinárodním humanitárním právu kodifikovaný princip proporcionality při útoku v ozbrojených konfliktech balancuje mezi ochranou životů lidí a objektů a vojenskou nutností jejich usmrcení a ničení

(Heinegg 2015). Pokud dáme stranou mezinárodně-právní ukotvení ochrany kulturních památek v ozbrojeném konfliktu a zaměříme se na kolaterální ztráty v souvislosti s ochranou civilistů a objektů, jsou tyto dva elementy stavěny na stejnou úroveň důležitosti (Heinegg 2015). Jak ochrana civilistů, tak ochrana objektů představují hodnoty, které jsou využívány prostřednictvím jejich usmrcení a ničení v podobě zástupného, sekundárního, cíle ochromit nepřítele se snahou znevýhodnit jeho pozici v ozbrojeném konfliktu (Fischer 2011). Útoky způsobující ničení objektů či zabíjení civilistů nejsou ve jménu kolaterálních ztrát mezinárodním humanitárním právem zakázány (Fischer 2011). Se zaměřením na ochranu objektů před cíleným ničením v ozbrojených konfliktech se nabízí znění článku 52 Dodatkového protokolu 9 Ženevské úmluvy z roku 1949, že „civilní objekty nesmějí být objektem útoku nebo odvetných útoků. Civilní objekty jsou všechny objekty, které nejsou objekty vojenskými (...)“ (International Committee of the Red Cross 2016). Vzhledem k tomu, že civilní objekty nejsou specifikovány, není tedy uvedeno, o jaké druhy objektů se nejen v rámci kolaterální ztráty může jednat, lze takovými objekty označit i kulturní památky. Julia Brooks na harvardském webovém portále Humanitarian Academy at Harvard uvádí, že „porušení zákazu útoků proti kulturním statkům nemá tendenci se objevovat separátně, ale spíše v kontextu rozsáhlých porušení mezinárodního humanitárního práva, které zahrnuje úmyslné nebo nevybíravé útoky na civilistech nebo jiné válečné zločiny“ (Brooks 2015). Generální ředitelka UNESCO Irina Boková ve svém prohlášení ze srpna 2013 uvedla že „zde není na výběr mezi ochranou lidských životů a zabezpečením důstojnosti lidí skrze jejich kulturu. Obojí musí být chráněno jako jedna a ta samá věc – neexistuje kultura bez lidí a společnost bez kultury“ (Bokova 2013). Z výše zmíněného lze vyčíst, že ochrana objektů v ozbrojených konfliktech, v našem případě kulturních památek, je stavěna na velmi podobnou, ne-li stejnou, úroveň důležitosti jako ochrana civilistů. Tudíž si ochrana kulturních památek v ozbrojených konfliktech zasluhuje nemalou pozornost, jelikož může dosáhnout stejných vojenských účinků jako zabíjení civilistů.

Hodnoty kulturních památek jsou zřetelné a zdůrazněné právě v ozbrojených konfliktech, kdy mohou hrát podstatnou roli. Ovšem hodnota kulturních památek není pouze kulturního charakteru, jak by se mohlo na první pohled zdát a jak bývá nejčastěji uváděno. Existuje řada atributů, které určují různou hodnotu kulturních památek pro různé aktéry, v různých situacích a v různých dějinných obdobích. Když byla v roce 1963 na popud tehdejší první dámy Jacqueline Kennedyové propůjčena Mona Lisa do Washingtonu, stalo se tomu poprvé za 400 let jejího uchování v Louvru v Paříži. Pečlivě strážný převoz i propůjčení Mony Lisy symbolizovalo více než jen kulturní hodnotu konkrétního objektu (Jirků 2013, s. 22-24). Tímto gestem se Charles de Gaulle „přidal na stranu Američanů, aniž by přitom musel slevit ze svého vojenského programu. Američané se zase krátce po kubánské raketové krizi mohli uvést do role důvěryhodného ochránce západní civilizace“ (Jirků 2013, s. 24). Využívání kulturních památek, a to na základě různých motivací vycházející z hodnot, které pro zainteresované aktéry kulturní památky představují, se jeví jako efektivní strategie, ať už z pozitivního, viz propůjčení Mony Lisy, či negativního hlediska, např. bombardování Drážďan. Tudíž stejně jako hodnota kulturních památek není pouze kulturní, neměl by se způsob jejich ochrany v případě vypuknutí ozbrojených konfliktů řídit pouze na základě kulturní hodnoty dané památky, ale taktéž, a zejména, na základě dalších hodnot, které pro aktéry zapojené v daném ozbrojeném

konfliktu dané kulturní památky představují. Právě to jsou ty klíčové ukazatele, které se od sebe odlišují, a není správné je zobecňovat.

Zjevná potřeba ochrany památek v ozbrojených konfliktech je speciálně kodifikována v rámci mezinárodního práva či pod hlavičkou doktrín a strategií mezinárodních organizací. Ovšem prevence či praktická stránka ochrany je spíše minimální, tedy s výjimkou snah o koncepční a praktický přístup Severoatlantické aliance (dále jen „NATO“) ve vojenské ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech, kde operují její jednotky. Na tento fakt lze nahlížet s podivem, jelikož například Seznam kulturních památek v ohrožení pod hlavičkou agentury UNESCO evokuje prakticky nevyužitou příležitost pro zahájení preventivní ochrany kulturních památek v oblastech, kde lze předvídat vznik ozbrojeného konfliktu. Stejně tak je možno skepticky vnímat prohlášení, která jsou prostřednictvím médií hlasitě artikulována z řad politických elit, vládních činitelů, vedoucích představitelů mezinárodních organizací, a která pozbývají faktický dopad v ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Mediální masáž tak neodmyslitelně formuje veřejné chápání problematiky a proklamace odsuzování událostí ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech se mylně jeví jako dostatečný obranný mechanismus. Další úroveň, která je poddimenzována, je úroveň akademická, jelikož se soustřeďuje zejména na případové studie s občasnou analýzou dílčí motivace vedoucí k ničení kulturních památek, či na hodnocení aktuálního stavu, komparace konvencí, doktrín či strategií na ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech nebo právě onu kodifikaci kritizují.

Reakce na potřebu ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech se ukazují jako ne zcela dostatečně pojaté co do koncepčního hlediska, tak do reflektování naléhavosti této stále silněji rezonující problematiky. V rámci současného stavu poznání si práce mimo jiné klade za cíl rozvinout současnou debatu týkající se ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, a to v oblasti, které je věnována velmi okrajová pozornost. Jedná se o omezený prostor, který je dát zkoumání různorodosti motivací aktérů v ozbrojených konfliktech, které je vedou k aktivnímu a zároveň cílenému ničení kulturních památek. Takový druh ničení památek je úzce spojen s hodnotami, které kulturní památky představují pro aktéry účastníci se ozbrojeného konfliktu. Kulturní památky tak mohou být zneužity pro vojenské účely a dosažení zisku v rámci boje právě na základě různorodých hodnot, které pro dané aktéry kulturní památky představují. Jedná se o snahu uškodit protivníkovi skrze hodnotový význam, který pro něj kulturní památky představují a na jehož základě se snaží o jejich ochranu a je tudíž v této oblasti zranitelný.

Lze se také pozastavit u snahy vytvořit ucelenou koncepci vojenských strategií vedoucí právě k ochraně kulturních památek v době ozbrojeného konfliktu. Také tyto iniciativy naráží na neexistující celistvé pochopení a koncepční uchopení spektra znalostí, které jsou při tvorbě takových strategií zapotřebí. Důležitá je znalost co nejširšího okruhu motivací, které vedou k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech a na základě nich vytvořit strategii prevence a účinné ochrany kulturních památek, které čelí ohrožení ničení v ozbrojeném konfliktu, ať už přímo nebo se jejich ohrožení dá silně předpokládat. Pokud nebude existovat povědomí o šíři a důležitosti těchto motivací a nebude známo, jak se k nim postavit a jak s nimi pracovat, nebude s to vytvořit jednotný postup pro rychlou a efektivní ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech.

Z hlediska výše uvedeného si práce klade za cíl přinést v rámci oboru bezpečnostních studií posun ve zkoumání a chápání motivací, které vedou aktéry k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Tato oblast je doposud nedostatečně zpracována a přináší nejen obohacení v debatě ohledně vojenského zisku pramenící z ničení kulturních památek v boji, ale nabízí také velmi úzké propojení jak strategického vnímání kulturních památek, tak i odlišných druhů motivací, které se za strategické zisky mohou při prvním náhledu schovat. Práce přináší přehled případových studií, na jejichž podrobné analýze budou prověřeny ideální typy motivací k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Nejčastější vysvětlení ničení budou charakterizována a zpracována na základě analýzy literatury, která bude zaměřena na zpracování hodnot, které kulturní památky v ozbrojených konfliktech představují a též na vysvětlení, tedy motivace, které vedou aktéry k ničení kulturních památek. Zaměření se na hodnoty, které kulturní památky v sobě nesou v době ozbrojeného konfliktu, je ve skutečnosti úzce svázáno i s motivacemi, které k jejich následné devastaci zainteresované aktéry vedou. Zmíněný postup zpracování tématu slouží k zodpovězení stanovené výzkumné otázky: „Jaké motivace vedou aktéry k aktivnímu ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech?“ Po vypracování případových studií budou závěry ověřování stanovených vysvětlení posuzovány jako celek s cílem porozumění širšího spektra motivací vedoucích k ničení kulturních památek, které právě z analýzy vybraných případů ničení kulturních památek vyplynou. Tyto závěry poslouží také ke kritické reflexi ve spojení s normativními dokumenty mezinárodně-právní povahy.

Haagská úmluva z roku 1954 je první cílenou a konkretizující legislativní úpravou ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech, a proto z ní bude primárně vycházeno. Z úmluvy vyplývá, že ochrana kulturních památek se týká movitých i nemovitých památek s výjimkou jejich omezené ne-li nulové ochrany v rámci jejich užití v případě vojenské nutnosti. Kulturní hodnota památek je zásadního významu pro celé lidstvo. Práce je zaměřena na studium motivací ničení movitých i nemovitých kulturních památek v rámci vojenských konfliktů. Práce se bude časově pohybovat v horizontu od konce první světové války, respektive začátku druhé světové války jakožto přelomového období v moderním způsobu vedení boje až do zaminování Palmyry v roce 2015 symbolizující v současnosti jeden z posledních zásadních útoků na kulturní památky v době ozbrojeného konfliktu.

1. 2. Definice kulturní památky, chápání její hodnoty a ochrany v ozbrojených konfliktech

Na úvod je důležité definovat, co je považováno za kulturní památku, jak je legálně chápána její hodnota a ochrana v ozbrojených konfliktech. Primárně lze vycházet z definic stanovených v haagské Úmluvě o ochraně kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 (dále jen „úmluva“), která se jako první přímo výlučně zabývá ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Tato úmluva přináší definování obecného hodnotového rámce, který kulturní památky v ozbrojených konfliktech v sobě nesou, tedy že *„škoda na kulturních statcích patřící komukoli znamená škodu na kulturním dědictví celého lidstva. (...) Tato úmluva poprvé definuje pojem „kulturní statky“ a na rozdíl od haagských úmluv z let 1899 a 1907 zahrnuje jak movité, tak nemovité kulturní statky do této kategorie“* (U. S. Committee of the Blue Shield 2015a). Ačkoliv se v legalistických dokumentech a literatuře

užívá termín kulturní statky, tedy „*cultural property*“, v rámci práce bude používáno termínu kulturní památka.

Podle ustanovené definice v úmluvě jsou v článku 1 kulturní statky „*a) movitými nebo nemovitými statky velké důležitosti v rámci kulturního dědictví každého člověka, jakým jsou architektonické, umělecké nebo historické památky, ať už náboženské nebo sekulární; archeologická sídla, stavební celky, které jsou historicky nebo umělecky zajímavé; umělecká díla, rukopisy, knihy nebo jiné předměty uměleckého, historického nebo archeologického významu; stejně tak jako vědecké sbírky a důležité sbírky knih nebo archiválií nebo reprodukce statků definovaných výše, b) budovy, jejichž hlavním a skutečným účelem je ochránit nebo vystavovat movité kulturní statky definované v bodě (a), c) centra čítající značný počet kulturních statků v rozsahu definovaným v bodě (a) a (b) označované jako střediska kulturních památek*“ (UNESCO Portal 2016a). Pojem kulturní památka bude v této práci chápán a užíván tak, jak byl jeho obsah stanoven na základě této úmluvy jakožto komplexní definice kulturních památek, které mají být v ozbrojeném konfliktu chráněny.

Článek 2 úmluvy se zabývá pojmem ochrany kulturních statků, který obsahuje povinnost zabezpečit a respektovat kulturní statky. Právě zabezpečení kulturních statků je zmiňováno v článku 3 jako činnost, která musí být zajištěna v dobách míru, a to přijetím adekvátních a účinných opatření na vlastním území proti možným důsledkům ozbrojeného konfliktu. Článek 4 odkazuje na potřebu respektovat kulturní statky, a to jak na svém, tak i na cizím území. Statky se mají ušetřit jakékoli nepřátelské činnosti. Ovšem od tohoto ušetření kulturních statků může být upuštěno pouze v případě válečné nutnosti, tedy použití vojenských statků k vojenským záměrům, jak se uvádí v kapitole II. Článek 7 odkazuje na vojenská opatření, ke kterým se smluvní státy zavazují je implementovat v době míru s cílem dodržet principy této úmluvy a budovat všeobecný respekt ke kulturním statkům. Smluvní strany se také zavazují k výcviku vojenských sil a specialistů, kteří budou spolupracovat s civilními složkami a budou se podílet na zajištění ochrany kulturních statků. Kapitola II úmluvy upravuje tzv. princip zvláštní ochrany, kdy je v ozbrojeném konfliktu „*kulturním statkům velké důležitosti*“ přiznán výjimečný stav ochrany, imunita, kontrola a identifikace na základě speciálního znaku bílo-modrého štítu, možnost transportu movitých kulturních památek (UNESCO Portal 2016a). Uplatnění úmluvy stanovuje kapitola IV., kde se uvádí, že úmluva „*nabývá účinnosti v dobách míru (...) a má být užita v případě vyhlášení války nebo jiného ozbrojeného konfliktu*“, a to mezi státy bez ohledu na to, zda úmluvu ratifikovaly či nikoliv (UNESCO Portal 2016a). Úmluva uvádí v článku 19 ochranu kulturních památek i v konfliktech, které nemají mezistátní charakter, ovšem takový konflikt „*je na území jednoho se smluvních států, musí se každá strana konfliktu zavázat k dodržování, alespoň minima, daných opatření této Úmluvy (...)*“ (UNESCO Portal 2016a). Text Druhého dodatkového protokolu úmluvy upřesňuje ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech, které nejsou mezistátního charakteru. Článek 22, podobně jako úmluva, přiznává ochranu kulturním památkám v případě jiného než mezistátního konfliktu na území některého ze smluvních států úmluvy. Cílem Druhého dodatkového protokolu je napomáhat budování legálních právních prostředků pro posílení vlády a suverenity státu za účelem jeho „*jednoty a teritoriální integrity*“ (UNESCO Portal 2016b).

Vymezení pojmu ničení kulturních památek upravuje Slovník mezinárodního práva o ozbrojeném konfliktu, kdy ničení znamená „*demolici vyráběných produktů, zařízení a*

materiálů nebo jejich přerušeni nebo uvedení mimo provoz, a to pro útočné nebo obranné účely v průběhu vojenských operací. Okrajově (...) je pojednáváno o škodách, obsazování a o jakékoli podobě zpronevěry kulturních statků“ (Ehlert 2014, s. 2).

1. 3. Revize literatury

Literatura zabývající se ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech je rozmanitá, což ovšem nemusí být nutně vypovídajícím znakem její kompletnosti. Existuje široké spektrum aktérů a iniciativ, které se ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech zabývají a aktivně se v ní snaží angažovat na základě mezinárodně-právně vymezených pravidel, doktrín či strategií. Nejen, že je téma ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech tématem politického a mezinárodně-bezpečnostního charakteru, nýbrž má také společensko-vědní přesah. Vyplatí se zabrousit například i do oboru antropologie, který zaujme příspěvky týkající se motivací vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. A právě na dosavadní zkoumání a příspěvky o zmíněných motivacích bude revize literatury zaměřena, stejně jako na hodnoty, které kulturní památky v ozbrojených konfliktech pro aktéry znamenají a jsou s motivacemi úzce spojené. Analyzovaná dostupná data týkající se ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech jsou pro přehlednost řazena do třech oblastí, tedy na normativní reflexi problematiky, akademickou reflexi problematiky a nakonec na populární reflexi problematiky, která zahrnuje rozhovory, internetové články a zpravodajství.

1. 3. 1. Normativní reflexe problematiky

První část literatury zabývající se ochranou kulturních památek v ozbrojených konfliktech pojímá jak mezinárodně-právní dokumenty, tak i dokumenty, strategie, prohlášení a další materiály pod hlavičkou mezinárodních organizací, které sice nemají přímo právní povahu, ale k mezinárodně-právní kodifikace problematiky se úzce váží.

Na základě obsahu klíčových legislativních dokumentů, jakými úmluvy a protokoly v této problematice jsou, lze shrnout široký normativní konsensus, vycházející z přesvědčení, že kulturní památky, jak movité, tak i nemovité, nesou univerzální kulturní hodnotu, význam, pro celé lidstvo, a to bez ohledu na jejich specifikace a různorodou povahu. Zda je přístup k památkám zapsaným na Seznam světového dědictví výjimečný ve vztahu k jejich případné ochraně, než jaký je přístup ke kulturním památkám, které na seznamu nejsou, není jasné. Co je ovšem společné všem kulturním památkám, které mají být chráněny v případě ozbrojeného konfliktu, je právě univerzalistický přístup k vnímání jejich kulturní hodnoty jakožto jediné a všeobjímající (viz například Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojených konfliktů z roku 1954 nebo Úmluva o ochraně kulturního a přírodního dědictví z roku 1972).

Samostatně se objevuje řešení problematiky ochrany kulturních památek, nejen v ozbrojených konfliktech, zabývající se jejich ničením v souvislosti s drancováním, krádežemi a následným prodejem kulturních památek (viz například Úmluva o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků z roku 1970 či Úmluva o ukradených nebo nezákonně vyvezených kulturních statcích z roku 1995). Je s podivem, že ani v těchto dokumentech není operováno s jinou než kulturní hodnotou památek, a to i přesto, že v tomto kontextu ochrany a motivací ničení představují spíše hodnotu ekonomickou.

Počáteční premisa, že ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je třeba aktivně předcházet, vychází z kulturní hodnoty, která je kulturním památkám na základě více méně akceptovaných norem přiznávána. Tím se demonstruje jedna zásadní hodnota, kterou kulturní památky představují, a ta je pak chráněna v případě vypuknutí ozbrojeného konfliktu.

I přes několikrát zmiňovanou kulturní hodnotu památek, která, jak vyplývá z příslušných dokumentů, je všeobecně uznávaná, legislativy národních států v ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech nejsou totožné, a to ani v otázce podpisu či ratifikace mezinárodních smluv, které tuto ochranu kodifikují. K chápání ochrany kulturních památek a jejich hodnot v ozbrojených konfliktech na národních úrovních je třeba přistupovat ke každému státu individuálně (Foliant 2015, s. 45).

I když je v legislativních dokumentech kodifikován princip zvláštní ochrany či princip zesílené ochrany (Úmluva na ochranu kulturních statků za ozbrojeného konfliktu z roku 1954 a Druhý protokol z roku 1999), jsou zjevné limity, které efektivní a absolutní ochranu kulturních památek v konfliktu ztěžují a komplikují. Jedná se například o nutnost dostatečného vnitrostátního práva zajišťující ochranu kulturních památek na jejich území, přičemž tyto památky nesměly do té doby být zneužity pro vojenské účely². Je zapotřebí poukázat na to, že z dokumentů legislativní povahy vyplývá, že legitimně připouští ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, pokud se jedná o tzv. vojenskou nutnost. V tomto případě se nepřímou odhaluje vojenský význam, či hodnota, kterou kulturní památky nesou, a to i přesto, že s významem, potažmo hodnotou památek, není v dokumentech explicitně operováno.

Z obecně přijímané kulturní hodnoty památek jakožto dědictví lidstva vyplývá i praktická stránka prevence a ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech. V tomto ohledu lze považovat za zásadního hybatele NATO, u kterého se objevuje snaha o praktickou ochranu a prevenci ničení památek. V zakládající smlouvě je uvedeno, že „*smluvní strany se zavazují k ochraně svobody, společného dědictví a civilizace jejich obyvatel*“ (Foliant 2015, s. 46). Přesto, že přímý odkaz na kulturní hodnotu památek není uveden a kodifikován a NATO není přímo vázáno na úmluvy a mezinárodní dohody týkající se přímo ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech vyjma mezinárodního zvykového práva, NATO se aktivně snaží „*chránit a zabezpečit kulturní památky*“ (Foliant 2015, s. 46, viz např. NATO JALLC 2012). Ochrana kulturních památek v ozbrojených konfliktech v rámci NATO vychází primárně ze tří oblastí. Zaprvé se NATO cíleně snaží vyhybat způsobení kolaterálních ztrát, včetně ničení kulturních památek v inkriminované oblasti prostřednictvím precizně cílených útoků. Ovšem tyto informace bývají z hlediska taktiky utajené, tudíž je kooperace s civilisty, mezinárodními či nevládními organizace v zásadě nemožná (Foliant 2015, s. 46). Zadruhé je ochrana kulturních památek, chápána v rozsahu stanoveném úmluvou z roku 1954, obsažena v rámci dokumentů vztahujících se k ochraně životního prostředí na doktrinální úrovni (Foliant 2015, s. 46). Standardizační dohoda STANAG 7141 jako Společná doktrína NATO pro ochranu životního prostředí v době vojenských aktivit vedených Aliancí klade důraz na ochranu životního prostředí před, v průběhu i po skončení vojenských aktivit vedených NATO, což nepřímou odkazuje také k ochraně kulturních památek (NATO 2014, s. 4). Přesto, že NATO

2 International Committee of the Red Cross (2017). *Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the event of Armed conflict The Hague, 26 March 1999*. International Committee of the Red Cross [online]. Dostupné z: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/590>. [Citováno 2. 5. 2017]

vyvíjí kroky pro praktickou ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech, neoperuje zde explicitně s názvoslovím odkazujícím k hodnotám kulturních památek, které v rámci bojů mohou mít. Obecně lze uvést, že NATO považuje ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech za „*soubor dovedností, které napomáhají k většímu operačnímu povědomí, strategickému porozumění a zodpovědného managementu týkající se kulturního dědictví během vojenských operací*“ (COCOM Cultural Heritage Action Group 2016a). Hodnoty kulturních památek vnímané NATO lze ovšem vyčíst z neméně podstatného dokumentu Společná spojenecká ochrana životního prostředí: Nejlepší postupy ochrany životního prostředí pro vojenské objekty v operacích vedených NATO ze srpna roku 2011 (COCOM Cultural Heritage Action Group 2016b). Třetí kapitola upozorňuje na nutnost zahrnout ochranu životního prostředí, tedy i přírodních a kulturních statků, jako potenciálně ohrožené oblasti v průběhu vojenské operace a jejich politické či ekonomické dopady. Dále pak čtvrtá kapitola dokumentu zmiňuje zóny, do kterých vojska buďto nesmí vstupovat z důvodu jejich historické, náboženské či kulturní hodnoty, či mohou vstupovat pouze v rámci omezeného režimu. Musí pak být jasně určeno, kde a jaké kulturní a přírodní statky se na válečném území nacházejí, aby bylo možné předejít, anebo značně snížit, riziko ohrožení nebo zničení přírodních i kulturních statků v době i bezprostředně po skončení ozbrojeného konfliktu (COCOM Cultural Heritage Action Group 2016b). Tento i výše uvedený dokument STANAG 7141 jsou dva ze šesti dokumentů upravující ochranu životního prostředí, ve kterých se odkazuje též na ochranu přírodních i kulturních památek (COCOM Cultural Heritage Action Group 2016b).

Vedle NATO shledává důležitost ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech též Evropské unie (dále jen „EU“). V souvislosti se zněním Lisabonské smlouvy má EU „*respektovat její (Unie) bohatou kulturní a lingvistickou rozmanitost a má zajistit, že evropské kulturní dědictví je pod zvýšenou ochranou*“ (Foliant 2015, s. 48). EU se v této oblasti angažuje jako pojítka mezi národními iniciativami a aktivitami s jinými mezinárodními organizacemi, jelikož speciálně EU nemá v této problematice žádnou výhradní pravomoc ani speciální regulaci (Foliant 2015, s. 48). EU se angažuje zejména v boji proti ničení kulturního dědictví v souvislosti s jeho rabováním, kradením a rozprodáváním, jelikož škodu na kulturním dědictví považuje za ztrátu pro celé lidstvo (Pasikowska-Schnass 2016, s. 1-2). V dokumentu *Protection of cultural heritage in armed conflicts* pod hlavičkou Evropského parlamentu jsou kulturní památky chápány na základě definice kulturního dědictví stanovenou organizací UNESCO, nikoli tedy na základě definice, kterou stanoví úmluva z roku 1954 pracující s pojmem kulturní statky. Kulturní dědictví je tedy definováno jako „*dědictví hmotných artefaktů a nemovitých atributů skupiny nebo společnosti, které jsou dědictvím minulých generací, zachovaným v současnosti a přínosem pro budoucí generace*“ (Pasikowska-Schnass 2016, s. 2). K ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech EU přistupuje jako ke kulturním čistkám, jelikož se jedná o „*ničení namířené na určitou populaci nebo proti její paměti, historii a umění*“ (Pasikowska-Schnass 2016, s. 2). Evropská komise na základě obsáhlé studie z roku 2011 poukazuje na potřebu boje za ochranu kulturních památek, a to nejen v případě jejich ničení, kdy dochází k jejich rozkrádání a rozprodávání. Nejedná se pouze o ochranu v důsledku ozbrojených konfliktů a kulturní památky jsou definované na základě jejich kulturní hodnoty a dalších členících kritérií na památky kulturního dědictví nebo památky archeologické. Jiným hodnotám není přikládán zřetel, a to ani jiným motivacím vedoucím k jejich rozprodávání, než je motivace ekonomického zisku (Le Centre national de la recherche scientifique; Le Centre d

'Etudes sur la Coopération Juridique Internationale 2011, s. 17-18). Dokumenty, strategie, studie, rezoluce, kterými se EU řídí, tvoří velmi hustou síť spolupráce mezi různými aktéry, což může stěžovat orientaci v řešení problematiky ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Navíc se v podstatě hlouběji nezaobírá hodnotami, které kulturní památky mají a motivace, které vedou k jejich ničení.

V souvislosti s organizovaným zločinem spolupracuje Interpol například s organizací UNESCO či s EU. Interpol však neoperuje s hodnotovým významem kulturních památek, které se stávají předmětem organizovaného zločinu nejen v ozbrojených konfliktech, nýbrž ve své činnosti dbá na technickou stránku ochrany, budování povědomí o problematice, zaškolení a výcviku (Interpol 2016). Z předmětu jeho činnosti v rámci prevence a boje proti nezákonnému prodeji kulturních památek během ozbrojených konfliktů lze vyčíst, že je činnost Interpolu zaměřena na hledání potenciální motivace ekonomického zisku, který může z drancování a následného prodeje kulturních památek během ozbrojeného konfliktu plynout.

S „*nesmírnou symbolickou hodnotou*“ (UNESCO 2016) operuje organizace UNESCO nejen při správě Seznamu kulturních památek v ohrožení, ale taktéž v rámci své činnosti na ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech koordinovanou zejména Komisí na ochranu kulturního dědictví za účelem prosazování legislativních dokumentů či mobilizace činnosti zainteresovaných aktérů vypukne-li ozbrojený konflikt (European Union 2016, s. 4-5). V roce 2015 UNESCO přijalo novou strategii s výhledem do roku 2021 pro posílení akceschopnosti UNESCO na ochranu kultury a zvýšení kulturního pluralismu v době ozbrojeného konfliktu. Strategie odkazuje na ničení movitých i nemovitých kulturních památek v mezinárodních i vnitrostátních konfliktech jako na kulturní čistky cílené na kulturní, etnické a náboženské přesvědčení lidí s cílem likvidace či zásadního eliminování kulturní rozmanitosti (UNESCO 2015, s. 2).

Chápání hodnotového významu kulturních památek je formován taktéž prostřednictvím prohlášení generální ředitelky organizace UNESCO Iriny Bokové, která jimi utváří a ovlivňuje všeobecné vnímání motivací, či důvodů, které vedou k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech a celkové chápání této problematiky. Jakožto policymaker Irina Boková svými prohlášeními formuje povědomí a veřejné mínění o problematice ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Irina Boková se tedy jak v oficiálních prohlášeních, tak skrze různá média vyjadřuje k problematice ničení kulturních památek sice konstantním způsobem, nicméně velmi povrchním co do obsahu. Na webovém portálu BBC Irina Boková odsoudila zničení starověkého města Hatra jako „*strategii kulturních čistek (...) a jako válečný zločin*“ (BBC 2015). Nejinak tomu bylo i v případě tiskových prohlášení dostupných na webovém portále agentury UNESCO. V jednom takovém ze srpna roku 2013 mimo jiné upozornila na potřebu nevnímat ochranu kulturního dědictví jako druhotný problém ve vztahu k současné humanitární krizi (Bokova 2013). Webový portál New York Times přinesl vyjádření Iriny Bokové, kde volá pro schůzce Rady bezpečnosti OSN, jelikož takovýto druh ničení se již stává tématem bezpečnostním, a to nejen na bázi ozbrojeného konfliktu, který v Iráku vypukl, ale také na bázi extremismu a sektarianismu (Bowley, Mackey 2015). V jiném rozhovoru pro New York Times z roku 2012 citovaným v článku Jennifer Otterson Mollick označila Irina Boková ničení kulturních památek za „*ztrátu pro celé lidstvo (...) univerzální hodnoty, (kulturní památky) patří všem a musí být všemi chráněny. (...) Ničení kultury bolí společnosti ještě dlouhý čas, což vojenští vůdci vědí. Útočí na kulturu, protože tak zamíří přímo*

do černého a získají tak velkou mediální pozornost v čím dál tím propojenějším světě. (...) Je nyní zapotřebí posílení národních schopností, výcviku vojáků, více zdrojů, expertů v terénu a lepší koordinaci s ozbrojenými složkami, Interpolem a dalšími aktéry“ (Mollick Otterson 2013). V pořadu České televize Hyde Park Civilizace byla Irina Boková hostem v květnu roku 2016, kde mimo jiné označila ničení kulturních památek na Blízkém východě jako „kulturní čistky“ (Česká televize 2016) klasifikovaný jako „válečný zločin užíván v současnosti jako válečná taktika“ (Česká televize 2016).

Napříč dokumenty normativní povahy společně se strategiemi, prohlášeními a dalšími materiály pod hlavičkou mezinárodních organizací je patrný univerzalistický přístup k hodnotám, respektive ke kulturní hodnotě, památek, k jejichž ochraně se dokumenty zavazují. Tento v podstatě všeobjímající přístup k hodnotovému významu odkazuje k nedostatečnému či nepřesnému přístupu k efektivní ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Je možné poznamenat, že se implicitně operuje i s hodnotou vojenskou, zejména s odkazem na obhajitelnost zničení kulturní památky na základě vojenské nutnosti, a ekonomickou, kterou kulturní památky představují, zejména ve smyslu zvláštních dokumentů kodifikující ochranu kulturních památek před jejich ničením, drancováním a krádežemi vedoucím k jejich prodeji za účelem ekonomického zisku.

Separování kulturní a vojenské a ekonomické hodnoty, které lze z legislativních a nelegislativních dokumentů vyčíst nelze označit za ucelený přístup v jejich ochraně a prevenci jejich případného ničení. V takovém kontextu je nelze příliš dobře chápat jako hodnoty stejné, ne-li podobné váhy, což se jeví nelogické vzhledem k tomu, že primární snahou je zabránit ničení kulturních památek, ke kterému sice vedou různé motivace, ale neměla by jedna motivace být důležitější než druhá. Dokumenty vedoucí k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech v souvislosti s jejich ničením za účelem prodeje v zásadě nejčastěji vychází z kulturní hodnoty památek. Tím, že je s hodnotovým významem kulturních památek v dokumentech operováno se dokazuje účel vzniku všech mezinárodně-právních a jiných snah o jejich ochranu v případě vypuknutí ozbrojených konfliktů. Nicméně absence názvosloví v těchto dokumentech mylně navádí k okleštěnému chápání problematiky.

1. 3. 2. Akademická reflexe problematiky

Tato oblast dostupných dat je rozmanitě zpracována. Ať už se jedná o publikace či texty zaměřující se na interpretaci, komentáře či kritiku mezinárodně-právní kodifikace ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech, variací na téma ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech bylo publikováno mnoho. Co se tedy týče zpracování motivací, které vedou aktéry ozbrojeného konfliktu k ničení kulturních památek, či hodnotového významu kulturních památek využitelného pro válčící strany, nestojí tyto oblasti v přílišném popředí akademické pozornosti. Nicméně i tak lze uvést, že dosavadní dostupné zpracování motivací vedoucí k ničení kulturních památek se ubírají téměř jednotným směrem. Převážně uváděné motivace v akademických textech odkazují k nábožensko-ideologicko-ikonoklasticko-kulturním motivacím, k motivaci politického, ekonomického a/nebo vojenského zisku a

k motivaci etnických čistek. Uvedené motivace v textech figurují buďto samostatně nebo v různých kombinacích (viz Danti 2016; Nemeth 2015; Gonzales 2015; Regules, Francis 2013; Chamberlain 2008; srovnej Karcanes 2007; Kila, Herndon 2014).

K bližšímu pozastavení nutí dva autoři, kteří ke zpracování motivací vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech měli nejbližše. Prvním je článek Alberta Frigeria, který upozorňuje na relativní váhu legislativních dokumentů cílených na ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech, jelikož v nich není eliminována možnost legitimního ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, jedná-li se o vojenskou nutnost. Dále dle autora do ochrany kulturních památek není zahrnutý jejich význam, který v procesu ochrany hraje klíčovou roli pro všechny zúčastněné strany konfliktu a dle kterého je možno k ochraně kulturních památek v ozbrojených konfliktech přistupovat s lepší predikcí hrozby zničení a možnosti včasné reakce. Frigerio chápe jako nejčastější příčinu ničení kulturních památek právě ve vojenské nutnosti, kterou specifikuje konkrétněji na příčinu ničení založenou na tzv. psychologické válce, na náboženském radikalismu, na mezi-etnické nenávisti a na plánovaném/náhodném rabování. Tzv. psychologická válka cílí na kulturní památky, na které jsou oponenti emocionálně či jinak úzce vázáni a ničení těchto památek jim přináší zásadní újmu a oslabuje je. Náboženský radikalismus je příčina ničení kulturních památek založená na nábožensko-ikonoklastickém záměru ničení zosobněné v posledních letech islámskými radikalisty. Příčina ničení založená na mezi-etnické nenávisti je zaměřena na kulturní památky, které jsou spojeny s etnickou částí obyvatelstva či určitou skupinou, která se s těmito památkami identifikuje a považuje je za projev stylu života. Naopak zisk z plánovaného/náhodného rabování je zásadní příčinou pro ničení, rozkrádání a následné rozprodávání kulturních či archeologických artefaktů s cílem ekonomického zisku, který je nejčastěji proměněn do vojenského vybavení, podpory militantních skupin apod. K těmto činnostem napomáhá jak ozbrojený konflikt a násilí, tak také nestabilita v dané zemi (Frigerio 2014). I přes popis jednotlivých příčin ničení a jmenování příkladů nejsou v článku zmiňované příklady žádným způsobem podrobněji analyzovány za účelem dostatečného prokázání příčin, které mají dle autora daný akt ničení vysvětlovat.

Druhým autorem, který přispěl ke zkoumání různorodých motivací vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je Erik Nemeth. Ve své publikaci *Cultural Security: Evaluating the Power of Culture in International Affairs*, kde mimo jiné na příkladu zničení soch dvou Buddha v Bamiánu uvádí hlavní kulturně-náboženskou motivaci vedoucí k jejich zničení doplněnou o ekonomický zisk z prodeje kulturních artefaktů z muzea v Kábulu (Nemeth 2015, s. 23). Etnicko-náboženskou motivaci uvádí Nemeth v souvislosti s ničením kulturních památek v Jugoslávské válce v 90. letech (Nemeth 2015, s. 62). Dále dodává, že „*kulturní čistky prováděné teroristickými skupinami a krádeže kulturních artefaktů povstalci zvyšuje politickou odpovědnost za poškozování kulturních statků v ozbrojených konfliktech*“ (Nemeth 2015, s. 25). Erik Nemeth tedy zdůrazňuje nutnost zabývat se motivacemi vedoucí k ničení kulturních památek jakožto otázkou, která se čím dál více stává tématem politického a monetárního významu a má mocenský význam mezinárodního rozsahu. Dle něj je podstatné pracovat s „*politickou signifikancí kulturních statků*“ (Nemeth 2015, s. 23, 28) a využíváním kulturních památek ke způsobení kolaterální ztráty (Nemeth 2015, s. 25). Erik Nemeth neopomíjí zmínit motivaci pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech jako útok na identitu, což označuje za formu „*kulturního terorismu*“ (Nemeth

2015, s. 28). I přesto, že Erik Nemeth zmiňuje různé motivace vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, není to hlavní motiv jeho publikace, motivace nejsou dle stanovených charakteristik rozděleny do přehledné typologie nebo jiného teoretického rámce. Navíc zmíněné motivace se dají kromě ekonomického zisku shrnout na motivace kulturního charakteru.

Zpracování tématu motivací vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech probíhá také prostřednictvím širší debaty odborné veřejnosti. Jeden z výraznějších internetových článků zaměřující se na motivaci k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech napsal na webovém serveru *Anthropology News* Michael Danti, FSA z Iniciativ pro kulturní dědictví, který je zároveň akademickým ředitelem Archeologického muzea Pensylvánské univerzity. Danti ukazuje na událostech v Sýrii a Iráku, že primární motivací bojovníku samozvaného Islámského státu byla „*otevřená a systematická kampaň kulturních čistek zaměřená na minulost i současnost (...) Blízkého východu (...) a zdůraznění jejich salafistické síly a dominance (...) jako koncepce jejich moderní identity a komunity*“ (Danti 2016). Danti dále poznamenává, že veškeré akce samozvaného Islámského státu, včetně cíleného ničení kulturních památek, legitimizují jejich víru a chalífát (Danti 2016). Taktéž poukazuje na ikonoklasmus, který není vlastní pouze samozvanému Islámskému státu, ale také například hnutí Taliban a jejich zničení soch dvou Buddha v Bamiánu v roce 2001, i když na druhé straně Danti připouští, že Taliban jednal na základě odlišných motivací, ale už neuvádí konkrétně jakých (Danti 2016). Rozdíl Danti spatřuje v masivnosti útoků samozvaného Islámského státu na kulturní památky vedoucí ke zničení „*kulturní paměti a otevřených manipulací s kulturní identitou až na úroveň systematických pogromů (...) s dlouhodobým cílem zlikvidovat a zničit kulturní dědictví v masivním měřítku*“ (Danti 2016). Primárně jsou jejich útoky zaměřeny na muslimské kulturní dědictví, ale také na západní hodnoty humanismu, sekularismu atd., a to nejen ve smyslu demoličního ničení, ale ničení v podobě rozkrádání a následného prodeje (Danti 2016). Ruku v ruce s tím Danti kritizuje paralyzování a neschopnost obrany proti takto cílenému ničení kulturních památek v ozbrojeném konfliktu (Danti 2016).

Velmi podobný náhled na motivace vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech má profesor asyriologie Eckart Frahm z Univerzity Yale. Poznamenává, že ikonoklasmus se objevuje napříč historií a není signifikantní pouze pro současné události na Blízkém východě. Profesor Frahm klasifikuje motivace vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech jako kombinaci nábožensko-politicko-kulturní s odkazem na ničení kulturně odlišných identit (Gonzales 2015). Jako důležitou poznámku dále uvádí, že motivací k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech například ze strany tzv. Islámského státu je útočit na hodnoty a identitu Západu „*jako na jeden z kořenů jejich vlastní kultury*“ (Gonzales 2015). K odlišnému chápání hodnot, které kulturní památky v ozbrojeném konfliktu představují, odkazuje Jadranka Petrovic ve své publikaci *The Old Bridge of Mostar and Increasing Respect for Cultural Property in Armed Conflict*. Poukazuje na nerovnosti v chápání hodnot kulturních památek, které jsou jak univerzálního, tak národního významu (Petrovic 2013, s. 32-34).

Na motivaci ničení kulturních památek jakožto etnických čistek poukázal například Kevin Chamberlain, autor publikace *War and Cultural Heritage: An Analysis of the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*. Těmito výroky přispěl Chamberlain v rámci debaty *Discussion Group Summary – Protection of Works*

of Art in and after Conflict pořádanou londýnským Chatham House o mezinárodně-právní ochraně památek. Zdůraznil, že motivací k ničení kulturních památek ve válce v bývalé Jugoslávii byly právě etnické čistky. Kevin Chamberlain zdůrazňuje, že „ochrana kulturních statků se pokouší chránit nejen budovy jako takové, ale i paměť lidstva, jeho společné uvědomění a identitu lidstva jako celek (...) a proto je správné, že je (ochrana kulturních statků v době ozbrojeného konfliktu) brána jako součást mezinárodního humanitárního práva“ (Chamberlain 2008, s. 2). Z další diskuze k ochraně kulturního dědictví v konfliktech pořádanou Britským institutem Mezinárodního a komparativního práva se profesor Francesco Francioni mimo jiné vyjádřil k soudním tribunálům týkající se souzení válečných zločinců, jakými ničení kulturních památek jsou. Uvádí, že útoky proti kulturním památkám v ozbrojených konfliktech jsou útokem proti celému lidstvu. Mimo jiné klasifikuje motivaci ničení kulturních památek jako snahu o genocidu, která je vykonávána nejen na lidech, ale právě prostřednictvím ničení jejich kulturního dědictví (Regules, Francis 2013, s. 6).

Hodnotový význam kulturních památek ve svém článku zdůrazňuje Chloe Kaczvinsky a poukazuje na jejich využitelnost i zneužití napříč historií v časech ozbrojených konfliktů. Vedle hodnotového významu kulturních památek je dle Kaczvinsky hlavní motivací k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech projev moci, který fyzická destrukce památek demonstruje. Mocenský aspekt předpokládá vojenský zisk jednoho aktéra oproti svému oponentovi. Roli v rámci mocenské motivaci hraje i motivace zničit kulturní památky představující opoziční symbol hodnot a/nebo náboženství a docílit tak psychického nátlaku, újmy a následného oslabení svého protivníka. Uvedené motivace Kaczvinsky demonstruje na základě ničení kulturních památek za 2. světové války či izraelské útoky proti palestinským kulturním památkám (Kaczvinsky 2016).

Z trochu odlišné a praktické stránky nahlíží major James A. Karcanes z Naval War College v Newportu v USA na pojem kultury jako takové a role kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Kulturu jako celek chápe jako zásadní element lidské společnosti s důrazem na hodnoty jakou je náboženství a ideologie (Karcanes 2007, s. 1-2, 9). Význam kultury, potažmo kulturních památek, je v ozbrojených konfliktech nemalý, což zdůrazňuje koncept „*culture-centric warfare*“, kde zásadní roli hraje právě význam a hodnoty kultury, který se přenáší do operativního způsobu vedení bojů (Karcanes 2007, s. 1). Major Karcanes za nejdůležitější považuje nábožensko-ideologickou hodnotu kultury a kulturních památek, která zásadně formuje lidskou společnost a musí být zohledněna i v rámci vedení boje za účelem ochrany kulturních památek nebo jejich využitelnosti (Karcanes 2007, s. 9). K praktické stránce této problematiky se na webovém serveru *National Defense University Press* vyjadřuje Joris D. Kila a Christopher V. Herndon. Dle nich v současné době nezbytně chybí efektivní právní regulace, která by problematiku ochrany kulturních památek v praxi účinně ošetřila. Dále poukazují primárně na ikonoklasmus, který stojí za ničením kulturních památek v ozbrojených konfliktech, nepovažují ho však za jedinou motivaci, i když bez bližší specifikace (Kila, Herndon 2014).

Motivace, které jsou motorem pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, jsou zkoumány, respektive zmiňovány, spíše povrchně a nejsou příliš předmětem detailního zkoumání. O těchto možných motivacích se akademici zmiňují prostřednictvím rozhovorů, internetových článků, částí publikace či článku. Jak se ukazuje na základě literatury a v rámci

bezpečnostního diskursu, širšímu zkoumání motivací vedoucích k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je postaveno spíše na okraj nebo jako doplněk zkoumaných témat, které se ve většině odkazují na činnost samozvaného Islámského státu. Vyjma ucelenější práce Alberta Frigeria a Erica Nemetha lze z prohlášení akademiků vyčíst, a to v jakékoli výše uvedené formě, že poukazují téměř identicky na to, že k ničení kulturních památek v ozbrojeném konfliktu dochází na základě snahy o zničení odlišné kultury a náboženství protivníka a upevnění své pozice na jeho úkor. Též se objevují zmínky o motivacích ničení založených na ekonomickém zisku uplatněného jako výhoda v rámci boje, tedy spíše jako motivace vojensko-ekonomická.

1. 3. 3. Populární reflexe problematiky

Třetí oblast zkoumané literatury zahrnuje široké spektrum příspěvků k problematice ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech, nicméně příspěvků zaměřujících se na motivace vedoucí k jejich ničení nepřevládá, důraz je kladen na aktuálnost a informativní stránku věci. Nejhojněji zastoupené jsou zpravodajské příspěvky a články na tematicky podobně zaměřených webových serverech.

Jedním z nejobsáhlejších co do přiblížení se k tématu zpracování různorodých motivací vedoucí k ničení kulturních památek v době ozbrojeného konfliktu je report vypracovaný prezidentem muzea Louvre v Paříži Jeanem-Lucem Martinezem. Report se týká ochrany kulturního dědictví v ozbrojených konfliktech a navrhuje praktická řešení, kde mimo kulturní hodnotu, kterou památky představují, jako první užívá termín typologie a uvádí rozličné způsoby vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, ale ne všechny se mohou klasifikovat jako motivace. Zaprvé zmiňuje způsob ničení kulturních památek na základě nepřátelského aktu spojeného s kolaterálními ztrátami i se strategickou hodnotou kulturních památek v daném konfliktu. Zadruhé je uváděná motivace ideologického charakteru, dále pak ekonomické motivace a začtvrté dle něho dochází k ničení při nedostatečné nebo nulové kontrole kulturních památek před případným ohrožením (Martinez 2015, s. 10-14). Vedle výše uvedené publikace Erika Nemetha a práce Alberta Frigeria je tento report podstatným posunem k debatě o teoretickém rámci poukazující na ucelenější koncept různých motivací vedoucích k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech.

Na ideologický charakter naráží též specialistka na mezinárodní právo Julie Brooks svým příspěvkem na Harvardském webovém portále *Humanitarian Academy at Harvard*. Zaměřuje se konkrétně na útoky na historickou Palmyru ze srpna roku 2015. Ničení kulturních památek je zde zmiňováno jako jeden z prostředků taktiky v boji nebo potrestání, a to napříč historií (Brooks 2015). Ale jako hlavní motivací pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je zmiňováno ničení pro „jejich symbolickou hodnotu, šíření teroru nebo odrazení odporu nebo pro zničení identity a kultury etnické nebo náboženské skupiny jako prostředek pronásledování nebo etnických čistek“ (Brooks 2015). Na podobný druh motivace vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech jako na způsob kulturních čistek (socha dvou Buddhů v Bamianu), ikonoklasmu a útoků ideologicko-náboženského charakteru (Timbuktu) upozorňuje ve svém článku Kevin P. Ray na webovém portálu *Cultural Assets*. Ničení kulturních památek v Timbuktu se věnoval i Christian Manhart, který zdůraznil jejich historickou a kulturní hodnotu pro celé lidstvo (Manhart 2015, s. 289). Kevin P. Ray zmiňuje motivaci ekonomického zisku, který z ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech

plyne a je využívám samozvaným Islámským státem (Ray 2015). S kombinací motivací ničení výše uvedených pracuje též Norbert N. Litoing, který motivaci ničení kulturních památek v Timbaktu charakterizoval jako kombinaci motivací kulturně-nábožensko-ikonoklasticko-ideologických (Litoing 2015, s. 30). Etnické čistky a kulturní genocida jako motivace k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech zmiňuje Jennifer Otterson Mollick, analytička pro U. S. Global Engagement Program. Ta poukazuje na to, že ničení kulturních památek je otázkou zejména kolaterálních ztrát v rámci ozbrojených konfliktů, kdy jsou útoky motivovány ničením odlišné kultury a existence, tedy kulturní „*genocidy a etnických čistek*“ (Mollick Otterson 2013). Vyjma motivací vedoucích k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech Jennifer Otterson Mollick zdůrazňuje respekt k odlišným kulturám a etické důvody pro ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech, zejména v souvislosti s jejich častým rozkrádáním a prodejem, kterému je nedostatečně zabraňováno (Mollick Otterson 2013).

Občasně se objevují příspěvky kritizující nedostatečnou funkčnost mezinárodně-právních dokumentů kodifikující tuto ochranu či nabízejí praktický náhled na řešení problematiky ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Jeden takový nabídl ve svém článku Achuth Krishnan na základě zkušeností ze stáže v United Nations Academic Impact. Uvádí, že ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je „*útok na kulturní identitu a jedinečnost dané země*“ (Krishnan 2015). Podobně Secretary General Jan Eliasson z OSN podotýká, že „*ničení kulturního dědictví přináší svědectví o násilné extremistické formě ničení současnosti, minulosti a budoucnosti lidské civilizace*“ (Krishnan 2015).

Vedle informačního charakteru, který české i zahraniční zpravodajské servery přinášejí, se objevují i ty, které se motivacím vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech méně či více věnují. Například předseda Českého národního komitétu ICOMOS Josef Šulc uvádí motivace ekonomického zisku a kulturně-nábožensko-ideologického charakteru, které vedou k barbarskému ničení kulturních památek samozvaným Islámským státem na Blízkém východě. Šulc uvádí nepotvrzenou, však diskutovanou možnost, že islamisté ničí kopie a originály prodávají za účelem zisku následně užitého pro bojové účely (Česká televize 2015a). Dále uvádí, že „*UNESCO má jediné možnost mravního a kulturního výkřiku, ale nemá konkrétní nástroje, jak vynutit princip, který mi všichni sdílíme*“ (Česká televize 2015a). Jan Macháček na serveru *Lidovky.cz* upozorňuje na motivaci ekonomického zisku, který je dle něj primárním hnacím motorem k ničení kulturních památek v ozbrojeném konfliktu na Blízkém východě. Princip výdělků na kulturních památkách přirovnává k ekonomickým výhodám prodeje ropy (Macháček 2015). Server *Idnes.cz* přinesl článek Barbory Sedlářové, kde ředitel Orientálního ústavu Akademie věd ČR Ondřej Beránek označuje jak nedávné ničení kulturních památek na Blízkém východě, tak i ničení náboženských objektů a památek v Saudské Arábii či Jemenu jako akt podmíněný kulturně-náboženskou motivací s úmyslem zničit nechtěnou kulturu příštím generacím (Sedlářová 2015). Marek Miler ze serveru *Ihned.cz* cituje iráckého exministra kultury Mufida Jazairi, který viní z ničení kulturních památek v ozbrojeném konfliktu na Blízkém východě Irák, nikoli samozvaný Islámský stát, jelikož nedostatečně chrání své kulturní dědictví a nekontroluje černý trh s kulturními artefakty (Miler 2016). Jako největší problém Jazairi uvádí rozkrádání a drancování kulturních památek za účelem ekonomického zisku na černém trhu, kdy dochází k „*obrovským zločinům nejen proti kulturnímu dědictví Iráku, ale i celého lidstva*“ (Miler 2016).

Stuart Manning z webového portálu *CNN* uvádí, že motivace samozvaného Islámského státu k ničení kulturních památek je založena na ikonoklasmu a snaze ničit povědomí o existenci minulých kultur (Manning 2015).

Společným jmenovatelem obsahu populární reflexe problematiky je vcelku jednostranné směřování uvažování o kulturní genocidě jakožto o primární a převažující uváděné motivaci aktérů vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Uvažování a komentování o problematice a motivacích vedoucích k ničení kulturních památek se sbíhají jedním směrem k podobnému, až univerzalistickému vysvětlení, a stávají se z nich všeobecně přijímané teze formující všeobecné mínění o problematice.

Způsoby ničení kulturních památek, které uvádí report Jeana-Luca Martineze, odkazují na jiné druhy motivací jakými je třeba motivace strategická či ekonomická. Na základě jeho uvedené typologie se jeví jako nepřesné tvrdit, že všechny uvedené způsoby ničení lze klasifikovat jako motivace, jelikož se jedná spíše o způsoby ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. V této části dostupné literatury je evidentní důraz na komentáře a analýzy k současnému či relativně nedávnému dění v souvislosti s ničením kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Občasně se objevuje i kritika na nedostatečnou funkčnost právních dokumentů, které mají zajišťovat ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Všechny komentáře a analýzy, které se, byť jen okrajově dotýkají motivací aktérů k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, se ubírají velmi podobným, ne-li stejným směrem, a to i přesto, že existují zmínky o naléhavosti problematiky rabování a prodeje kulturních památek k financování boje.

Lze tedy na základě této části literatury konstatovat, že motivace, které vedou aktéry ozbrojeného konfliktu k takovému druhu ničení kulturních památek, jsou primárně a nejčastěji založeny na kulturních čistkách, ikonoklasmu a pohnutkách ideologicko-náboženských.

1. 4. Metodologie a struktura práce

Ze jmenovaného spektra je patrné, že se problematice ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech věnuje rozsáhlá pozornost. O to překvapivější je v podstatě minimální systematické zpracování této oblasti, kde kromě prací Erika Nemetha, Jeana-Luca Martineze a Alberta Frigeria nenacházíme snahu o ucelené uchopení problematiky překračující jednotlivé případy. Dosavadní studium této problematiky vykazuje několik dalších společných znaků.

Jednak většina autorů hledí pouze na ideový (kulturní či založený na identitě) význam památky a samo zničení interpretuje pouze skrze tento význam, což v důsledku vede k tomu, že se zaměřuje důvod ke zničení (tj. očekávaný přínos pro útočníka) s legitimizační logikou, případně s mechanismem zacílení na konkrétní památku. Nejlépe jej ilustruje paradoxně jinak velmi přínosná práce Alberta Frigeria, který řadí tak odlišné motivace jako rabování a náboženský radikalismus mezi případy vojenské nutnosti ničení památky (Frigerio 2014). Je pozoruhodné, že většina autorů, kteří se ve své analýze pokouší o interpretaci motivací k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, disponuje antropologickým, nebo kulturně-teoretickým, či historickým konceptuálním aparátem, skrze nějž jednotlivé izolované akty

ničení interpretuje a nijak nezahrnuje otázky vojenství, přestože právě vojenská nutnost je nejčastěji diskutovanou otázkou v této problematice.

Tomuto pohledu se vymyká pouze J. A. Karcanes, přičemž není překvapením, že jde o autora se zcela jiným oborovým zakotvením. Jeho práce naznačuje směr pro další výzkum této problematiky a do jisté míry i pro tento text. Jeho úvodní teze, že každý ozbrojený střet má svůj kulturní rozměr a ten přímo ovlivňuje způsob vedení boje, není nijak převratná (viz např. rozsáhlá literatura k problematice strategických kultur), nicméně naznačuje cestu k další analýze skrze charakter konfliktu a pohled na jednotlivé případy skrze jejich konfliktní kontext.

Protože prakticky v každém ozbrojeném konfliktu dochází k ničení kulturních hodnot, není příliš účelné snažit se prokázat, že důvodem pro zničení té které památky byl její význam pro některou z válčících stran nebo možnost její kusy dobře prodat. Argumenty tohoto typu lze totiž nalézt prakticky vždy. Na druhou stranu zmiňuje dostupná literatura řadu zajímavých konceptů a proměnných, jejichž systematizace může výrazně pomoci analýze jednotlivých případů i fenoménu ničení kulturních památek v jednotlivých konfliktech a v důsledku tak nabídnou ucelenější pohled na paletu motivací, které k takovému chování vedou.

K dosažení takto určeného cíle je třeba volit odpovídající přístup. Kvantitativní metody, přestože by jejich využití mohlo vnést do problematiky jisté světlo, využít nelze, především pro absenci uceleného datového zdroje v podobě databáze nebo seznamu zničených památek. Navíc lze předpokládat, že by jejich využití mohlo zkreslit bohatou a složitou empirii konfliktní situace a tím také výsledky analýzy. Podobně využití zejména komparativních metod v rámci kvalitativní metodologie hrozí přílišným zaměřením na hledání silného kauzálního vysvětlení, což není cílem práce (George, Bennett 2005). Jednotlivá případová studie zase neumožňuje dostatečně postihnout řadu různých motivací, které mohou k ničení památek vést (Drulák 2008).

Vzhledem k rozmanitosti a jisté nesystematičnosti existující literatury je pro zpracování tohoto textu zvolen postup vycházející z analyticismu, jak jej vymezuje Tadeusz Jackson (2011). Zaměřuje se na systematizaci dosavadních pohledů na problematiku, které obohacuje o zapojení konceptů z oblasti strategických studií. K té dochází prostřednictvím vymezení sady vzájemně oddělitelných ideálních typů motivací k ničení kulturních památek, které se zaměřují na charakteristické rysy těchto motivací.

Ideální typy umožňují analýzu individuálních případů a porozumění charakteristickým a sekundárním vlivům, které v každém ze studovaných případů sehrávají roli (Jackson 2011, s. 152), aniž by práce aspirovala na všeobecně platné vysvětlení. V souhrnu pak dávají dostatečnou představu o rozličných motivacích pro ničení kulturních památek v kontextu ozbrojeného konfliktu a jeho dynamiky. Tato sada ideálních typů bude využita k analýze několika případů a prověření narativů, které o nich přináší současná debata. Nutno podotknout, že se práce nebude věnovat diskusi nad tím, zda v jednotlivých případech bylo vojenské využití zničení památky „nutné“, jak předpokládá platný mezinárodně-právní rámec.

Deduktivní charakter práce reflektuje i následující struktura. Po úvodu do zkoumaného tématu následují tři větší celky. Jde o teoretickou část, empirickou část a závěr. V teoretické části jsou z dostupné literatury formulovány jednotlivé ideální typy motivací k ničení kulturních památek a charakteristické hodnoty proměnných, které jednotlivé ideální typy pomáhají vzájemně odlišit. V empirické části se nabízí analytické narativy jednotlivých vybraných případů, které jsou vyhodnoceny právě s použitím dříve vytvořených ideálních typů.

Zmíněné případy pro tvorbu případových studií byly vybírány z hlediska co nejrozdílnějších povah konfliktů, ve kterých k ničení kulturních památek došlo. Nutno poznamenat, že neexistuje ucelená databáze například pod hlavičkou UNESCO, vyjma databáze *List of destroyed heritage* v internetové encyklopedii Wikipedia.org³, která by pracovala s kontinuálním historickým výčtem ozbrojených konfliktů, ve kterých by došlo k ničení kulturních památek a ze které by se pro zpracování případových studií dalo podle vyhledávaných kritérií vycházet. Zmíněný seznam v internetové encyklopedii Wikipedia.org je obtížné považovat za relevantní celek případů ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, jelikož právě tento druh ničení není kritériem, dle kterého je seznam tvořen. Je tedy velice obtížné až nemožné sestavit reprezentativní vzorek případů, jelikož není známo, jak vypadá ucelený výčet případů ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Požadavek reprezentativnosti ale nepramení ze snahy o udržitelné zevšeobecnění závěrů práce, ale ze snahy o ověření využitelnosti vytvořených ideálních typů (Jackson 2011, s. 166).

3 **Wikipedia.org** (2016). *List of destroyed heritage*. Wikipedia.org [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_destroyed_heritage. [Citováno 26. 10. 2016]

Práce se tedy věnuje systematické analýze následujících případů:

- Devastace svatyní a manuskriptů v Timbaktu
- Zničení Starého mostu ve městě Mostar
- Bombardování Drážďan v roce 1945
- Ničení kulturního dědictví Palmyra samozvaným Islámským státem
- Destrukce památek Asyrské říše na Blízkém východě

Z toho plyne, že pro zajištění maximální rozdílnosti případů byl zohledňován rozdílný geografický kontext, soubor obsahuje případy z Afriky, Evropy i Blízkého východu, a časová období, kdy jsou zahrnuty případy mezi polovinou 20. století a úplnou současností. Dále pak odlišné použité strategie a různý charakter konfliktů, od konvenčních válek po tzv. konflikty čtvrté generace (Hammes 2006), konflikty vnitrostátní i mezistátní, rozdílné válečné strany a jejich zájmy, od boje o územní kontrolu přes občanské války, po etnopolitické a náboženské střety.

Široký rozsah zahrnutých případů umožňuje ověřit validitu jednotlivých ideálních typů a jejich využitelnost v analýze, a to je i hlavní motivací k jejich volbě, neboť zvolený přístup neklade na přenositelnost a vysvětlující potenciál napříč případy větší důraz.

2 Ideální typy vysvětlení ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech

Jak již bylo řečeno, práce se zaměřuje na kontext ozbrojeného konfliktu jako na hlavní východisko pro studium problematiky, a tak se snaží vycházet především z teoretického okruhu strategických studií. Zničení kulturní památky, stejně jako např. obsazení teritoria nebo bombardování elektrárny, je snahou o užití síly k dosažení politického zisku (ať už je tento zisk charakterizován materialistickou nebo idealistickou úvahou).

V tom se shoduje i většina výše rozebrané literatury, která však nenabízí víc než obecný pohled na členění motivací na vojenskou nutnost a ostatní, nelegitimní, pohnutky, tj. zejména kulturní genocidu a kriminální zisk. Pro systematický pohled na věc je tedy nutné obrátit se na práci Thomase Schellinga, který ve své práci *Diplomacy of violence*, vymezuje veskrze dva druhy násilí a jeho využití v konfliktu, „*zatímco cílem prvního je v podstatě pouze ničení, druhé je sofistikovanější a může sloužit k dosažení řady různých cílů*“ (Ludvík 2014, s. 30). Protože i taková koncepce pracuje s ideálními typy, lze ji snadno využít k rozdělení konceptů, které v práci budou použity, na dvě skupiny. Záměr pouhého násilného ničení je obsažen v první uváděné skupině motivací ničení kulturních památek, jakou je kulturně-nábožensko-ideologická motivace, a kterou lze shrnout pod jednotný pojem kulturní genocida. Druhý uvedený typ násilí lze přiřadit k druhé zmiňované motivaci, kterou je vojenský význam ničení kulturních památek jakožto možnost dosažení vojenských/politických cílů použitím síly.

Obě uváděné motivace je možno v kontextu práce charakterizovat jako dva ideální typy motivací pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Takové členění je ale nedostatečné, neboť neplní výše uvedený předpoklad analytického přínosu. Na kulturní a vojenské zneužití je vhodnější nahlížet jako na dvě skupiny ideálních typů a dále je členit.

2.1. Kulturní motivace

Jedno z výše uvedených nejčastějších vysvětlení pro ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech bývá shrnováno pod jednotný pojem kulturní genocida. Tento společný jmenovatel pro útoky na odlišnou kulturu, její symboliku a náboženství se jako takový v rámci zkoumané literatury také objevuje, a to například v souvislosti s označením ničení kulturních památek jako kulturních čistek. Vymezení kulturní genocidy se váže k 40. letům 20. století, kdy Raphael Lemkin ve své knize *Axis Rule in Occupied Europe* poprvé uceleně charakterizuje genocidu jako „*koordinovaný plán rozdílných akcí zaměřující se na zničení základních pilířů života národnostních skupin s cílem samotné skupiny vyhladit. Cílem takového plánu je rozpad politických a společenských institucí, kultury, jazyka, národního citění, náboženství a ekonomické existence národních skupin a zničení osobní bezpečnosti, svobody, zdraví, důstojnosti, a to i zničení životů jedinců patřících do těchto skupin (...)*“ (Nersessian 2005). Na tomto základě Lemkin dělí genocidu na osm dimenzí, mezi nimiž definuje i genocidu kulturní. Ta „*přesahuje útoky na fyzické a/nebo biologické prvky skupiny a usiluje o odstranění jejich širších institucí*“ (Nersessian 2005).

Kulturní genocida je zaměřena nejen na útoky proti náboženství, jazyku či různým kulturním aspektům nebo zabíjení intelektuálů a akademiků, kulturní genocida se týká také samotného ničení kulturních a náboženských budov, knihoven, archivů, muzeí, galerií či nejrůznějších artefaktů a symbolů, které s kulturou dané skupiny souvisí. Pojem kulturní genocida není užíván v Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948 (Nersessian 2005) a není zmíněn v Deklaraci o právech původních obyvatel z roku 2007, kde je pojem genocidy rozšířen pouze na „*akt genocidy nebo jiné akty násilí*“ (United Nations 2008, s. 5). S pojmem kulturní genocida je obecně nakládáno jako s upřesňující a doplňující formulací pojmu genocida, ale z právního hlediska nemá pojem kulturní genocida žádnou váhu. V tom lze spatřovat obtíž vzhledem k zajištění ochrany lidí, jelikož sice může dojít k apelu na fyzickou ochranu různých skupin lidí s odlišnými kulturami, ale pokud nebude brána v potaz genocida zacílená na konkrétní kulturní aspekty, daná skupina lidí může být zničena i prostřednictvím ničení jejich kultury, tudíž nejen likvidací osob (Nersessian 2005). Jako první z ideálních typů lze tak vyčlenit právě **kulturní genocidu**, tedy situaci, kdy jsou kulturní památky ničeny v přímé souvislosti se snahou o očištění teritoria od nenáviděného etnika a potlačení všech skutečných i symbolických zmínek o něm.

V rámci dokumentů právní povahy se objevuje neshoda o významu a užití pojmu kulturní genocida, který přinesl Raphael Lemkin (Nersessian 2005), jelikož se mimo jiné objevuje pojem etnocida, který je spojen zejména se jménem Roberta Jaulina (1970) či později se jménem Bartoloméa Clavery (2008). Rozdíl mezi genocidou a etnocidou Clavera spatřuje v tom, že genocida jsou „*případy fyzického zničení původních komunit*“, kdežto etnocida je „*zničení původních kultur*“ (Clavery 2008, s. 99). To znamená, že pojem etnocida odkazuje spíše na ničení duševního vlastnictví a identity dané kultury než na fyzickou likvidaci (Clavery 2008, s. 108). Tato rozdílnost může být pro analýzu řady případů klíčová, proto lze druhým ideálním typem označit **etnocidu**, tedy situaci, kdy jsou a priori ničeny kulturní památky nekonformní z hlediska ideologie nebo výkladu dějin útočící strany pro svou symboliku a vazbu s minulostí, nikoliv pro přímou spojitost s konkrétním etnikem, a to i protože snaha o

vyhlazení konkrétní skupiny nemusí být nutně součástí konfliktu, ve kterém k tomuto ničení může docházet.⁴

2. 2. Vojenské motivace

Druhým vysvětlením pro ničení kulturních památek v čase ozbrojených konfliktů se na základě analýzy literatury ukázal vojenský význam památky samotné nebo jejího zničení. Přestože je nesčetněkrát skloňována praktická a aktivní snaha o ochranu kulturních památek, ke které by mělo docházet primárně ze strany zainteresovaných aktérů v daném konfliktu a jakými jsou zejména vojenské složky (např. JALLC NATO 2012), přetrvává v právních a normativních dokumentech legitimní možnost, že kulturní památky v době ozbrojených konfliktů mohou být ničeny či zničeny, a to navzdory různým pohledům na vhodnost či výhodnost zakotvení jejich ochrany (Chadha 2001; Brooks 2015). V praxi to tedy může znamenat, že na kulturní památku lze zaútočit, pokud je její ničení či úplné zničení v zájmu porážení protivníka. K tomu, aby bylo možné určit, zda se jednalo či nejednalo ničení či zničení kulturní památky motivované touto snahou, je třeba nahlédnout do literatury strategických studií, která se problémem přínosu užití vojenské síly zabývá detailně. Ostatně strategický význam ničení památek připouští i Martinez (2015). Z výše uvedených důvodů, tj. nutné vazby na probíhající konflikt, je vhodné se omezit na oblast donucovacího užití vojenské síly v době války.

Prominentním autorem v této debatě je Robert Pape se svými pracemi z 90. let 20. století, který se zaměřoval zejména na strategickou roli a využití letectva v ozbrojených konfliktech, poukazuje na to, jak efektivně a cíleně použít vojenskou sílu, v jeho případě cílené letecké útoky, jako donucovací prostředek v rámci bojové strategie. Tím efektivně rozvíjí Schellingův koncept donucení (*compellence*, přestože sám používá termín *coercion*). Pro účely této práce je takové zaměření dostatečné, protože se od počátku limituje na ničení památek v rámci ozbrojených konfliktů. Je to právě Pape, kdo rozvíjí jinak běžné členění donucovacích strategií na dvě kategorie, potrestání (*punishment*) a odepření (*denial*). Pro svou rozdílnost mohou posloužit tyto koncepty jako základ pro ideální typy vojenských motivací (Pape 1996). Podobně jako typy předchozí, pracuje i Pape, ale i řada dalších teoretiků s konceptem hodnoty rozdílných cílů pro bojové operace (srovnej např. Warden 2000). Analýza literatury konzistentně poukazuje na potenciálně obrovskou hodnotu, kterou mohou kulturní památky nebo jejich soubory mít, a to pro komunity, celé společnosti, nebo lidstvo jako celek. Jde o několikrát zmiňovanou kulturní hodnotu, ale i symbolickou, případně psychologickou. Nad to jsou kulturní památky samy o sobě ekonomickou hodnotou. Každá z těchto hodnot může být v jádru jak kulturního, tak vojenského zneužití (přesto jsou mezi oběma příkré rozdíly).

V prvním typu **donucení (potrestáním)** se kýženého efektu dosahuje zvýšením nákladů nebo rizik pro cílovou komunitu/skupinu/stát, přičemž se nepředpokládá zacílení na vojenské plány nebo schopnosti nepřítel, naopak. Tradiční komentátoři věnují pozornost zejména civilním cílům, mezi které lze snadno zařadit i kulturní památky. Sám Pape označuje takto orientované strategie za zaměřené na společenskou cenu konfliktu a její cílené zvyšování (Pape 1996, s. 18). Hrozba zničením nebo zničení památky má v tomto kontextu za cíl signalizovat vlastní ochotu útočící strany způsobit škody jakéhokoliv rozsahu. Nejde tedy o normativní akt

⁴ Např. v situacích, kdy má být obyvatelstvo na daném teritoriu převychováno; za tuto trefnou charakteristiku děkuji vedoucímu práce.

nebo bezuzdnou manifestaci dominance, jak termín potrestání vnímají autoři z okruhu mimo bezpečnostní studia, přestože zde existuje přesah v zaměření na psychologický dopad aktu samotného (srovnej např. Brooks 2015; Kaczvinsky 2016).

Ve druhém typu **donucení (odepření)** je aktivita zacílena na odepření schopností nebo možností dosažení vojenských cílů nepřítele. Donucující strana se může pokoušet zamezit protivníkovi získat nebo udržet teritorium, zabránit útoku nebo zastavit útok probíhající či si vynutit teritoriální ústupky. V tomto typu lze zahrnout také případy okamžité taktické potřeby, které s charakteristickou snahou o odepření nebo omezení možností pro nepřítele nijak nekolidují. Odepření tak shrnuje snahu o ovlivnění rovnováhy vojenské síly v teritoriu nebo v rámci konfliktu.

2. 3. Kriminální motivace

Posledním druhem motivace, který se zároveň vymyká Schellingově úvaze o použití síly, je ten, který v pravém slova smyslu sílu nutně neužívá. Rozkrádání, rabování a další majetková trestná činnost páchaná na kulturním dědictví a památkách v ozbrojených konfliktech totiž nutně neobsahuje ani ideologickou motivaci, ani není vyvolána strategickým významem daných památek. Krádež sice vede k tomu, že památka z teritoria zmizí, není však zničena, a tudíž si svůj symbolický význam dále zachovává, což v důsledku znamená, že cíle ideově motivovaného ničení rozkrádání samo nesplňuje. Obdobně finanční zisk nelze považovat za strategický nástroj řešení situace v poli, nebo v konfliktu, přestože rozkrádání památek může krátkodobě naplnit kasu agresora.

Zničení (či spíše poškození) památky pro finanční zisk nelze zahrnout mezi výše uvedené motivace. Za zvláštní typ lze **kriminální poškození** považovat i z toho důvodu, že k němu dochází bez ohledu na existenci zásadního společenského střetu nebo dokonce ozbrojeného konfliktu (např. rozkrádání soch svatých na jižní Moravě v devadesátých letech). Tato motivace k ničení kulturních památek se v konfliktu pouze prohlubuje s tím, jak se mění uvažování o rizicích a přínosech takové činnosti, nevzniká však v přímé spojitosti s ním.

3. Operacionalizace

Na základě dostupné teoretické literatury bylo vymezeno pět ideálních typů, se kterými lze dále pracovat jako s analyticky odlišnými kategoriemi. Shrnuje je tabulka č. 1. Uvažování o ideálních typech ale nemůže proběhnout bez zapojení dosud rozpracované teorie, která ale pro tuto práci poskytuje zejména cenný vhled do proměnných, které mohou v jednotlivých typech sehrávat různorodé role a tím pomoci jednotlivé typy odlišit.

Typ	Charakteristika
Etnocida	vyčistění od symbolů každé ideově nepřipustné kultury
Kulturní genocida	vyčistění od konkrétního etnika/skupiny a všech souvisejících symbolů
Donucení (potrestání)	signalizace rozhodnosti
Donucení (odepření)	ovlivnění rovnováhy vojenské síly
Kriminální poškozování	finanční zisk

Tabulka č. 1 – Přehled a charakteristika ideálních typů ničení

Za charakteristickou pro případy ničení kulturních památek považují **ideovou podstatu konfliktu** rozliční autoři, kteří na ni nahlíží rozdílným způsobem (srovnej např. Nemeth 2015; Danti 2016). Profilující váhu má tato proměnná pro identifikaci etnocidy a kulturní genocidy, tedy silně ideově podmíněných situací.

Jak lze vyčíst z Lemkinovy definice, kulturní genocida je především aktivně vyhledávaným činem, to znamená, že kulturní památky jsou aktivně vyhledávány za účelem jejich zničení a poškození či vyhlazení dané skupiny lidí. Pojem genocida nese nihilistický apel poukazující na úplné zničení kulturních památek za účelem zničení či vyhlazení konkrétní skupiny lidí. Přestože je s pojmem kulturní genocida nebo s odkazem na jeho význam operováno napříč literaturou zabývající se motivacemi vedoucí k ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech, není v případě takového druhu ničení užíván vhodně a není přesné tvrdit, že se o kulturní genocidu jedná.

Kulturní památky mohou být jednak ničeny, rozkrádány či drancovány, ale nejsou cíleně vyhledávány k úplnému zničení za účelem vyhlazení skupiny lidí. Útoky tohoto druhu slouží spíše jako zbraň namířená proti protivníkovi. Je tedy kulturní genocidou zničení kulturní památky, jejíž fragmenty jsou například rozkradené a prodané? Lze konstatovat, že nikoliv, jelikož i v této podobě kulturní památky stále existují a na tento jev se v definici kulturní genocidy nepoukazuje. To znamená, že kulturní památky v ozbrojených konfliktech nejsou zcela cíleně vyhlazovány a kultura není důvodem, ale zástupným symbolem či legitimizačním argumentem pro specifické obecnost pro takový druh ničení, ve kterém jsou kulturní památky pouze zneužívány pro zisk v boji nikoliv pro útoky proti cizí kultuře jako takové s cílem ji vyhladit. Jde o případy ničení, kde podstata konfliktu buď ideová v zásadě není, nebo nejde o faktor v rozhodování, zda památku zničit. V takových případech mohou být památky, ale stále ničeny, proto se nelze spokojit pouze s vysvětlením na tomto základě.

Obdobně charakteristickým pro vojenské motivace je využití **mechanismu hrozby**, které postuluje Schelling (1966) a rozpracovává Pape (1996), ale zároveň jej naznačuje např. Kaczvinsky (2016). Schellingovské pojetí užití síly navíc vylučuje využití tohoto mechanismu v případech etnocydy a kulturní genocydy, kde motivace k ničení překračuje základní úroveň vojenské racionality a kalkulace zisků a ztrát je významně odlišná. I zde však poskytuje ničení památek jisté příležitosti. Tento přístup předpokládá, že válčící strana si je vědoma hodnot, které dané památky pro protivníka (nebo třetí stranu) znamenají, ten si jich cení a snaží se budovat mechanismy na jejich ochranu. Z toho důvodu je kulturní vazba protivníka na dané kulturní památky využívána jako protihodnota, která je ohrožena, pro získání výhody. V tomto ohledu představují kulturní památky obecně, zejména však ty přímo spojené s identitou některé z bojujících stran velmi zajímavou alternativou k dalším možnostem, je-li protivník vnímán jako systém cílů pro ozbrojenou akci (blíže viz např. Warden 2001).

Dále lze u kulturních památek předpokládat disproporčně nízký stupeň aktivní vojenské ochrany a obrany (ve srovnání např. s průmyslovou základnou, velitelskými stanovišti, vládní infrastrukturou apod.). Už jen tento nepoměr z nich činí zajímavý cíl. I přes relativně vysokou hodnotu nelze dále očekávat zdrcující odplatu v případě jejich zničení nebo ohrožení. Naopak se lze domnívat, že zničení symbolu povede spíše k dlouhodobému nepřátelství, které podstatně neovlivní výsledky konfliktu. V neposlední řadě vynikají kulturní památky tím, že je lze ohrožovat s různou intenzitou progresivně a dlouhodobě, protože částečné zničení znamená paradoxně zvýšení jejich hodnoty, zvláště u zcela unikátních souborů, namísto jinak očekávaného snížení. Poslední podstatnou charakteristikou kulturní památky jako cíle v ozbrojeném konfliktu je neméně paradoxní úloha mezinárodních konvencí na jejich ochranu, která pro některé typy aktérů může představovat atraktivní možnost jejich konspirativního využití pro vojenské účely.

Jak naznačují výše uvedené řádky, je ničení kulturních památek spojeno s jejich hodnotou, ať už symbolickou nebo materiální. Je však nevyhnutelné, že tuto hodnotu kalkulují obě strany konfliktu různě a jejich kalkulace jsou významným faktorem v rozhodování o zničení nebo ponechání dané památky. Hodnotu pro jednotlivé válčící strany také ve svých vysvětleních akcentuje zejména Frigerio (Frigerio 2014, srovnej např. Petrovic 2013). Pro účely práce je vhodné rozdělit hodnotu památky pro útočníka a pro napadeného.

V případech ideově podmíněného ničení lze jasně určit motivaci pro útočníka ničit především památky, které sám vnímá negativně, ať už jde o symboly alternativního výkladu dějin nebo nenáviděného etnika. Oproti tomu nemá ve vojenské logice **hodnota památky pro útočníka** přílišnou relevanci. V logice vojenské hrozby je tato hodnota jen součástí komplexní kalkulace nákladů a přínosů. Vlastní negativní vnímání památky ji tak může posunout do zorného pole стратега, protože limitně zvyšuje přínosy ze zničení, resp. snižuje náklady ze zničení. Na druhou stranu vlastní pozitivní vnímání památky může zvýšit využitelnost potenciálu jejího zničení jako signálu rozhodnosti. Není tedy podmínkou, aby byla památka útočníkem vnímána negativně, jako v případech ideově podmíněného ničení.

Dalším významným faktorem v uvažování o odlišení jednotlivých ideálních typů je **hodnota památky pro napadeného**. Nejde nutně o osobní chápání památky jako symbolu, ale i o přenositelnou univerzální hodnotu památky jako dědictví lidstva, což je motiv, který se často objevuje jak v populární, tak v akademické reflexi této problematiky. U ideově podmíněných

typů pomáhá tento faktor oddělit etnocidu a kulturní genocidu, neboť v prvním případě nehraje cena památky pro napadeného podstatnější roli. V etnocidě je ničeno dědictví ideově nekonformní, bez ohledu na to, zda má nebo nemá pro protivníka nějakou hodnotu. Obdobnou logiku lze také použít při pohledu na kriminální motivace, které také nevynikají detailním zvažováním symbolického významu pro některou ze stran. Ve vojenských motivacích je naopak předpokladem funkčnosti právě a jedině pozitivní vnímání dané památky napadenou stranou.

Posledním podstatným faktorem v jádru diskuse o ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech je **zisk, který od zničení útočnick očekává**. Ten se v jednotlivých ideálních typech významně liší, což ukazuje i reflexe akademické literatury, přestože ta ne vždy odděluje přínos od ostatních faktorů (srovnej např. Frigerio 2014 a Kaczvinsky 2016; Brooks 2015 nebo Martinez 2015). Zatímco v etnocidě je přínos ze zničení čistě ideologický, tedy potvrzení vlastního výkladu dějin a likvidace symbolů jakýchkoliv alternativ, je v kulturní genocidě přínos paradoxně bližší motivacím vojenským, totiž psychologický. Nevychází však z logiky potrestání pro budoucí poslušnost (tedy užití mechanismu hrozby), jako v případě donucení, ale z prostého nihilismu, snahy o celkovou likvidaci. Pragmaticky viděno pomáhá takové použití síly vůči památkám také tím, že strach rozpohybuje obyvatelstvo nenáviděného etnika/skupiny. U odepření vojenské akce se už úvaha významně mění, neboť zisk je zde čistě vojenský, vyřešení situace na bojišti a vedlejší dopady jsou ziskem jen dodatečným. Kriminální motivace vynikají přímým finančním ziskem, který je nejen počátkem, ale i koncem úvahy o zničení nebo zanechání památky.

Typ	Ideová podstata konfliktu	Využití mechanismu hrozby	Hodnota památky pro stranu A (útočnick)	Hodnota památky pro stranu B (napadený)	Zisk ze zničení
Etnocida	ano	nepřípustné	negativní	irelevantní	ideologický
Kulturní genocida	ano	nepřípustné	negativní	pozitivní	psychologický
Donucení (potrestání)	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	psychologický
Donucení (odepření)	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	operační
Kriminální poškozování	irelevantní	nepřípustné	žádná až negativní	irelevantní	finanční

Jednotlivé ideální typy nazírané skrze tuto sadu proměnných shrnuje tabulka č. 2.

Tabulka č. 2 – Ideální typy ničení ve spojitosti se sadou proměnných

4 Analýza případových studií

Jak bylo předestřeno výše, následující část práce je věnována podrobné analýze vybraných případů za účelem posouzení platnosti stanovených ideálních typů motivací vysvětlující ničení kulturních památek v ozbrojených konfliktech. V každém případě bude brán zřetel na historický kontext, popis zájmových událostí, zainteresovaných aktérů a jak je případ v dostupné literatuře nejčastěji interpretován a vysvětlován. Případy budou konfrontovány se všemi proměnnými stanovenými u jednotlivých ideálních typů.

4. 1. Případová studie: Devastace svatyní a manuskriptů v Timbuktu

Město Timbuktu nabylo na důležitosti zejména ve 14. a 15. století, kdy se stalo centrem islámské kultury a důležitým obchodním místem trans-saharské cesty. Mali bylo ovlivněno jak francouzskou koloniální vládou, tak i nesčetnými islámskými náboženskými válkami. V roce 1960 dosáhlo Mali nezávislosti na Francii, následovaly ovšem politické převraty a boje o moc v zemi. Etnická a náboženská heterogenita národa se staly příčinou častých sporů o autonomii. Jedná se zejména o Tuaregy obývající sever země a jejich ozbrojenou, separatistickou a násilnou činnost namířenou proti vládnoucím elitám (BBC 2016a). Tuaregové jsou výrazně arabizovanou etnickou skupinou v Mali i jeho sousedních zemích. Důraz na vyznávané islámské náboženství a snaha o zlepšení jejich ekonomické a hospodářské situace jsou motory pro jejich časté rebelie (Lidovky.cz 2012).

V březnu roku 2012 situace eskalovala, prezident Touré byl sesazen v průběhu vojenského puče mimo jiné proto, že dostatečně neřeší vyhrocené vztahy s Tuaregy. Ti následně vyhlásili na severu Mali nezávislost a do svého území nazývaní Azawad začlenili též Timbuktu. Islamistická skupina Ansar Dine, napojená na teroristickou skupinu al-Kaida, obsadila město Timbuktu v červenci 2012 a začala s ničením arabských svatyní a manuskriptů až do roku 2013. V roce 2013 francouzské jednotky intervenovaly do vyhrocené konfliktní situace se záměrem zasadit se o stažení rebelů z obsazených měst. I přes mírovou dohodu mezi novou vládou a Tuaregy z června 2013 se od září situace opět vyhrotila a objevovaly se občasné střety, které v roce 2014 až 2015 dospěly až k opětovnému ozbrojenému obsazování severních měst Tuarežskými rebely, kam patřilo i město Timbuktu. V červnu 2015 se uzavírá opět příměří mezi vládou a Tuaregy s tím, že získávají více regionální autonomie. Za zničení svatyní a manuskriptů v Timbuktu klasifikované jako válečný zločin byl na devět let odsouzen malijský islamista Ahmad Al Faqi Al Mahdi (BBC 2016a).

4. 1. 1. Aktéři konfliktu

V ozbrojeném malijském konfliktu, který se jeví jako nejdelší a nejvážnější od vyhlášení nezávislosti v roce 1960, je několik stran sporů. První představují Tuarežští rebelové, jejichž bývalý povstalecký vůdce Iyad Ad Ghala založil islamistickou skupinu Ansar Dine slučující radikálně smýšlející Tuaregy a spolupracující s odnožemi islamistické skupiny al-Kaida jako například Hnutí pro jednotu a džihád v západní Africe (Mujao) či al-Kaida islámského Maghrebu (AQIM). Mujao a AQIM do svých řad přilákaly nejen část Tuaregů, ale i jiné etnické skupiny, které pojil zápal pro islámské náboženství. Tato skupina aktérů zastává nekompromisní strategii šíření své verze islámského práva po celé zemi a považuje se za ochránce víry (BBC 2013). Ze skupiny Ansar Dine se vyčlenilo Islámské hnutí pro Azawad (IMA), které stojí v opozici islamistickým teroristickým praktikám a snaží se o diskuzi mezi vládou a obyvateli severního Mali. Dalším působícím aktérem je Národněosvobozenecké hnutí

pro Azawad (MNLA) integrující část sekulárních Tuaregů usilující o nezávislost v této oblasti, kterou považují za svoji domovinu. Na základě etnického sebeurčení jsou spíše v opozici islamistických skupin a v době jejich intervence MNLA očekávalo podporu intervenujících francouzských vojsk po devastaci svatyní a manuskriptů v Timbuktu.

Etnikum Tuaregů jsou berberští nomádi, kteří byli zběhlí v obchodování s komoditami v pásmu Sahelu. Jejich domovina Azawad se rozkládá na území severního Mali, části Burkiny Faso, Alžírsko, Nigeru a Libye. Tuaregové se v Mali cítí diskriminováni zejména z důvodu jejich světlejší pleti a jsou politicky utiskováni ze strany vlády v Bamaku.

Dalším aktérem podílejícím se na konfliktní situaci v Mali jsou rebelové z řad armády, kteří se v souvislosti s nečinností prezidenta Amadou Toumane Toure v otázce aktivistického severu postarali o jeho sesazení, se zavázali, že situaci vyřeší a aktivisty potlačí. Nicméně kvůli jejich nejednotnosti a nedostatečné vybavenosti armády svůj záměr nesplnili. Pro doplnění, prezident Amadou Toumane Toure, jakožto poslední demokraticky zvolený prezident Mali, byl obviňován z toho, že se nedokázal razantně postavit militantním islamistům a svůj boj naopak zaměřil na sekulární Národněosvobozenecké hnutí pro Azawad. Do malijského konfliktu byli zapojeni i zahraniční aktéři jako například organizace ECOWAS, Africká unie či intervence francouzských jednotek na sever Mali. Zahraniční intervence doplněna o jednotky Nigeru, Burkiny Faso, Ghany, Čadu či Pobřeží slonoviny byla v boji proti aktivistům na severu vítána a považována za zásadní v boji proti severu. Naopak Alžírsko bylo pro mírové řešení z důvodu obav o rozšíření konfliktu do regionálního měřítku (BBC 2013).

Pro samotný akt devastace svatyní a manuskriptů v Timbuktu byly klíčové dvě skupiny aktérů, tedy islamistická skupina Ansar Dine, doprovázena rebely z řad Tuaregů, stojící proti oficiální vládě Mali, která neuznává požadavky Tuaregů na autonomii a neumí se vypořádat s Tuarežskými rebely. Nicméně na důležitosti v této situaci nabyli radikální islamisté a rebelští Tuaregové podporovaní hnutími napojenými na skupinu al-Kaidu, kteří využili konfliktní situace a odklonili se oproti pouhým cílovým separatistickým tendencím severu Mali, oblast ovládli a rozhodli se pro násilné šíření svého výkladu islámu, které vygradovalo ničením kulturních památek v Timbuktu.

4. 1. 2. Kulturní význam města Timbuktu

Kulturní výjimečnost města Timbuktu spočívá v koncentraci islámských náboženských staveb a literárních děl a představuje centrum islámské duchovní i intelektuální kultury (World Heritage Centre 2016). Je též centrem studia tradičního písemnictví týkající se nejen arabského jazyka, ale též místních nářečí vzniklých na základech arabštiny s odkazem na důležitost rozvoje filozofie a vzdělávání, čemuž byla historicky přikládána velká hodnota (Diagne 2008, s. 26-27). Zejména od 15. století, kdy se město dostalo pod vládu Tuaregů, se Timbuktu stalo centrem pro šíření a koncentraci islámské kultury a důležitým obchodním a strategickým místem v povodí řeky Niger. Timbuktu čítá především tři velké mešity Djingareyber, Sankore a Sidi Yahia, pohřebiště doplněná o šestnáct mauzoleí, další veřejná svatá místa a na 700 000 manuskriptů, které jsou mimo svatá místa uložena též v soukromých sbírkách a knihovnách (World Heritage Centre 2016). Právě mešity a mauzolea tvoří původní komplex města Timbuktu formovaného v 16. století (World Heritage Centre 2016). Timbuktu v sobě nese univerzalistickou hodnotu pro celé lidstvo, jeho význam nabývá na kulturním a náboženském přínosu šíření islámského náboženství, kultury, historického dědictví, intelektuálního bohatství

a taktéž architektonické a technické svědectví z dob 15. a 16. století (World Heritage Centre 2016). Timbuktu bylo zapsáno na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO (dále jen „Seznam světového dědictví“) v roce 1988 a od roku 2012 na Seznam kulturního dědictví v ohrožení (World Heritage Centre 2016).

4. 1. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu

V březnu roku 2012 se město Timbuktu stalo předmětem ničivého útoku ze strany radikálů hnutí Ansar Dine společně s Tuarežskými rebely, kteří ovládli sever Mali. Nezávislost zde na začátku rebelie vyhlásila skupina MNLA, která dlouhodobě o nezávislost na severu Mali usilovala a oblast nazvala nezávislým územím Azawad, kam spadalo i město Timbuktu (BBC 2012). Hnutí Ansar Dine společně s Tuarežskými rebely se ovšem znatelně radikalizovalo a jejich cílem se stalo spíše šíření víry jednotného islámu než boj o nezávislost severu. Ti prosazovali jednotný výklad islámu prostřednictvím násilných praktik na obyvatelích, jakými bylo například bičování, zákaz poslechu rádia či zásah do stylu oblékání (Litoing 2015, s. 29). V rámci šíření jednotného výkladu islámu s tím, že Bůh je jediný, se hnutí Ansar Dine společně s Tuarežskými rebely zmocnilo hlavních měst a důležitých oblastí v severním Mali, což obnášelo též obsazení města Timbuktu (Litoing 2015, s. 28), jehož památky odkazovaly na súfismus chápaný jako jistá „*dimenze či aspekt islámu, jehož pravidla lze nalézt i v sunnitských, šiitských i jiných islamistických skupinách*“ (BBC 2009). Súfismus odkazuje k „*mystickému výkladu duchovna a jeho heterodoxní víře ponořené v místních předislámských tradicích a v úctě ke svatým a zesnulým mudrcům*“ (Tharoor 2012). Pomocí lopat, krumpáčů, zbraní a vypalování ohněm Ansar Dine zničilo súfistické mauzoleum Sidi Mahmoud (BBC 2012), dále pak dalších téměř čtrnáct mauzoleí a přes 4000 manuskriptů uložených v Institutu islámských studií a výzkumu Ahmenda Baby bylo v lednu roku 2013 islamisty z Ansar Dine spáleno (Manhart 2015, s. 288). Islamisté s provoláním „*Allahu Akbar*“ navíc zničili posvátné dveře, jejichž otevření je možné pouze v případě nastávajícího konce světa (Mark 2012). Sanda Ould Boumama z uvedeného hnutí ničení odůvodnil tak, že pro ně veškeré náboženské památky v Timbuktu znamenají symbol modlářství, tedy napodobování skutečného islámu, s doplněním, že „*Bůh je jedinečný. Vše, co se tomu přičí, je zakázané. Všichni jsme muslimové (...)*“ (BBC 2012), a že toto „*ničení je božským řádem*“ (Tharoor 2012). Útoky na město Timbuktu byly hlasitě odsouzeny, přičemž Rada bezpečnosti poprvé ve svých rezolucích odkazovala na důležitost ochrany kulturních památek a jejich důležitosti k dosažení úspěšného procesu peace-buildingu (Manhart 2015, s. 289).

4. 1. 4. Výklad hodnoty kulturních památek v Timbuktu a motivací k jejich ničení

Islamisté z radikální skupiny Ansar Dine společně s Tuarežskými rebely, kteří Timbuktu obsadili (Gerstenblith 2016, s. 357), měli povědomí o nesmírné, nejen kulturní, hodnotě, kterou mešity, svatá místa či manuskripty uložené v Timbuktu představují. Jedná se totiž o zásadní odkaz kulturního dědictví Afriky a historického vývoje islámské kultury. Ansar Dine i rebelšti Tuaregové si byli taktéž vědomi, na kolik jsou pro obyvatele tyto dokumenty a samotné svatyně v Timbuktu cenné, významné a zároveň také zranitelné. Právě zranitelnost těchto kulturních památek spočívala zejména v odklonu vlády od problematičného severu ovládaného islamisty a Tuaregy (Walt 2013). Ovšem klíčovou motivací, která k takovému ničení vedla, byla snaha o postihy proti súfismu a nejednotnému vyznávání islámu, které dle islamistických rebelů kulturní

památky představovaly. Po devastaci části těchto kulturních památek zdůraznila Irina Boková význam kulturních památek v Timbuktu s odkazem na jejich nesmírnou kulturní a historickou hodnotu a na jejich význam pro formování identity místních obyvatel (Manhart 2015, s. 289).

Jednou z uváděných motivací vedoucí ke zničení kulturních památek v Timbuktu jsou kombinace motivací kulturně-nábožensko-ikonoklasticko-ideologických (Litoing 2015, s. 30). V centru ničení kulturních památek v Timbuktu byl zájem o demolici mauzoleí, které jsou v sůfismu označovány jako tawassul, což v překladu znamená přimluva či přimlouvání se (Litoing 2015, s. 30). Pro doplnění k výše uvedeným charakteristickým rysům, sůfismus totiž „věří v přimluvu svatých, kdežto islámští puritáni argumentují tím, že mezi Bohem a jednotlivcem nesmí být žádný prostředník. Kladou (islámští puritáni) rovnítko mezi přijetí prostředníků a modlářství a polyteismus, kterému by se věřící měli vyhýbat. Puritánští islamisté dále argumentovali, že výška hrobek, které zničily, nebyly v souladu s islámskými pravidly. V tomto ohledu byl tudíž způsob zkonstruování (hrobů) považován za neislámský“ (Litoing 2015, s. 30). Islámští puritáni jsou v tomto případě členové hnutí Ansar Dine, Tuarežští rebelové či příslušníci skupiny Mujao (Litoing 2015, s. 30).

Dále se objevují argumenty, že motivace ničení měla nábožensko-politický základ. Ty odkazují na podstatu nutnosti šíření islámského práva šaría prostřednictvím násilného chování. Konfliktní situace v Mali měla přinést vhodný moment pro islamistickou politickou agitaci s cílem ukázat lidem, že jejich směr je jediný správný, a tak legitimizovat své cíle a prosadit jednotnou víru v islám napříč všemi malijskými etniky a získat tak politickou moc. V této souvislosti bylo na samotný akt ničení kulturních památek nahlíženo jako na projev schopnosti něco takového učinit a ukázat tak svoji sílu, která se vymezovala proti domácím i mezinárodním politickým elitám (Litoing 2015, s. 31-32). S tím souvisí argument, že ničení kulturních památek v Timbuktu zapříčinila motivace protestu proti nastolenému řádu Západu, který si svým chováním části světa podmaňuje (Bevan 2016) a zároveň motivace demonstrovat pohrdání morálními hodnotami, které představuje například organizace UNESCO (Joy 2016, s. 69).

4. 1. 5. Vysvětlení ničení

Podobně jako ve všech sledovaných případech ničení kulturních památek ve vojenských střetech je i v případě Timbuktu dostupná celá řada interpretací, které není snadné systematicky zpracovat. Jisté vodítko nabízí pouze kriminalizace celého útoku, tedy že došlo k odsouzení konkrétního viníka devastace kulturních památek v Timbuktu Mezinárodním soudním dvorem klasifikovaný jako válečný zločin.⁵ Samotné odsouzení totiž posiluje tezi, že útok nelze vykládat jako vojenskou nutnost (minimálně ne ve smyslu současného chápání daného termínu odpovědnou autoritou).

Celý konflikt ukazuje řadu dynamik mezi různými skupinami aktérů, jejichž motivace jsou mnohdy velmi odlišné. Za klíčovou lze z hlediska zařazení případu považovat roli Ansar Dine v útoku na Timbuktu, která nasvědčuje silně ideologické podstatě tohoto útoku. Skupina je úzce vázaná na ideologicky profilované a obecně velmi radikální skupiny jako AQIM a svou strategii v konfliktu formuluje s ohledem na toto myšlenkové zázemí.

⁵ Jde o tzv. kauzu Al-Mahdi, ve které byl jeden z malijských bojovníků odsouzen k devíti letům odnětí svobody za podíl na ničení historických památek v Timbuktu.

Využití mechanismu hrozby lze posoudit snázeji. Z dostupných materiálů není zřejmé, že by Ansar Dine komunikovala podmínky nějaké hrozby, tedy zejména vyžadovanou akci protivníka, ani záměr upustit od zamýšleného útoku na Timbuktu v případě, že bude takové jednání ze strany vlády nebo vládních jednotek realizováno. Z hlediska zařazení v prezentované typologii tedy není možné využití mechanismu hrozby potvrdit.

Jednoznačně negativní pohled na Timbuktu jako symbol sufismu, tedy neakceptovatelného odpadlictví od jediné správné interpretace islámu, dokumentuje zejména Litoing (2015, viz výše). Kulturní památky v Timbuktu pro islamistické radikály z hnutí Ansar Dine a Tuarežské rebely nesly jak kulturní, tak zejména nábožensko-ideologicko-symbolickou hodnotu, proti které se zásadně vymezovali svou vyznávanou verzí islámu. Jde také o základ pro shodu všech autorů o tom, proč se Ansar Dine zaměřilo právě na Timbuktu a jeho svatyně a manuskripty. Zásadní roli negativního vnímání památky ze strany útočnicka tedy lze považovat za pravděpodobnou.

Význam památek pro umírněnou část populace je sice nesporný, vzhledem k prezentovanému je však obtížné jej považovat za zásadní spouštěč útoku Ansar Dine. Vzhledem k jeho ideovému zázemí a deklarovaným snahám o sjednocení způsobu vyznávání islámu se lze domnívat, že i v případě mizivé hodnoty tohoto souboru pro současné obyvatelstvo by k jeho zničení pravděpodobně došlo.

Ozbrojený konflikt, ve kterém k ničení kulturních památek došlo, poskytl prostor pro radikalizaci zejména hnutí Ansar Dine a Tuarežských rebelů, kteří využili situace k prosazování svých nábožensko-ideologických představ. Kulturní památky v Timbuktu se pro ně proto staly objektem zájmu, a právě na základě kulturně-nábožensko-ideologické motivace došlo k ničivému útoku na kulturní památky v Timbuktu. To zastínilo původní separatistické tendence, které byly katalyzátorem pro vypuknutí malijského ozbrojeného konfliktu. Není nijak zřejmé, že by devastace kulturních památek měla za cíl přinést politicko-mocenský kredit spojený s touhou obsazovat více a více území. V rámci konfliktu také nedochází k systematickému vyhlazování obyvatelstva nebo jeho plošnému/masovému vyhánění, ve kterém by zničení svatyní sehrávalo nátlakovou roli. Lze se proto domnívat, že útočník preferoval ideologický přínos nad dalšími potenciálními zisky.

Na základě uvedených informací se lze přiklonit k vysvětlení tohoto případu pomocí konceptu **etnocydy** čili cíleného očištění konfliktního území od symbolů nenáviděné kultury, ovšem nikoliv ve spojení s likvidací konkrétního etnika.

4. 2. Případová studie: Zničení Starého mostu ve městě Mostar

V průběhu války v Bosně a Hercegovině v letech 1992–1995 docházelo k útokům na objekty kulturního a náboženského významu, a to jak na islámské či katolické památky, tak i na archivy či knihovny (Riedlmayer 2002, s. 2-3), například bombardování Národní knihovny v Sarajevu ortodoxními srbskými nacionalisty, kdy došlo ke zničení stovek tisíc knih a přes milion periodik (Zoodma 2015). Jedním z viditelnějších okamžiků bylo v tomto kontextu zničení historického Starého mostu, k čemuž došlo v roce 1993 (World Heritage Center 2017). Jeho výjimečnost nespočívala pouze v archeologicko-kulturním významu, nýbrž též v jeho strategické poloze jakožto spojnice dvou částí města. Za válečné zločiny odsoudil Mezinárodní trestní tribunál pro bývalou Jugoslávii velitele hercegovských Chorvatů Slobodana Praljaka, mimo jiné též za zničení Starého mostu (Česká televize 2013b).

Za války byl západní břeh řeky obsazen bojujícími Chorvaty, kdežto břeh východní patřil bosenským muslimům. Starý most v tomto kontextu zaujímal podstatnou polohu, jelikož byl posledním mostem, který oba břehy řeky spojoval. Ostatní mosty byly zničeny ustupující Jugoslávskou armádou. Dva dny trávající ostřelování chorvatskými jednotkami Starý most zcela zničilo (Česká televize 2013b).

4. 2. 1. Aktéři konfliktu

Bosenské války se zúčastnilo nemalé množství aktérů – Jugoslávská federální armáda (JNA), tři skupiny chorvatských ozbrojených jednotek – Chorvatská rada obrany (HVO), Chorvatská demokratická unie (HDZ), Chorvatské obrané složky (HOS), srbské jednotky a jednotky bosenské armády. Střet ve městě Mostar se primárně týkal jednotek HVO, JNA a jednotek bosenské armády (Bjelakovic, Strazzari 1999, s. 74, 78-79).

Srbové v čele se Slobodanem Miloševićem vzali vyhlášení nezávislosti Bosny a Hercegoviny jako zástupný důvod pro legitimizaci své agrese proti muslimskému a chorvatskému obyvatelstvu. Nejprve se chorvatská a bosenská armáda spojily proti Srbům, nicméně posléze se proti sobě postavily právě chorvatské a bosenské jednotky na území města Mostar. Důvodem byly především územní nároky Chorvatů, ale v důsledku též Srbů, právě v rámci vyhlášené bosenské nezávislosti (Česká televize 2013a).

4. 2. 2. Kulturní význam Starého mostu

V údolí řeky Neretvy byl mezi lety 1557-1566 byl za vlády Osmanské říše vybudován Starý most. Právě město Mostar bylo podstatnou spojnicí Osmanské říše na trasách po Jadranském moři. Starý most, nejčastěji uváděn jako symbol vlády Osmanské říše a samotného města (Storm 2014), důležitou roli sehrával již od doby svého vzniku. Nejen, že vynikal svoji výjimečnou mostní konstrukcí, ve které se obtiskly jak motivy osmanské kultury, tak též kultury středomořské či té západoevropské. Most představoval zejména symbolické spojení koexistenci různorodých skupin obyvatel žijící v této oblasti po jednom boku jakou byli Židé, křesťané a muslimové (World Heritage Centre 2017b). Starý most též sloužil jako klíčová spojnice mezi západní a východní částí města (Česká televize 2013b). Jeho zničení představovalo odluku od jednoty zde žijících muslimů, křesťanů i Židů a symbolického zániku multikulturního stylu života (BBC 2003). V roce 2004 došlo k jeho obnově pod vedením

tureckých specialistů na mosty z éry Osmanské říše a jeho následného zapsání na Seznam světového dědictví (World Heritage Centre 2017b; Česká televize 2013b).

4. 2. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu

Rozpad Jugoslávie vyvolal na Balkáně řadu etnických konfliktů vnímané jako změt různých lokálních střetů, kde proti sobě stáli různí aktéři (Bjelakovic, Strazzari 1999, s. 73). Samotná Bosna a Hercegovina se populačně skládala ze tří etnik – Srbů, Chorvatů a bosenských muslimů. Právě etnické konflikty vyvolaly ozbrojený konflikt na území Bosny a Hercegoviny, který trval od roku 1992 do roku 1995 (Office of the Historian 2017) a byl charakteristický zejména etnickými čistkami a ničením nejen kulturních památek (Bjelakovic, Strazzari 1999, s. 74). Už v roce 1991 bylo vyhlášeno několik srbských autonomních oblastí na území Bosny a Hercegoviny, na konci roku tak učinili také Chorvaté žijící v jihozápadní a severní části bosenského území. Bosenští Srbové se politicky aktivizovali a přesunuli své zastupitele z Bosenského národního shromáždění do nově ustaveného Srbského národního shromáždění. Navíc jim byly prostřednictvím Jugoslávské národní armády dodávány zbraně z Bělehradu. V roce 1992 byla vyhlášena nezávislost Bosny a Hercegoviny, a to i přes protesty srbské části obyvatelstva. Situace soužití tří etnik měla být vyřešena vznikem regionů, které by kopírovaly etnické složení, ovšem bez úspěchu (Lampe 2016). Bosenští Srbové s pomocí Jugoslávské národní armády (Office of the Historian 2017) obsadili v listopadu 1992 většinu území Bosny a Hercegoviny, kde po skončení války nezůstal jediný nezničený minaret a docházelo k masovému vraždění, etnickým čistkám a ničení kulturních památek se záměrem dosažení čistoty rasy (Walasek 2016). Samotní Chorvaté a bosenští muslimové byli pod palbou srbských jednotek, ovšem později při obléhání Mostaru se proti sobě postavili právě Chorvaté i bosenští muslimové (Storm 2014). Právě město Mostar představovalo odkaz k muslimským kořenům místních obyvatel a kultury připomínající doby Osmanské říše (Česká televize 2013a).

Po dobu devítiměsíčního obléhání Mostaru s počátkem v roce 1992 došlo k ničení historického města Mostar včetně Starého mostu. Chorvatská rada obrany (HVO) v květnu 1993 s použitím dělostřelectva, těžkých zbraní či minometů na město zaútočila a kontrolovala všechny jeho přístupové cesty. Nejprve došlo k ničení všech mostů, vyjma Starého mostu, a historické části města, přičemž při svém postupování ze západní části města vyhnala HVO téměř všechny bosenské muslimy do východní části města (Genocide in Bosnia 2011).

Ke zničení Starého mostu došlo 9. listopadu 1993. Přestože bosenská armáda měla hlavní štáb na západním břehu města, fyzicky byly jednotky koncentrovány na břehu východním. Naopak západní břeh byl obsazen jednotkami chorvatské armády (Bosnia Facts.info 2017). Předem plánovaný a dobře připravený útok započal v brzkých hodinách 9. května 1993, kdy chorvatské jednotky zaútočily na Starý most a „*použitím dělostřelectva, minometů, těžkých zbraní a ručních palných zbraní*“ most zničily (Bosnia Facts.info 2017). Chorvatská armáda pokračovala útokem na civilní bosenské obyvatelstvo zejména v západní části města, která byla nejen po zničení Starého mostu izolována. Docházelo k masovému vraždění i etnickým čistkám tisíců bosenských obyvatel, k vyhánění z jejich domovů, obléhání města a útoky na bosenskou armádu a sídlo vlády na východním břehu (Bosnia Facts.info 2017). V hledáčku se ocitli především bosenští muslimové a jejich kulturní odkaz a historie, který měl být společně s etnickou skupinou vyhlazen (Walasek 2016). Cílem bylo „*vytvoření*

mono-etnické říše s fiktivní minulostí“ (Walasek 2016). Pod hlavičkou operace Neretva 93 zahájila bosenská armáda ofenzivu proti obležení města chorvatskými jednotkami a jejich ozbrojeným útokům na obyvatele. Nicméně po tom, co se bosenské orgány dozvěděly o masakru chorvatského civilního obyvatelstva společně s válečnými zajatci ve vesnici Grabovica a Uzdol, byla operace Neretva 93 ukončena (Bosnia Facts.info 2017).

Aktivní zapojení USA do bosenské války nebylo pod Bushovou administrativou zvažováno, jelikož konflikt byl chápán jako záležitost ryze evropského charakteru, který má být evropskými státy vyřešen. Až nástup Billa Clintona znamenal iniciativu v řešení konfliktu, kdy ve spolupráci s EU a OSN byl ustaven mírový plán Vance-Owen, dále byly zřízeny válečné tribunály pro souzení válečných zločinnů a v neposlední řadě došlo k zapojení leteckých sil USA a zapojení NATO pod hlavičkou operace UNPROFOR (Office of the Historian 2017).

4. 2. 4. Výklad hodnoty Starého mostu a motivací k jeho ničení

Uváděné důvody zničení se různí. Co se týče Starého mostu, znamenal z jednoho pohledu dráždivý element pro chorvatské jednotky, které v něm spatřovaly odkaz na tureckou nadvládu nad územím a pozůstatek muslimského kulturního dědictví. Zmiňovaný je taktéž útok na diverzitu a odlišnou symboliku, kterou kulturní památky představovaly vzhledem k etnickým a náboženským skupinám, které v oblasti žijí. Bylo zacíleno na ničení institucí symbolizující „*pluralistickou identitu: knihovny, archivy, muzea a místa (...)*“ (Walasek 2016), kde se protkávala existence různých kulturních vlivů a historická paměť různých etnických skupin (Walasek 2016). Uvádí se též, že se jednalo o plánované čistky obyvatel a jejich kulturních památek s cílem zničení jakékoli historické a kulturní stopy po jejich existenci. Z pohledu druhého se jednalo o taktický počín, jelikož Bosňané se přes Starý most dostávali ke zdrojům pitné vody či zásobám zbraní (Česká televize 2013b; BBC 2003; Zoodsma 2015; Walasek 2016). Právě odříznutí východní části města od západní je chápáno jako dílčí strategické vítězství Chorva v bosenské válce, které navíc podlomilo morální sílu Bosňanů. Zablokování cesty k pitné vodě na západní části bylo doplněno o palebné pohružky (Block, Bellamy 1993; Zoodsma 2015).

4. 2. 5. Vysvětlení ničení

Jak ukazuje předchozí podkapitola, dvojí interpretace podle linie vymezené již v úvodu práce existuje i v případě zničení historického centra a Starého mostu v Mostaru. Viděno optikou této práce je třeba jednotlivé události bojů v oblasti Mostaru do jisté míry oddělovat. Jde zejména o první dělostřelecký útok na historické centrum Mostaru, který byl pravděpodobně zacílen na ozbrojené pozice a některé historické budovy při něm byly zničeny více méně náhodou a dále na operaci, při které byl zničen Starý most a zahájen útok proti civilnímu obyvatelstvu.

Na etnopolitické (v kontextu práce tedy ideologické) povaze konfliktů v bývalé Jugoslávii panuje všeobecná shoda, kterou dokumentuje také řada rozsudků Mezinárodního soudního tribunálu pro bývalou Jugoslávii, které odsuzují zločiny proti lidskosti a genocidu. I v bojích o Mostar se setkávají etnicky profilované soupeřící strany, které své nároky definují v souvislosti se svou etnickou identitou a také regionální historií zatíženou mezietnickými spory trvajících doslova staletí.

Z hlediska užití mechanismu hrozby je situace opět složitější. Přestože lze izolaci městské části a její odříznutí od přístupu k vodě považovat za možnou součást scénáře donucení, je taková interpretace přímo závislá na vojenském významu takové izolace a využití hodnoty památky jako protihodnoty. K tomu v tomto případě nedochází. Starý most zůstává po první ofenzivě jedinou cestou mezi jinak rozdělenými částmi města, která je následně zničena. To lze jen obtížně interpretovat v závislosti na hodnotě mostu pro jednu (nebo obě) z válčících stran. Naopak, palebné pohružky, které literatura zmiňuje, také nejsou pohružkami zničením mostu, ale vůči dotčenému obyvatelstvu.

Postoj Chorvatů (ale nejen jich) k mostu, který symbolizuje historické soužití řady etnik na území, které je předmětem sporu v etnopolitickém konfliktu, nelze z rozhodování o zničení vyřadit. Walasek (2016) přesvědčivě dokumentuje snahy řady válčících stran v tomto konfliktu o reinterpetaci dějin v souvislosti se snahou o vyhlazení některých etnických skupin. Přímoou vazbu mezi symbolikou Starého mostu jako památky na nadvládu muslimské Osmanské říše a nenávisť vůči bosensko-muslimskému obyvatelstvu lze považovat za patrnou. Obdobně potom lze považovat za prokazatelnou pozitivní vazbu mezi symbolikou památky a napadeným etnikem.

Z hlediska posouzení přínosu pro válčící strany je klíčovým momentem samotný útok na most a jeho kontinuální pokračování v podobě útoku na civilní obyvatelstvo. To bylo po zničení mostu odříznuto od zásobování i pomoci a izolováno na relativně malém území. Jakkoliv takový popis situace zní spíše jako vojenská argumentace je nutné si uvědomit, že v kontextu celého konfliktu je význam akce spíše v psychologickém tlaku na bosensko-muslimské etnikum. Jednak má celá operace v Mostaru znaky cíleného vyvolání pohybu obyvatelstva – nejdříve do jedné části města, a jeho následného napadení s cílem likvidace nebo vyhnání. Zničení právě Starého mostu zároveň nemá primárně vojenský význam větší než zničení dalších přístupových cest. Ponechání právě tohoto mostu jako symbolu pro spektakulární zničení v poslední fázi operace naopak nasvědčuje psychologickému působení na napadené etnikum.

Zničení Starého mostu tedy není možné klasifikovat jako akt ničení na základě tzv. vojenské nutnosti, nýbrž je zřejmý příklon ke kulturní motivaci zničení namířenou proti kulturním památkám spojených s odlišnými etnickými a náboženskými skupinami s cílem jim uškodit (Riedlmayer 2002, s. 3). Jde tedy o případ vysvětlitelný pomocí konceptu **kulturní genocidy**.

4. 3. Případová studie: Bombardování Drážďan v roce 1945

Bombardování Drážďan postihlo nejen vojenské cíle a klíčovou infrastrukturu, ale zejména historické centrum města, které bylo odkazem rozvoje kultury, sociálního života a architektury již od 17. století. Útok na město byl součástí bojů 2. světové války, kdy se spojenci snažili porazit nacistické Německo a využít historického města jako dostatečný prostředek ke splnění svého cíle. Nálety amerických a britských vojenských jednotek v období 13. - 15. února 1945 způsobily téměř totální destrukci města, a to zejména jeho historické části a infrastruktury. O efektivitě a nutnosti vojenského útoku se vedou dodnes debaty, stejně tak i o tom, jestli se jednalo o válečný zločin vzhledem k tisícům obětí na civilistech, či je možné útok akceptovat v rámci bojových strategií (New World Encyclopedia 2017).

4. 3. 1. Aktéři konfliktu

Bombardování Drážďan se týkalo primárně čtyř aktérů – Německa, Velké Británie, USA a Sovětského svazu. Nacistické Německo, jakožto hlavní agresor počátku 2. světové války, už v momentě únorového bombardování města v roce 1945 nebyl schopen dostatečně mobilizovat své bojové síly k obraně města či k rychlé odvetě. V tomto kontextu bylo, až na výjimku pokusu leteckého souboje s americkými bombardéry, nacistické Německo pozorovatelem pustošení jeho měst ze strany spojenců (New World Encyclopedia 2017).

Druhým a třetím aktérem byly spojenecké vojenské jednotky Velké Británie a USA, které spolu se Sovětským svazem tvořily koalici proti nacistickému Německu a jeho spojencům. Lze konstatovat, že jejich hlavním zájmem bylo oslabení nacistického Německa vedoucí ke konci války. Churchill byl navíc toho názoru, že nacistické Německo by za své činy mělo konečně začít platit (New World Encyclopedia 2017; History 2017; DeBruhl 2006, s. 128-129).

Čtvrtý aktér, Sovětský svaz, se účastnil jednání, především na konferenci v Jaltě v roce 1945, týkající se dalšího postupu vůči Německu se zájmem zasloužit se o konec války. Bombardování Drážďan bylo z perspektivy jak Sovětského svazu, tak i Velké Británie a USA, viděno jako urychlení konce bojů a oslabení Německa, a to zejména potřebných továren a infrastruktury (New World Encyclopedia 2017; History 2017).

4. 3. 2. Kulturní význam Drážďan - Labské údolí včetně historické části města

Labské údolí v Drážďanech je oblastí pojímající jak kulturní krajinu, tak historické centrum města. Oblast čítá 18 kilometrů podél řeky Labe kolem paláce Übigau a polí Ostragehege k paláci Pillnitz společně s parky a historickými památkami z 16 - 20. století v samotném centru Drážďan. Oblast zahrnuje též výjimečné vilové čtvrti či terasovité svahy. Labské údolí v Drážďanech je ukázkou koncentrace architektonických, kulturních a uměleckých děl z celé střední Evropy z doby od 18. století. Podstatná je v tomto kontextu architektura města, zejména jeho historického středu, které podává odkaz k průmyslovému rozvoji města a stylu architektury napříč historií. Kompozice a spojení historického města s krajinou jsou považovány za významné světové dědictví poukazující na soulad historie a architektury s přírodou (World Heritage Centre 2017a).

V roce 2004 bylo toto území zapsáno na Seznam světového dědictví, nicméně v roce 2006 bylo zařazeno na Seznam světového dědictví v ohrožení, a to z důvodu plánované a též

zrealizované stavby čtyřproudého mostu (World Heritage Centre 2009). Z toho důvodu bylo Labské údolí v Drážďanech posléze vyškrtáno ze Seznamu světového dědictví, jelikož stavba mostu mění ráz výjimečné krajiny a znamená, že se „nepodařilo udržet majetek v jeho výjimečné univerzální hodnotě v jaké byl na seznam zapsán“ (World Heritage Centre 2009).

4. 3. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu

Bombardování Drážďan se odehrálo na sklonku 2. světové války, kdy spojenecké síly převažovaly nad ozbrojenou silou Německa a nacistických spojenců. Spojenci, zejména USA a Velká Británie, jednaly téměř rok předem o leteckém útoku na Německo s názvem Operace Thunderclap. Útok nesměl ohrozit návrat vojsk z Východu, ani postup vojsk ze Západu, přesto měl být dodržen cíl – zničení továren na trysková letadla, ponorky, zásobárny pohonných hmot a komunikací zabraňující Německu rozmístění a postup jeho dalších bojových jednotek. Za splnění úkolu bombového útoku na Berlín, Drážďany, Lipsko a Chemnitz zodpovídal vrchní velitel RAF Artur Harris. Drážďany v tomto ohledu byly klíčovým místem bombardování, jelikož se objevil argument, že kdyby město nebylo bombardováno, mohlo by být Němci využito jako náhradní železniční spojení vynahrazující škody způsobené bombardováním Lipska a Berlína. Spojenečtí zpravodajci zachytili zprávu, že by Německo koncem března 1945 mohlo posílit východní frontu až o 42 divizí. Sověti v tomto kontextu chápali připravované strategické bombardování jako šanci k pozemním útokům a rychlejšímu postupu z Východu. Společně s Velkou Británií a USA předpokládali, že bombardování rozštěpí německou schopnost pružně reagovat na všech jeho bojových frontách a velení bude zmateno (Detlef 2011). Stavělo se na Eisenhowerově předpokladu, že strategické letecké bombardování „zabrání nepříteli přepnout síly tam a zpět dle libosti z jedné fronty na druhou“ (New World Encyclopedia 2017).

Ve dnech 13. – 15. února roku 1945 zaútočily na Drážďany spojenecké síly Velké Británie (jednotky British Royal Air Force - RAF) a jednotky USA (United States Army Air Forces – USAAF). Dne 13. února proběhly první bombové nálety na drážďanské nádraží nedaleko historického centra. Celodenní bombardování bylo v režii RAF, které se potýkalo s velmi špatným počasím. Druhý den se do bombardovací akce zapojily USAAF, které vyvolaly zničující a neutuchající požár ve městě se spoustou obětí na civilistech. Neočekávaná intenzita požáru společně s nepříznivými povětrnostními podmínkami značně limitovala přesnost bombových útoků. V průběhu bombardování se zvyšovala snaha útočit na komunikace s cílem umocnit už tak rozdmýchaný chaos ve městě a jeho okolí. Spojenecké bombardování se jen krátce potýkalo s útoky německých stíhaček (New World Encyclopedia 2017).

Bombardování Drážďan zničilo přes 80% města, a to nejen historické centrum, které bylo téměř zcela zdevastováno, byly zničeny nemocnice, divadla, byty, školy, městské budovy. Na historické centrum a přilehlé oblasti bylo spuštěno až 2400 tun výbušnin a 1500 tun zápalných bomb. V rámci historického centra byla zdevastovaná zejména katedrála Frauenkirche, palác a značně poničený byl též komplex Zwinger. Strategické bombardování nemělo tak efektivní dopad, jak si spojenci představovali – například železniční komunikace byla do několika dní obnovena. Spor o účinnost bombového útoku se vede do současnosti. Otázkou zůstává, zda se jednalo o vojenskou nutnost, která byla rozhodující v ukončení války, či nikoliv. S kritikou se shledala strategie plošného bombardování města pod velením Artura Harrise (RAF), které sice zasáhlo vojenské cíle, fatální důsledek mělo ovšem i na civilní

objekty včetně civilistů. Bombardování si vyžádalo 25 000 - 35 000 obětí na životech. Němci projevíli pokusy využít zničeného města jako předmětu propagandy a odvetného útoku na spojence (Hills 2013; Selwood 2015; Eichner 2016).

Historic Frederick Taylor upozorňuje na morální otázky, které takovéto bombardování vyvolává, jelikož i když je tak činěno na základě vyššího cíle, životy na civilistech si stejně vyžádá. Otázkou pak dle historika zůstává, zda a jak tyto akty mají být souzeny a hodnoceny jako válečný zločin (New World Encyclopedia 2017).

4. 3. 4. Výklad hodnoty Drážďan – Labského údolí a historické části města a motivací k jejich ničení

Drážďany, přezdíváné Florencie na Labi, představují historické, kulturní a sociální centrum zejména od 17. století pyšníci se snoubením pokroku i architektonických skvostů. Útok na takovéto kulturní dědictví je považováno za útok proti dědictví a odkazu celého lidstva (Albert, Ringbeck 2015).

Uváděná motivace vedoucí k útoku na Drážďany, byla vojenského charakteru – oslabit německou válečnou výrobu, která se zde soustředila. Jednalo se zejména o letadla, ponorky, optiku, zbraně a zásobárny pohonných hmot (Hills 2013; Eichner 2016). Sporné vnímání samotného bombardování přivádí k myšlence „*teroristického bombardování*“ (Selwood 2015) s tím, že je třeba „*odpovědět jazykem, kterému Hitler rozumí*“ (Selwood 2015), kdy nehrály prim vojenské motivace oslabení nepřítele, ale útok na jeho obyvatelstvo s odkazem na Churchillova slova, že chce zajistit „*naprosto zničující, vyhlazující útoky prostřednictvím těžkých britských bombardérů na nacistickou domovinu*“ s cílem „*demoralizovat Němce, aby katalyzovali změnu režimu*“ (Selwood 2015). S blížícím se koncem války existuje úvaha, že by britské a americké jednotky chtěly prostřednictvím bombardování Drážďan demonstrovat svoje schopnosti a sílu vůči Sovětskému svazu (Eichner 2016).

4. 3. 5. Vysvětlení ničení

Všechny případy prezentované v této práci vynikají vysokou mírou šoku, otřesu ze zničení kulturních skvostů nenahraditelné historické hodnoty. Nejinak je tomu i v případě bombardování historického centra Drážďan na samém konci druhé světové války. Tento případ je snad nejčastěji skloňovaným příkladem státního terorismu a dodnes budí kontroverze i ve Velké Británii (viz např. Primoratz 2010). Jeho interpretace je do jisté míry postižena tím, že Zwinger a Frauenkirche, nebo zbytek historického centra, zřejmě nikdy nebyly primárním cílem operace. Celý případ je tak opět závislý na konfliktním kontextu – spojenecké letecké ofenzivě proti německým městům.

2. světová válka, jakkoliv je její ideologický rozměr zřejmý a dlouhodobě je vnímána jako vyšší střet demokracie a autoritářství, je primárně konfliktem o území a moc v Evropě. Jako taková začala a jako taková skončila. Přestože ideologický rozpor mezi válčícími stranami existoval, podobně jako byly přítomny etnické čistky, snaha o jejich provedení nikdy nebyla základní motivací k zahájení konfliktu. Tím zůstává vymezení se proti evropskému a světovému mocenskému uspořádání, které vzniklo v Evropě po 1. světové válce.

Klíčovou argumentací pro vyhodnocení případu poskytuje kontext útoků proti německým městům. Churchill sám je formuluje jako nátlakové akce s cílem stupňovaného trestání civilního obyvatelstva do chvíle, než bude samo iniciovat změnu režimu (Selwood

2015). Obdobně lze mechanismus hrozby spatřovat v tom, že likvidace historické perly jako Drážďany ukazuje odhodlání jednak Sovětskému svazu, jak poukazuje Eichner (2016), ale také Němců, kteří na počátku roku 1945 již museli tušit, že spojenecká ofenziva skončí okupací. A té neradno vzdorovat. Této úvaze nasvědčuje i fakt, že maršál letectva Arthur Harris byl sám velkým zastáncem a teoretikem strategického bombardování jako prostředku ke zlomení morálky protivníka, který tuto strategii důsledně a metodicky uplatňoval (Harmon 1991). To přesně odpovídá tomu, jak tyto útoky chápe Pape (1996). John Buckley přímo uvádí, že „apokalyptické vize Douheta a jeho současníků se uskutečnily srovnáním se zemí měst jako Drážďany, Tokyo a později Hiroshima a Nagasaki“ (Buckley 1999, s. 125).

O významu centra Drážďan pro německou kulturu není pochyb. Symbolická hodnota pro saskou korunu, jednu z historických spolkových zemí a zároveň po značnou dobu sídla kurfiřta říše Římské na jejíž slávu do jisté míry odkazoval i nacistický režim, je jistě vysoká. Na druhou stranu Drážďany v žádném případě nebyly symbolem nacistické ideologie jako např. nové centrum bavorského Mnichova, budova Říšského sněmu nebo město Norimberk. Role vztahu nacistů k této památce tak v jejím zničení může hrát pouze velmi omezenou roli.

Obdobně jako baroko ve Velké Británii do jisté míry může symbolizovat období násilné rekatolizace po roce 1660 a není pro ni příliš typickým slohem (Jenkins 2011) se lze jen obtížně domnívat, že by to vedlo k rozhodnutí k napadení právě Drážďan. O tom, zda nebyla cíleně volena historická města, jak naznačuje populární představa o odplatě za německé bombardování Coventry v dřívějších fázích konfliktu (Primoratz 1991), lze jistě diskutovat vztah Britů k historii Drážďan, který lze označit spíše za neutrální.

Měl mít nálet na Drážďany vojenský přínos nebo přinést další psychologický tlak na Němce? Přestože existují racionální vojenské argumenty pro bombardování, zejména jeho role v postupu Sovětských vojsk nebo údajná koncentrace obrněné německé techniky v oblasti (Harmon 1991), je celkové vyznění operace spíše psychologické. Pape (1996) v tom smyslu argumentuje, že vojenský přínos celé bombardovací ofenzivy proti německému průmyslu nebyl příliš velký, což je v tomto případě zvláště viditelné. Zvažování psychologie německého obyvatelstva a jistá opatrnost při plánování těchto zničujících útoků je také patrna z Churchillova jednání, když o několik dnů později vystupuje proti stejnému útoku na Postupim s tím, že by mohl ohrozit zájmy Britů při budoucí okupaci (Harmon 1991; Primoratz 1991).

Souhrnný pohled na bombardování Drážďan vede k závěru, že jde spíše o případ **donucení potrestáním** resp. jeden z případů řetězce útoků, které mají tento význam. Minimální kulturní rozdíly mezi útočníkem a napadeným a jejich relativně mělký vztah (v rámci konfliktu) ke zničené památce nasvědčují tomu, že nejde o etnocidní nebo kulturně-genocidní motivace. To ostatně vylučuje i kontext celého konfliktu, kde k podobným akcím sice docházelo, ale pouze ze strany Němců vůči specifickým etnikům na jimi ovládaných územích. Naopak poměrně široké snahy o záchranu evropského kulturního dědictví během války ze strany spojenců, kterým se systematicky věnovali již od roku 1942, nasvědčují spíše tomu, že si uvědomovali univerzální hodnotu památek pro evropskou civilizaci jako celek (Cogbill 2008). I proto lze vidět útok na Drážďany jako trestající se silným signálem odhodlání.

4. 4. Případová studie: Ničení města Palmyra samozvaným Islámským státem

Kulturní památky na Blízkém východě, ať už se jedná o historické město Palmyra, či asyrské památky v Mosulu či Nimrudu, odkazují k tisícileté historii jak náboženské, tak

architektonické, která spojuje proudy římsko-románských tradic a arabských kulturních vlivů. V kontextu jejich ochrany je občanská válka v Sýrii do značné míry fatálním okamžikem ukončující jejich existenci.

Propuknutí občanské války v Sýrii bylo důsledkem protivládních nepokojů proti Assadovu diktátorskému režimu, které eskalovaly na jaře roku 2011 v ozbrojený konflikt. Opoziční síly (zejména sunnitě) se dožadovaly konce Assadova režimu (prezident Assad a šiiťští Alawité) z důvodů porušování lidských práv a ekonomických problémů v zemi. Vládní jednotky se snažily povstání násilně potlačit, do konfliktu se ovšem zapojil velký počet aktérů a nepokoje se rozšířily do dalších oblastí země, které nebylo možné dostat pod kontrolu národní armády. Jedním z nejproblematictějších článků syrské války je etablování samozvaného Islámského státu, činící si územní nároky, bojující proti Kurdům a jiným nábožensko-etnickým skupinám. Neméně zásadní jsou jejich útoky na kulturní památky, které cíleně ničí s uvědoměním si jejich hodnoty pro lokální obyvatele, ale též pro mezinárodní společenství (BBC 2017b). Jedním z takových případů bylo obsazení a ničení historického města Palmyra od roku 2015.

4. 4. 1. Aktéři konfliktu

Do války v Sýrii je zapojena celá řada ať už vnitřních, či vnějších aktérů, kteří průběh ozbrojeného konfliktu ovlivňují. Skupina vnitřních aktérů se dá rozčlenit do tří částí: skupina podporující Assadův režim, protiassadovské opoziční síly a pak ti, kteří podporují buď jednu či druhou skupinu, anebo zůstávají neutrální. První skupina, tedy vládní ozbrojené síly prezidenta Assada a jeho podporovatelů z řad Allawitů, se snaží udržet moc a stojí proti sunnitské opozici, která požaduje svržení režimu a zahájení kroků směrem k demokracii (Martini, York, Young 2013, s. 4). S cílem eliminovat možnost, že by se větší část populace přidala k opozičním bojovníkům, se Assadův režim začlenil do svých struktur představitele ze sunnitských či kurdských skupin obyvatelstva se záměrem poznat tyto skupiny a jejich slabá místa a efektivně zaútočit. Stejně tak se režim snažil vykreslovat sunnitskou opozici jako „*hrozbu pro syrské etnické a sektářské menšiny*“ (Martini, York, Young 2013, s. 4).

Druhá skupina aktérů, opoziční síly, čítá zejména Národní koalici syrských revolučních a opozičních sil spolupracující s Lokálními koordinačními výbory. Nicméně i přes na první pohled možnou organizovanost jsou opoziční síly rozdrobené a ne zcela soudržné například co do geograficky odlišného vedení bojů a zapojení různých milicí. Veškeré opoziční síly bývají sdružovány pod jednotný název Svobodná syrská armáda (FSA), které čítají také přeběhlíky z národní armády, nováčky bez jakýchkoli vojenských zkušeností či zahraniční bojovníky. Opoziční síly svým jednáním usilují o pád Assadova režimu a jeho nahrazení z řad svých lidí. Nicméně jednota všech dílčích skupin tvořící opoziční síly je pouze ve svrnutí režimu, následná vidina toho, jak by vláda v zemi měla vypadat, se různí. Jedni vidí vládu vedenou islamisti, jiní vzhlížejí k demokracii a ti další bojují v rámci náboženského přesvědčení (Martini, York, Young 2013, s. 4)

Do třetí skupiny lze zařadit etnické či náboženské skupiny žijící na území Sýrie jakými jsou křesťané s vazbami na Alawity, populace Drúzů, která těží ze systému nastavený režimem, či Kurdové a džihádisté. Syrští Kurdové se vyznačují svojí nepředvídatelností a vazbami na zahraniční země, nicméně neopomíjí preferovat touhu po své vlastní autonomii. Džihádisté, kteří mají vazby na teroristickou skupinu al-Kajda, svůj boj zaměřili na nearabské obyvatelstvo,

především na Kurdy (Martini, York, Young 2013, s. 4-5). Džihádistická skupina samozvaný Islámský stát měl svoje kořeny v Iráku, ovšem kolem roku 2011, kdy eskalovala povstání proti Assadovu režimu, se džihádisté usadili v Sýrii, která jim poskytovala vhodné útočiště a prostor pro získávání zbraní. Skupina začala usilovat ovládnutí území a vyhlásila samozvaný Islámský stát. Jeho primárním cílem je útok na nemuslimské skupiny obyvatel, především Kurdy, Jezidy či jakékoli další nevyznávající islám dle jejich představ (BBC 2017a). Příslušníci samozvaného Islámského státu vyznávají radikální formu sufismu spadající do sunnitského islámu. Tito vyznavači „*se snaží napodobit proroka Mohameda a jeho následovníky zastávající názor, že praktikují islám v jeho nejčistší a nejvíce neomylné podobě. Podporují právo šaría, odmítají náboženské inovace a považují uctívané hroby a svatyně za symboly modlářství a nahlížejí na sufy a šíity jako na kacíře*“ (Romey 2015).

Do války v Sýrii jsou, jak již bylo zmíněno, zapojeni též aktéři vnější, které je též možno rozdělit do tří skupin. První zahrnuje podporovatele Assadova režimu se zájmem porazit opoziční síly či je přetáhnout na stranu režimu. Mezi ty se řadí Rusko, Irán a Hizbaláh. Druhá skupina je naopak na straně opozičních sil s cílem zajistit pád Assadova režimu a patří do ní Turecko, Saudská Arábie, Katar, USA, Jordánsko, Libye, spojenci NATO a Rada pro spolupráci v Perském zálivu. Do třetí skupiny vnějších aktérů se řadí Izrael a Irák, kteří se primárně snaží stát mimo přímou konfrontaci s Assadovým režimem. Svou roli hraje i Libanon, jehož nejrozličnější skupiny a frakce podporují opoziční síly (Jeffery, Swann, Gutiérrez, Shaheen, Levett, Coaker, Torpey 2016; Martini, York, Young 2013, s. 2).

Nicméně lze konstatovat, že vnější aktéři užívají válku v Sýrii jako zástupný konflikt a prostor pro uplatňování svých zájmů. Vojenské a ekonomické zájmy hrají prim pro Rusko a Čínu, jenž zásobují Assadův režim vojenským materiálem. Naopak Západ a USA představují ochranu prodemokratických hodnot a svůj úspěch na poli syrské války vnímají jako posílení své mezinárodní pozice vůči Rusku. Pro Irán je podstatné chování USA a Izraele, jejichž cílem je změnit či oslabit iránskou vládu a znemožnit další kroky k vývoji jaderných zbraní (Asseburg, Wimmen 2012, s. 3-4).

4. 4. 2. Kulturní význam kulturního dědictví v Palmyře

Historické město Palmyra představuje jeden z nejvýznamnějších pozůstatků starověké civilizace. Archeologické a umělecké pozůstatky centra města z doby 1. a 2. století př. n. l. odkazují jak na románské a řecké tradice, tak i na kulturní vlivy perské a islámské kultury. Palmyra vznikala pod římskou kontrolou jako centrum perské, indické, čínské a římské obchodní cesty a kulturního rozkvětu. Z archeologického hlediska město skrývá významné pozůstatky chrámu Baal-Šamil, jednoho z nejpodstatnějších církevních budov té doby, Bělův chrám, Vítězný oblouk, Diokleciánovy lázně, mohutný komplex Agora, Tetrapylon, věžní hrobky a pohřební památky, budova divadla či pozůstatky městských částí s důmyslným propojením veřejných budov a celkového městského uspořádání (World Heritage Centre 2017c). Historické archeologické pozůstatky v Palmyře jsou „*svědectvím jedinečného estetického úspěchu bohaté karavanové oázy pod římskou nadvládou až do 3. století př. n. l. Velkolepá kolonáda je charakteristickým příkladem typu struktury, která představuje významný umělecký vývoj*“ (World Heritage Centre 2017c). Na Seznam světového dědictví byla Palmyra zapsána roku 1980 a v roce 2013 byla začleněna na Seznam kulturních památek v ohrožení, a to z důvodu rizikové bezpečnostní situace v Sýrii (World Heritage Centre 2013, 2017c).

4. 4. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu

Spouštěčem nepokojů části obyvatelstva Sýrie (zejména sunnitské části populace společně se sektářskými skupinami) proti Assadově diktátorské vládě a jeho šíitským Alawitským podporovatelům byly ekonomické problémy země a porušování lidských práv a svobody obyvatelstva. Na jaře roku 2011 vládní síly se pokusily násilně potlačit ozbrojené opoziční síly, které nabíraly síly napříč různými regiony. Do počínající občanské války se zapojily vnější aktéři jako například USA, Rusko, Turecko či organizace hizbaláh s cílem prosazovat své zájmy a ovlivňovat průběh a zejména následné ukončení ozbrojeného konfliktu. Po vypuknutí bojů opoziční síly trochu oslabily v porovnání s nárůstem sil islámských skupin jako například al-Nusra Front napojená na al-Kajdu či džihádistů sdružených zejména pod vlajkou samozvaného Islámského státu, který si nárokuje a snaží se obsadit syrská území od roku 2013 (Aljazeera 2017; Sharwood 2016).

Na jaře roku 2015 padlo město Palmyra do rukou samozvaného Islámského státu po sedmidenním obléhání a přemožení sil Assadova režimu, který svoje jednotky stáhl do svých útočišť na západě země (Shaheen 2015). Město Palmyra je významně strategicky umístěno, a to mezi Damaškem a dobývaným městem Deir al-Zour. Palmyra je město s 50 000 obyvateli a představuje klíčové spojení cest napříč Sýrií a pouštní oblastí (BBC 2016b; Barnard, Saaf 2015). Samozvaný Islámský stát po obsazení města Palmyra zaměřil svoji pozornost na archeologické památky ve městě, které pokládá za modlářské a neslučitelné s jeho představou pravé víry (ABC 2017; Bailey 2015). Ztráta Palmyry, ale také okolních plynových polí, znamenala pro Assadův režim zásadní strategickou újmu. Tato oblast totiž zajišťuje velkou část zdrojů elektřiny dodávanou do západních oblastí ovládaných režimem a též do východní provincie Deir Ezoor, kde režim také bobuje proti samozvanému Islámskému státu. Navíc ovládnutí města Palmyra otevírá cestu k útokům na Damašek či Homs, které představují klíčové oblasti Assadových ozbrojených sil (Shaheen 2015). Ze strany samozvaného Islámského státu došlo ke zničení chrámu Baal-Šamil, Bélova chrámu, Vítězného oblouku, divadla či údolí hrobek (ABC 2017; Bailey 2015). K ničení kulturních památek samozvaný Islámský stát využíval především výbušniny, a to nejen cíleně ukládané do vybraných objektů nebo jejich částí, ale podminoval území, kde se historické stavby v Palmyře nacházejí (Aktuálně.cz 2015; E15 2015). Samozvaný Islámský stát poukazuje na to, že ničení není podmíněno historií, že naopak ničení kulturních památek je projevem moderního způsobu válčení v rámci boje mezi současnými národy. V tomto smyslu se jedná o psychologicky až kulturně pragmatické zaměřené vedení boje, které je neúčinnější co do působení na místní obyvatelstvo a dosahování cílů samozvaného Islámského státu, jelikož ničení kulturních náboženských staveb způsobuje nejistotu a nestabilitu pro místní obyvatelstvo (Romey 2015). Zničení kulturních památek v Palmyře způsobilo zásadní ztrátu archeologicko-kulturně-náboženského významu propojení řecko-římské a arabské civilizace, tedy spojení západu a východu (Yassin-Kassab 2015). Obléhání města Palmyra skončilo po deseti měsících, kdy syrské vládní síly se spojeneckými milicemi a ruskou leteckou podporou město dobyly zpět (ABC 2017; BBC 2016b).

4. 4. 4. Výklad hodnoty kulturního dědictví v Palmyře a motivací k jeho ničení

Palmyra představuje zásadní historický odkaz, který má pro lidstvo sloužit jako sjednocující prvek v jejich rozličnosti s odkazem na minulost a s cílem překlenout etnické, náboženské či kulturní bariéry mezi různými, nejen etnickými, skupinami. Tato role je vnímána především v situacích, kdy je zapotřebí uklidnit znesvářené strany, které prošly konfliktem. Barbarské ničení historického města Palmyra samozvaným Islámským státem je činem proti lidem a jejich kulturám a ve své podstatě proti dědictví celého lidstva (Roberts 2015).

Jedno z častých tvrzení je, že samozvaný Islámský stát vnímá historickou Palmyru jako modlářská svatá místa se silným symbolismem. Aby navíc došlo k umocnění jejich ničení, cíleně si objekty vybírají (Hughes 2015; Bailey 2015). Mimo tyto uváděné motivace se objevují i ty, které odkazují k motivaci ničení z důvodu prodeje historických artefaktů na černém trhu či k potřebě zničit nevyhovující nábožensko-ikonoklastické památky, anebo k pouhému zviditelnění se (Yassin-Kassab 2015). Irina Boková kontinuálně odsuzovala útoky na památky v historické Palmyře s tím, že se jedná o útoky na identitu tamních obyvatel a ztrátu pro celé lidstvo s tím, že důvody k ničení jsou etnicko-kulturního charakteru (World Heritage Centre 2012; 2013). Samozvaný Islámský stát vnímá „*starobylé kulturní dědictví jako výzvu pro loajalitu a legitimitu iráckého nebo syrského lidu k samotnému Islámskému státu. Ničení takového dědictví je tak součástí jejich povinnosti (...) odmítnout takovou „nacionalistickou agendu“, kterou sochy, chrámy a města představují*“ (Roberts 2015). Veškeré islámské kulturní dědictví je samozvaným Islámským státem vnímáno obecně jako znak polyteismu, proti kterému se vyhraňují a současně též jako ničení ikonoklastického charakteru. Na druhou stranu je uváděna též motivace ekonomického zisku z ničení kulturních památek s tím, že jejich prodej zajistí zásadní finanční zázemí jednotkám samozvaného Islámského státu (Roberts 2015).

4. 4. 5. Vysvětlení ničení

Případ ničení historických památek v oáze Palmyra vzbuzuje v současnosti značnou pozornost. I proto se vyjádření k němu vyskytují zejména mimo akademickou literaturu. To však neubírá bohatosti a rozdílnosti jednotlivých interpretací. Jistou míru citlivosti celé situaci přikládá její propojování s ničením památek Asyrské říše na území Iráku, které je dílem stejného útočnicka. Z hlediska analýzy motivací k ničení památek v ozbrojených konfliktech je však nutné tyto případy oddělit, protože vykazují jisté typologicky podstatné odlišnosti.

Charakter syrského konfliktu lze jen obtížně vymezit pouze mocenskou politikou, lze se však domnívat, že jde o převládající motiv. Přestože se zejména Islámský stát snaží ukazovat své angažmá v termínech kosmologického střetu pravověrných s bezvěrci a kacíři, je drtivá většina střetů v tomto konfliktu motivována bojem o území a o jeho udržení. Opakované operace samozvaného Islámského státu směrem k Palmyře nelze z tohoto kontextu vyjmout.

Klíčovým prvkem v hodnocení případu ničení antického dědictví Palmyry je užití mechanismu hrozby. Je sice pravdou, že po jejím dobytí byla část památek zničena, velká část komplexu však zůstala nedotčena nebo byla poničena pouze částečně. Zřejmou kalkulaci hrozbou lze však spatřovat v zaminování celého prostoru historické Palmyry a následně výhrůžce odpálením v případě útoku na místní pozice samozvaného Islámského státu. Takové využití hodnoty památky jako protihodnoty za vojenskou nečinnost je ukázkovým příkladem

hrozby. Ta je ještě podpořena částečným poničením celého souboru, jakožto signálem odhodlání v případě potřeby likvidaci skutečně realizovat.

Podobně jako v případě Timbaktu lze jen obtížně pochybovat o negativním vztahu samozvaného Islámského státu k antickému kulturnímu dědictví v Sýrii. Je však zřejmé, že kalkulace spojená s jejich vojenským využitím nad tímto motivem převládá, neboť v opačném případě by byla Palmyra zcela zničena nejpozději po dobytí města. Na druhou stranu rozsáhlá péče o celý soubor a pozornost, kterou vláda údržbě památek věnovala před válkou, dokumentuje pozitivní vazbu relativně sekulárního režimu k historii spravovaného území i k Palmyře jako takové. Jde také o památku disproporční ceny pro další zainteresované strany v konfliktu, zejména zahraniční interventy ze Západu. Jednak protože jde o památku UNESCO, kterým Západ přikládá vysokou hodnotu, jednak také protože jde o historické dědictví západního vlivu v regionu. To vše cenu Palmyry v pomyslné kalkulaci nákladů a přínosů značně zvyšuje.

Na rozdíl od předchozích případů lze také dokumentovat přímý vojenský zisk z útoku proti památkám. Jde zejména o možnost realizovat výše popsany scénář hrozby. To pak vede přinejmenším k oddálení protiofenzivy vládních sil (v tomto případě v zásadě až do zapojení Ruska) a k podstatně opatrnějšímu a tím také pomalejšímu postupu v momentě její realizace. Přínos z takového scénáře je dvojitý. Jednak umožňuje udržení kontroly nad daným územím při alokaci menších sil k jeho obraně. Dále pak jde o získání větší volnosti pro vlastní vojenskou akci z takto zajištěného území.

Ponechání souboru v dostatečně zachovalém stavu vylučuje etnocidní motivace, protože nenaplnuje podmínku aktivní snahy o úplnou likvidaci celé památky – není přítomný související prvek kulturního nihilismu. Namísto toho je racionálně kalkulováno s cenou památky, s přínosy a riziky zničení. Jednoznačný a zřejmý vojenský přínos v podobě oddálení ofenzivy, odepření přístupu ke strategicky významnému regionu pro vládní síly a vlastního přístupu k dalším možným směrům útoku proti vládnímu držení teritoria umožňuje případ zařadit jako téměř ukázkové **donucení odepřením** vojenské akce.

4. 5. Případová studie: Destrukce památek Asyrské říše na Blízkém východě

Ozbrojený konflikt v Iráku se odehrává v obdobném časovém horizontu jako občanská válka v Sýrii. Jejich společným znakem je přítomnost samozvaného Islámského státu, proti kterému se snaží bojovat. Prvotní nástin okolností občanské války v Sýrii byl uveden ve výše zpracované případové studii týkající se primárně zničení historického města Palmyra. Tato případová studie se zabývá stejným kontextem, nicméně je zaměřena na ničení kulturních památek Asyrské říše ve městě Mosul, Nimrud a Hatra samozvaným Islámským státem na iráckém území. Spouštěčem ozbrojeného konfliktu v Iráku byly neutuchající a přetrvávající rozbroje mezi vládními jednotkami a islamistickými bojovníky z řad al-Kajdy a samozvaného Islámského státu. Otevřené střety mezi těmito aktéry eskalovaly v roce 2014 do ozbrojeného konfliktu zahrnující ničení kulturních památek, útoky na civilní obyvatelstvo, vládní síly a územní nároky ze strany islamistických bojovníků.

4. 5. 1. Aktéři konfliktu

Existují dva společní aktéři pro občanskou válku v Sýrii a ozbrojený konflikt na území Iráku. Prvním z nich je samozvaný Islámský stát, jehož charakteristika je uvedena ve výše zpracované případové studii týkající se ničení kulturních památek v Palmyře. Druhým jsou kurdské jednotky bojující proti samozvanému Islámskému státu. Kurdské jednotky zvané peshmerga bojovaly už proti vládě Saddáma Husseina v roce 1991, kdy byly považovány spíše za teroristickou skupinu. Následná válka a vyjednávání zajistily Kurdům bezpečnost a určitou autonomii v rámci Iráku. V současném ozbrojeném konfliktu stojí kurdská peshmerga na straně vládních sil proti samozvanému Islámskému státu a jeho spojencům, kteří útočí na jejich etnické a náboženské příslušnosti a snaží se o získání kurdského území, které navíc pojímá ropná pole. Bojové zkušenosti kurdských jednotek vynikají především v terénu, nicméně bývají nasazeny i k obraně a dobývání měst či ochraně civilních obyvatel. Vojenská podpora ze strany USA je klíčová pro co nejefektivnější omezení aktivit samozvaného Islámského státu, které by mohly přerůst v dlouhotrvající nejen regionální konflikt a nepřetržitou nestabilitu (Reid 2014; Bayoumi, Harding 2014).

Další skupinou jsou vládní jednotky zahrnující kurdskou a šíitskou náboženskou skupinu společně s vojenskou podporou jiných států, zejména USA a potažmo též Iránu. Společným jmenovatelem jejich zapojení do konfliktu je snaha o porážení samozvaného Islámského státu. USA by zapojení Iránu do podpory boje proti samozvanému Islámskému státu uvítaly, jelikož jakožto regionální mocnost by Irán ke stabilitě v Iráku, potažmo i v Sýrii, mohl zásadně přispět. Nicméně dle USA je zapotřebí, aby Irán omezil podporu Assadova režimu (Ben-Meir 2017).

4. 5. 2. Kulturní význam památek Asyrské říše na Blízkém východě

Asyrské památky hrají na Blízkém východě podstatnou roli zejména s ohledem na jejich bohatý kulturní a archeologický odkaz světového formátu. Kultura, náboženství, vzdělanost či architektura v Asyrské říši byly do značné míry ovlivněny babylonsko-sumerskou historií na kontinentě (Pongratz-Leisten 2015, s. 26-27). Ve formování Asyrské říše byl silně patrný vliv vládců, kteří se snažili formovat svůj ideologický a náboženský vliv skrze rétoriku či „*dobové písemnictví, rituální a ikonografické monumenty*“ (Pongratz-Leisten 2015, s. 27).

Starověké asyrské město Nimrud, jinak nazýváno též biblickým pojmenováním Kalach, založeno ve 13. století př. n. l. v severním Iráku králem Aššurnasirpalem II. bylo výjimečné nejen svojí architekturou jako takovou, ale zejména církevními stavbami jako například Ezida z roku 798 př. n. l. společně s chrámem Nabu s knihovnou plnou magických a náboženských textů a spisů, smluv a dohod. Město se také pyšní největší sbírkou slonových kostí na světě, která pochází z 9. a 8. století př. n. l. (Encyclopaedia Britannica 2015). Město Nimrud, hlavní město Asyrské říše, jako celek představuje pozůstatek „*politického, kulturního a uměleckého vrcholu Asyrské říše*“ (Novinky.cz 2015).

Neméně důležitou co do kulturní, historické a archeologické hodnoty je městská pevnost Hatra začleněná na Seznam světového dědictví. Její kulturně-historický odkaz sahá až do 1. století př. n. l., kdy Hatra sloužila jako náboženská a obchodní křižovatka obklopená majestátnou architekturou (IDNES.cz 2017).

4. 5. 3. Počátek a průběh ozbrojeného konfliktu

Ozbrojený konflikt na území Iráku byl do jisté míry spojen s občanskou válkou na území Sýrie, a to zejména z pohledu společného nepřítele, kterým byl samozvaný Islámský stát a jeho nároky na území, vražedné praktiky a ničení kulturních památek jak na území Sýrie, tak i na území Iráku. Nejen, že se v kontextu syrské občanské války obrátila pozornost samozvaného Islámského státu na starověkou Palmyru, v jeho hledáčku se ocitla taktéž oblast severního Iráku, která je domovem mnoha asyrských kulturních památek. Islamističtí bojovníci chápali kulturní památky na iráckém území buď jako projev modlářství, odkaz cizí kultury a náboženství, či jako možnost ekonomického zisku ze zpeněžení cenných artefaktů, anebo jako odlišnou demonstraci síly od té, které se dopouštěli na zajatcích (Česká televize 2015a).

Od doby stažení amerických vojsk z Iráku na konci roku 2011 se skupina al-Kajda stále pokoušela o útoky na iráckou vládu, která musela bez americké pomoci osamoceně teroristické skupině čelit (Freeman, Hayes 2014). Snahou sunnitských náboženských skupin bylo oslabit většinovou šíitskou skupinu v zemi, společně s nemalým zastoupením kurdské menšiny s cílem ukázat na slabost vládních sil zajistit vládu a bezpečnost v zemi. Navíc probíhající občanská válka v Sýrii poskytovala úrodnou půdu pro zesílené aktivity islamistických bojovníků. Neúspěšné pokusy oslabit islamisty eskalovaly v roce v roce 2014, kdy samozvaný Islámský stát ve spojení s al-Kajdou obsadil město Fallujah v provincii Anbar nedaleko Bagdádu. Irácká vláda jako důsledek musela město opustit. Narůstaly ozbrojené útoky proti vládním jednotkám, ozbrojeným složkám, civilistům čítající i sebevražedné atentáty ze strany islamistických bojovníků. Ti se primárně zaměřili na útoky proti skupinám odlišného etnického původu či náboženského vyznání. Červen roku 2014 byl ve znamení zničujících útoků ze strany islamistických bojovníků na vládní jednotky podporované americkými silami. Prvním klíčovým bodem pro postup samozvaného Islámského státu společně s jeho teritoriálními nároky bylo obsazení Mosulu, které je druhým největším iráckým městem (Global Security 2017; Dunaj 2014).

Mosul s přilehlými vesnicemi byly pod kontrolou samozvaného Islámského státu již od června 2014. V počátcích obsazení města se v hledáčku bojovníků objevily rukopisy, knihy či staletí staré arabské nástroje sloužící pro vědecké účely, které se staly předmětem cíleného ničení islamistických bojovníků. Celkem se odhaduje zničení až osmi tisíc vzácných písemností. Ničení neunikla ani knihovna univerzity v Mosulu, která byla vypálena, zničena

výbušninami a její trosky zničeny. Mešita proroka Jonáše uctívaná křesťany i muslimy, byla dalším cílem ničení s jasným signálem samozvaného Islámského státu, že tento druh uctívání je pro ně zcela nepřijatelný. Zkáznému ničení byli donuceni přihlížet tamní vzdělanci, kterým se nepodařilo pustému ničení zabránit. Objevují se ovšem také spekulace o tom, že z dostupných záběrů není zcela zřejmé, zda ničení artefaktů a dalších cenností je vykonáváno na originálech, či se jedná o kopie. V tom případě by islamističtí bojovníci demonstrovali svoji sílu a zájem na ničení odkazu odlišných kultur a originály cenných artefaktů by pak mohly sloužit ke zpeněžení na černém trhu. Po dokonání ničení bojovníci samozvaného Islámského státu oznámili, že se svojí ničivou silou se přesouvají do Nimrudu (King 2016; IDNES.cz 2015; Česká televize 2015a).

Ničení starověkého Nimrudu, které je od Mosulu vzdáleno kolem dvaceti kilometrů, započalo v březnu roku 2015, kdy bojovníci samozvaného Islámského státu tisíce let staré asyrské město obsadili. Užitím výbušnin, kladiv či buldozerů islamističtí bojovníci zničili irácké neislámské kulturní dědictví z dob Asyrské říše. Jedním z prvních zničených objektů byly vzácné sochy okřídlených býků střežící palác Ašurnasirpala II. Irácké síly město osvobodily v listopadu roku 2015 (Committee for Cultural Policy 2016; IDNES.cz 2015).

Ničivá ofensiva samozvaného Islámského státu pokračovala dále na území severního Iráku, kde opět prostřednictvím výbušnin a buldozerů zničil kulturní památky v jím obsazeném starověkém městě Hatra, které je od Mosulu vzdálené zhruba sto kilometrů (IHNEC.cz 2015; Lidovky.cz 2015).

Rozsáhlé a postupné ničení kulturních památek na iráckém území může mít za cíl rozpolcení bojových strategií irácko-americké koalice, ve které panují neshody. Irák je zastáncem úderu proti samozvanému Islámskému státu v západní provincii Anbar, kdežto USA upřednostňuje útok na Mosul a následně na Nimrud. Strategie útoku na Mosul je spíše gestem foukání již způsobených ran než rozhodným útokem na samozvaný Islámský stát s cílem dobýt svá území zpět a zasadit mu citelné rány (Romey 2015).

Barbarské ničení kulturních památek samozvaným Islámským státem nebylo na těchto místech v roce 2015 konečné. Nicméně v době vzniku této práce nebylo možné předpokládat, že v dohledné době bude ničení kulturních památek obdobnou intenzitou pokračovat.

4. 5. 4. Výklad hodnoty památek Asyrské říše na Blízkém východě a motivací k jejich ničení

Památky Asyrské říše jsou vnímány jako neocenitelné co do kulturní a historické hodnoty (King 2016). Je uváděno, že ničení asyrských památek v Mosulu bylo motivováno nesnášenlivostí samozvaného Islámského státu k polyteistickému islámskému vyznání symbolizovanému právě kulturními památkám (King 2016). Prohlášení jednoho z islamistických bojovníků k ničení kulturních památek v Mosulu uvádí, že *„tyto trosky za mnou jsou modly a sochy, k nimž se v minulosti lidé modlili, místo aby se modlili k Alláhovi. Když prorok Mohamed přijel do Mekky, ničil bůžky holýma rukama. Náš Prorok nám nařizuje svrhávat modly a ničit je. Jeho společníci to dělali, když dobyli nějakou zem. Jestliže Bůh nařizuje zničit to, je to pro nás snadné a uděláme to, i když to má hodnotu milionů dolarů“* (Česká televize 2015b). Romey (2015) poukazuje na to, že islamističtí bojovníci vyznávají radikální sunnitskou verzi islámu a v tomto přesvědčení se snaží likvidovat jakýkoli znak jiného druhu vyznání. Michael Danti dodává, že cílem islamistických bojovníků je také

prostřednictvím ničení kulturních památek „*vyvolávat sektářské napětí a rozšiřovat konflikt*“ (Romey 2015). Zároveň chtěli bojovníci samozvaného Islámského státu poukázat na to, že mohou ničit kulturní památky bez jakéhokoli přímého postihu souzení za tyto činy (King 2016). Irina Boková odůvodňuje ničení jako projev kulturních čistek s cílem odstranit kulturu a historický odkaz starověkých arabských měst v regionu (IHNEP.cz 2015) a dodává, že „*útok je víc než kulturní tragédií, je to bezpečnostní problém, protože se týká násilného extremismu a celého iráckého konfliktu*“ (Česká televize 2015b).

Není výjimkou hovořit o strategii propagandy, kterou samozvaný Islámský stát ničením kulturních památek chce docílit. Jak uvádí Eckart Frahm, strategie samozvaného Islámského státu je v tomto ohledu jedinečná, a to jakým způsobem užívá kulturních památek ke svému zviditelnění a dosažení cílů, tedy donutit dotyčné skupiny obyvatel k následování jimi určené víry. Na druhou stranu se tento způsob donucování dá přirovnat ke kulturním čistkám, které jsou páčány ne na dané skupině obyvatel, ale na kulturních památkách jim blízkým (Zoodsma 2015, Frahm 2017). Dle Frahma je ničení kulturních památek odrazem postoje ve stylu, že „*nikdo přede mnou, historie je psána po mně (...), a to i přesto, že předchůdci odešli již před tisíci lety*“ (Zoodsma 2015).

Dále se hovoří o aktu kulturních čistek, kdy cílem samozvaného Islámského státu má být likvidace pozůstatků jakékoli kultury a vyznání, které není dle představ jejich islamistického vyznání. Zároveň jsou tyto akty ničení vnímány jako nepřímé útoky na kulturní odkazy měst a tradice různých komunit (King 2016). Není výjimkou, že ničení je chápáno jako způsob finančního zisku s kulturními artefakty na černém trhu, jelikož jsou samozvaným Islámským státem vnímány s podobnou ekonomickou důležitostí jako „*přírodní zdroje, kterými je například ropa*“ (King 2016).

4. 5. 5. Vysvětlení ničení

Snad ještě diskutovanějším příkladem barbarství samozvaného Islámského státu vůči světovému kulturnímu dědictví je ničení památek Asyrské říše v Iráku. Jak ukazují řádky výše, je tento případ zdůvodňován ze všech možných úhlů a argumentace je mnohdy spíše emocionální, neboť jde skutečně o jedinečné památky symbolizující historii lidstva jako celku.

Jak již bylo řečeno v případě Palmýry, převládajícím motivem střetu samozvaného Islámského státu a jeho protivníků na Blízkém východě je mocenská politika – boj o ovládnutí území a jeho podrobení. Mediálně akcentované ideologické motivy pouze doplňují tuto charakteristiku o další dynamiku, která znesnadňuje jeho analýzu. S ohledem na to, kdo s kým bojuje kde a o co, je tento konflikt daleko podobnější střetu spojenců s nacisty, než např. křížáckým výpravám. Tento kontext nelze nevnímat ani v případě ničení asyrských památek, přestože v něm lze najít značnou systematičnost. Ta ovšem v počátcích konfliktu může plynout stejně dobře z jejich geografického rozmístění jako z aktivního postupu samozvaného Islámského státu směrem k nim za účelem jejich zničení.

Na rozdíl od případu Palmyry nedochází v tomto případě k využití mechanismu hrozby. Jak bylo řečeno výše, samozvaný Islámský stát prohlašuje své motivace za kulturní a symbolické, přičemž nelze na jeho chování pozorovat žádné další signály, které by naznačovaly opak. V žádném z dílčích případů nejde o památky, jejichž hodnota by byla otevřeně využita jako protihodnota, ať už v rámci střetu s centrální vládou v Bagdádu nebo s mezinárodními interventy.

Negativní postoj samozvanců k těmto památkám je také více než zřejmý. Ničení probíhalo se značným nasazením a brutalitou, přičemž značnou roli pravděpodobně hraje ideologie islamistů a jejich vnímání i těchto památek jako symbolů modlářství a kacířství. Islámskému státu jejich ztráta jistě nevádí, ať už je vysvětlení celého případu jakékoliv. Na druhou stranu znovu jde o případ, kdy šlo o památky, vůči nimž z různých důvodů má irácká společnost více méně pozitivní vazby, které se před tímto střetem projevovaly jejich údržbou a pečlivým studiem. To platí konec konců i o období vlády Saddáma Husajna. Nešlo však vždy o symboly spojené s identitou současných obyvatel Iráku nebo dotčených území.

Klíčovým pro vysvětlení tohoto případu se tedy ukazuje být především přínos, který z likvidace památek vyplynul. Jeho interpretace není z nejsnadnějších, zvláště díky propagandě samozvaného Islámského státu, která opakovaně celou situaci interpretovala v ideologických termínech. Na rozdíl od jiných zkoumaných případů se však k tomuto vztahuje i zcela racionální alternativní vysvětlení. Tilley odkazuje na svědectví, která ideologický zisk upozadují a představují finanční zisk jako hlavní motivaci k ničení těchto památek (Tilley 2016; dále také King 2016). Jeho validitu potvrzuje i analýza Financial Action Task Force, která označuje prodej fragmentů těchto památek a dalších vydrancovaných archeologických nalezišť jako jeden z hlavních příjmů samozvanců (FATF 2016).

V souhrnu lze tento případ označit za jeden z nejobtížněji interpretovatelných v kontextu práce. Spojení spíše mocenské povahy konfliktu a propracovaného systému rozkrádání a ničení kulturního dědictví na území ovládaném samozvaným Islámským státem (Fanusie, Joffe 2015) však vedou k tomu, že se lze spíše přiklonit ke **kriminální podstatě** ničení těchto památek. Je zřejmé, že silně negativní vztah islamistů k těmto památkám jen podporuje jejich motivaci k ničení, racionální přístup k jejich ceně, který se projevuje jak v ilegálním obchodu s artefakty z více než 4 500 archeologických nalezišť pod jejich kontrolou (Tilley 2016), tak v případě Palmyry, však ukazují na chladnější a vypočítavější motivaci. Ničení těch největších a nejcennějších kulturních památek, který je vysílaný téměř v přímém přenosu, ve svém důsledku jen cynicky zvyšuje cenu památek zbývajících. Bohužel na těch nejcitlivějších a největších trzích – v New Yorku a Londýně.

5 Závěr

5. 1. Vyhodnocení užitečnosti ideálních typů

Jaké motivace tedy vedou k ničení kulturních památek ve vojenských konfliktech? Obraz, který na základě provedené analýzy tato práce poskytuje je komplikovanější než populární diskurz o násilí barbarů proti symbolům historie. Práce postupně vymezuje pět základních ideálních typů motivací, které se od sebe odlišují. Jejich přiřazení k jednotlivým sledovaným případům shrnuje tabulka č. 3. Toto rozdělení umožňuje v souladu se záměrem práce přinést několik pozorování.

Skupina	Případ	Ideová podstata konfliktu	využití mechanismu hrozby	hodnota památky - útočník	hodnota památky - napadený	zisk ze zničení
Ideologická	Timbuktu	ano	nepřípustné	negativní	irelevantní	ideologický
	Mostar	ano	nepřípustné	negativní	pozitivní	psychologický
Vojenská	Drážďany	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	psychologický
	Palmyra	irelevantní	ano	irelevantní	pozitivní	vojenský
Kriminální	Asyrské památky v Iráku	irelevantní	nepřípustné	žádná až negativní	irelevantní	materiální

Tabulka č. 3 – Syntéza závěrů případových studií

V první řadě umožňují definované ideální typy posunout chápání motivací v konkrétních případech. Vyhodnocení jednotlivých případů a přiřazení případů k jednotlivým typům a jejich skupinám totiž není možné bez pohledu na konfliktní kontext, který do řady případů systematicky vnáší další relevantní informace oproštěné od oborového zakotvení nebo osobního pohledu komentátora. Zatímco v současně dominujícím diskurzu, který pracuje především s případy ze současných konfliktů na Blízkém východě, dominují obrazy barbarství, pohrdání civilizací a univerzální hodnoty památek pro celé lidstvo, v kontextu konfliktu lze tyto případy interpretovat jako součást strategie daného aktéra. V případě ničení asyrských a dalších památek za účelem vlastního financování, v případě Palmyry dokonce čistě za účelem vydírání v rámci taktické situace. Jde tedy o akce svou podstatou racionální a relativně efektivní.

Současné komentáře, zpravidla ty ze Západu, lze vnímat v lepším případě jako snahu upozornit na závažný problém, případně jako projev celkového normativního rámce diskuse o blízkovýchodních konfliktech a jejich aktérech. To samozřejmě ničení kulturních skvostů starověku nijak neomlouvá, nicméně nedůsledný pohled na tyto případy pravděpodobně omezuje efektivitu případné preventivní akce.

Práce s uvedenými ideálními typy umožňuje oddělit různá chápání a pohledy na hodnotu, kterou památky mají, ať už obecně, nebo právě v konfliktním kontextu. Vnímání této hodnoty jednotlivými stranami v daném střetu má sice pro motivaci památky ničit jistý význam, ten je ale pravděpodobně menší, než současná debata připouští. Jednak lze pozorovat vícerozměrnost hodnoty památek – symbolickou, historickou a ekonomickou hodnotu, která však vychází z jediného zdroje, tedy širšího uznání významu daného objektu nebo artefaktu. V každém typu se tyto tři složky s různou intenzitou střetávají v úvaze o nákladech a ziscích z ničení takové památky. Ta je ale obvykle významně složitější než prvoplánové pozorování, které převládá v současné zejména populární debatě. Tedy že útočník je výrazně ochotnější ničit památky, které pro něj hodnotu nemají nebo je vnímá dokonce záporně. To však k vysvětlení celého procesu nedostačuje.

Zvláštní skupinu úvah potom tvoří použití památek jako protihodnot ve strategické interakci dvou oponentů, tedy jejich vojenské využití. Lze se domnívat, že specifické vlastnosti památek – zranitelnost, disproporční hodnota, kterou lze v konfliktu navyšovat, a zároveň menší riziko odvety, mohou rozhodování útočníka ovlivnit a k tomu využití památky nasměrovat. V takové situaci navíc může dobře posloužit případně historicky známé pohrdání památkami jedním z aktérů, které dodává případné hrozbě důvěryhodnost. Zde se opět naráží na vzájemný vztah kriminálního ničení asyrských památek v Iráku na počátcích konfliktu se samozvaným Islámským státem, které jistě umocnilo efekt vstupu islamistů do Palmyry, což ukazovalo, že jejich odhodlání dokončit její zničení v případě útoku je autentické.

V neposlední řadě pak je třeba uvažovat o samotné koncepci vojenského využití památky, kterou bez větších detailů přináší platná mezinárodně-právní úprava. Z hlediska válčících stran je totiž takřka ve všech případech, s výjimkou etnocidy, možno polemizovat o vojenském přínosu jednotlivých aktů ničení kulturních památek. Dokonce i v případě, kdy je kriminální ničení, tedy rabování a drancování, institucionalizovanou aktivitou jako v případě samozvaného Islámského státu (Fanusie, Joffe 2015). Pohled na daný akt je totiž vždy legitimován ideologií aktéra, který jej páchá a podobným způsobem delegitimován aktéry ostatními. Případné analýze konkrétního případu tedy koncepce vojenského využití příliš nepomáhá a její nahrazení konceptem hrozby se zdá být přínosnější.

Ve všech třech oblastech, tedy vnímání aktuálních případů ničení kulturních památek na Blízkém východě, chápání hodnoty památek ve vojenských konfliktech a porozumění konceptu vojenského přínosu, nabízí definované ideální typy posun a zpřesnění. Na druhou stranu nelze tvrdit, že je jejich zpracování úplné. Pro další výzkum lze za nejpodstatnější považovat dvě linie.

Za prvé neexistence použitelné databáze, která by umožnila širší ověření na významně větším vzorku případů, obecně omezuje výzkum celé této problematiky. Vhodným směrem další výzkumné činnosti by tak bylo budování takové databáze. Za druhé, a jak tato práce ukazuje, konfliktní kontext jednotlivých případů je pro jejich posouzení klíčový. K jeho vyhodnocení bylo ale využito proměnných a hodnot do značné míry obecných, což místy znesnadňuje interpretaci. Prostorem pro další výzkum je tedy zejména rozpracování konceptuálního rámce z pohledu právě kontextu ozbrojených konfliktů směrem k výrazně komplexnější operacionalizaci. Každopádně lze za nejperspektivnější směr studia problematiky považovat multidisciplinární přístup kombinující silný důraz na bezpečnostní studia a propojení s kulturně-etnografickými obory.

5. 2. Reflexe mezinárodně-právních dokumentů

Existenci mezinárodně-právního rámce pro ochranu kulturních památek v ozbrojených konfliktech a snahu o jeho dlouhodobý rozvoj lze považovat za velmi významnou. Přesto se ve světle pozorování učiněných v rámci této práce nabízí vznést jisté komentáře.

Podstatným nedostatkem platného rámce je jeho omezená uplatnitelnost na vnitrostátním konfliktu a násilí. Jde přitom o případy, které se pravděpodobně nejen vyskytují častěji než ničení památek v konvenčních střetech, ale v budoucnu lze také předpokládat jejich zintenzivnění. Existuje tak riziko, že bez detailního postižení této problematiky pozbyde právní rámec úplně svého odstrašovacího účinku od ničení kulturních památek. Ukotvení této problematiky by také mělo přinést její reflexi v přístupu ke konceptu lidské bezpečnosti, se kterou jsou minimálně dva typy motivací k ničení – etnocida a kulturní genocida – velmi úzce spjaty.

Naproti tomu stojí otázka kodifikace, resp. nedostatečné kodifikace, problematiky legitimního zničení v případech vojenské nutnosti. Ta se věnuje především případům taktických situací, jako např. obsazení budovy ozbrojenci, které je třeba zlikvidovat, nebo čistě kolaterálních ztrát při útoku na legitimní vojenský cíl. Opomíjena je problematika strategického využití památek jako protihodnot v případech donucování protivníků. Právě v těchto případech jsou památky nejohroženější.

Dále se ukazují argumenty pro důslednější regulaci vykrádání a drancování kulturních památek. Zde ovšem nesmí být přehlížena spojitost s ochranou památek v ozbrojených konfliktech. Vykrádání a drancování kulturních památek bývá artikulováno jako spíše separátní problematika a působí jako vytržena z kontextu problematiky ochrany kulturních památek v ozbrojených konfliktech. Vždyť právě rabování, prodávání, ničení za účelem prodeje na černém trhu finančně podporuje různé ozbrojené skupiny v dalším boji a kulturní památky se tak stávají prostředkem byznysu pro pokračování boje, což ovšem kriminální podstatu takové činnosti nijak nemění.

Taková situace úzce propojuje zájmy mezinárodní komunity vůči danému konfliktu, ale také dlouhodobý problém ilegálního trhu s kradenými artefakty. Relevanci tohoto argumentu v souvislosti se zde dokumentovaným případem kriminálního ničení památek v rámci ozbrojeného konfliktu potvrzuje už jenom to, že mezi lety 2011 a 2016 vzrostl odhadovaný objem tohoto obchodu o cca 2 mld. USD za rok ze šesti na osm (Chonail, Reding, Valeri 2011; srovnej Channing 2017). Svým významem pro udržování ozbrojených konfliktů je tak tento obchod na podobné úrovni jako nechvalně proslulé krvavé diamanty.

6 Použitá literatura

6. 1. Knihy, články

ALBERT, Marie-Theres; RINGBECK, Birgitta (2015). *40 Years World Heritage Convention. Popularizing the protection of cultural and natural heritage*. Berlín: De Gruyter. ISBN 978-3-11-042776-9.

BASSIOUNI, Cherif (1983). Reflections on Criminal Jurisdiction in International Protection of Cultural Property. *Syracuse Journal of International Law and Commerce*. 1983. Vol. 10. Iss. 2., s. 281-322.

BENNETT, Paul; BARKER, Graeme (2011). Protecting Lybia's Archeological Heritage. *Africal Archeological Review*. 27. 1. 2011. Springer Science+6 Business Media [publikováno online]. DOI 10.1007/s10437-010-9085-x.

BEVAN, Robert (2016). *The destruction of memory. Architecture at war*. United Kingdom: London. Reaktion Books LTD. ISBN: 9781780236087

BJELAKOVIC, Nebojsa; STRAZZARI, Francesco (1999). The sack of Mostar, 1992-1994: The politico-military connection. *European Security*. 1999. 8:2. s. 73-102. DOI 10.1080/09662839908407407

BUCKLEY, John (1999). *Air Power in the Age of Total War*. London: UCL Press. ISBN 1-85728-589-1

CAREY, John; DUNLAP V. William; PRITCHARD J. Robert (2006). *International Humanitarian Law: Prospects*. New York: Transnational Publishers, Inc. ISBN 1-57105-266-6 Volume 3.

CLAVERO, Bartolomé (2008). *Genocide or ethnocide, 1933-2007. How to make, unmake and remake law with words*. Milano – Giuffrè Editore. ISBN 978-8814142772

CUNNING, Andrea (2003). Safeguarding of Cultural Property in Times of War and Peace. *Tulsa Journal of Comparative and International Law*. 9. 1. 2003. Vol 11, Issue 1, p. 211-238.

DeBRUHL, Marshall (2006). *Firestorm: Allied Airpower and the Destruction of Dresden*. USA: Random House. ISBN – 10: 0-679-43534-4.

DIAGNE, Bachir Souleymane (2008). Toward an intellectual history of West Africa: the meaning of Timbuktu. In JEPPIE, Shamil; DIAGNE Bachir Souleymane (2008). *The meanings of Timbuktu*. Cape Town: Human Sciences Research Council. ISBN 978-0-7969-2204-5.

DRULÁK, Petr (2008). *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-385-7.

- EHLERT, Caroline** (2014). *Prosecuting the Destruction of Cultural Property in International Criminal Law with a Case Study on the Khmer Rouge's Destruction of Cambodia's Heritage*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 978-90-04-25762-7.
- FOLIANT, Yvette** (2015). *Cultural Property Protection Makes Sense: A Way to Improve Your Mission*. Civil-Military Cooperation Centre of Excellence. The Netherlands. ISBN: 978-90-813165-7-6.
- FRIGERIO, Alberto** (2014). *Heritage Under Attack: A Critical Analysis of the Reasons Behind the Destruction of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*. Aedon. 2/2014. ISSN 1127-1345.
- FRAHM, Eckart** (2017). *A Companion to Assyria*. USA: John Wiley&Sons Ltd. ISBN 9781444335934.
- GEORGE, Alexander L.; BENNETT, Andrew** (2005). *Case studies and Theory Development in the Social Sciences*. Londýn: MIT Press. ISBN 978-0-262-07257-1.
- GERSTENBLITH, Patty** (2016). The destruction of cultural heritage: A crime against property or a crime against people? *The John Marshall Review of Intellectual Property Law*. 15:336. The John Marshall Law School.
- HAMMES, Thomas X.** (2006). *The Sling and the Stone: On War in the 21st Century*. Minneapolis: Zenith Press. ISBN 978-0-7603-2407-3.
- HARMON, Christopher C.** (1991). *Are We Beasts? Churchill and the Moral Question of World War II Area Bombing*. Newport, RI: Naval War College. Report.
- JACKSON, Patrick Thaddeusz** (2011). *The Conduct of Iquiry in International Relations*. London: Routledge. ISBN 0-203-84332-0.
- JAULIN, Robert** (1970). *La paix blanche. Introduction à l'ethnocide*. Paris: Seuil (Combats). ISBN 978-2020025171.
- JIRKŮ, Irena** (2013). Madame Minimum. *HN Vikend*. Vol. 47. 22. 11. 2013, s. 20-24.
- JOY, Charlotte** (2016). 'UNESCO is What?' World Heritage, Militant Islam and the Search for a Common Humanity in Mali. In **BRUMANN, Christoph; BERLINER, David** (2016). *World Heritage on the Ground: Ethnographic Perspectives*. New York: Berghahn Books. ISBN: 9781785330919.
- KARCANES, A. James** (2007). *Cultural Competence and the Operational Commander: Moving Beyond Cultural Awareness into Culture-Centric Warfare*. Report. USA: Newport.
- LITOING, Norbert Nougoutna** (2015). *Rejecting shirk and promoting tawhid? A critical examination of the motivation and objective of the iconoclasts in Bamiyan (2001) and Timbuktu (2012)*. United Kingdon: University of Birmingham.

LUDVÍK, Jan (2014). Odstrašení a jaderná strategie: Konceptuální analýza. *Mezinárodní vztahy*. Vol 49, 1/2014.

MANHART, Christian (2015). *The International Destruction of Heritage: Bamiyan and Timbuktu*. In **LOGAN, William; CRAITH, Nic, Máiréad; KOCKEL, Ullrich** (2015). *A Companion to Heritage Studies*. United Kingdom: Wiley Blackwell.

MIRE, Sada (2011). The Knowledge-Centred Approach to the Somali Cultural Emergency and Heritage Development Assistance in Somaliland. *Africal Archeological Review*. 1. 4. 2011. Springer Science+6Business Media [publikováno online]. DOI 10.1007/s10437-011-9088-2.

NEMETH, Erik (2015). *Cultural Security: Evaluating the Power of Culture in International Affairs*. London: Imperial College Press. ISBN 978-1-78326-548-0.

O'KEEFE, Roger (2006). *The Protection of Cultural Property in Armed Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 9780521867979.

PAPE, Robert A. (1996). *Bombing to Win. Air Power and Coercion in War*. USA: Cornell University Press. ISBN 978-0-80148-311-0

PETROVIC, Jadranka (2013). *The Old Bridge of Mostar and Increasing Respect for Cultural Property in Armed Conflict*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers. ISBN 978-90-04-21028-8.

PONGRATZ-LEISTEN, Beate (2015). *Religion and Ideology in Assyria*. Boston/Berlin: Walter de Gruyter Inc. ISBN 978-1-61451-482-4.

PRIMORATZ, Igor ed. (2010). *Terror from the Sky: The Bombing of German Cities in World War II*. New York: Berghahn Books. ISBN 978-1-84545-687-0

RIEDLMAYER, J. András (2002). *Destruction of cultural heritage in Bosnia-Herzegovina, 1992-1996: A Post-war Survey of Selected Municipalities*. USA: Cambridge.

SHELLING, Thomas C. (1966). *Arms and Influence*. US: Yale University Press.

SPENCE, Kate; SULAS, Federica, WYNNE-JONES, Stephanie (2011). Africa's Frangible Heritages: Introduction. *Africal Archeological Review*. 22. 3. 2011. Springer Science+6Business Media [publikováno online]. DOI 10.1007/s10437-011-9091-7.

NATO (2014). *STANAG 7141: Joint NATO Doctrine for Environmental Protection during NATO-led Military Activities*. Edition 6, 15 May 2014.

TOMAN, Jiří (2009). *Cultural property in war: improvement in protection: commentary on the 1999 Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the event of Armed Conflict*. Paris: UNESCO Publishing. ISBN 978-92-3-104142-6.

TOMAN, Jiří (2005). The Hague Convention – A Decisive Step taken by the International Community. *Museum International. Protection and Restitution*. December 2005. Vol LVII, No 4/228, s. 7-30.

WARDEN, John A. (2000). *The Air Campaign: Planning for Combat*. Lincoln, NE: toExcel Press. ISBN 1-58348-100-1

6. 2. Internetové zdroje

ABC (2017). Palmyra: Islamic State militants destroy Tetrapylon, Roman Theatre facade in ancient city, antiquities chief say. *ABC* [online]. 20. 1. 2017. Dostupné z: <http://www.abc.net.au/news/2017-01-21/islamic-state-destroys-famous-monument-in-palmyra-official-says/8199828>. [Citováno 26. 4.2017]

Aktuálně.cz (2015). Islámský stát vyhodil v Palmyře do povětří 2000 let starý Vítězný oblouk. *Aktuálně.cz* [online]. 5. 10. 2015. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/islamsky-stat-vyhodil-v-palmyre-do-povetri-2000-let-stary-vi-r~1e4945706b1d11e5a80c0025900fea04/?redirected=1493499663>. [Citováno 26. 4.2017]

AL JAZEERA (2017). Syria's Civil War Explained from the Beginning. *Al Jazeera* [online]. 27. 4. 2017. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/2016/05/syria-civil-war-explained-160505084119966.html>. [Citováno 29.4.2017]

ASSEBURG, Muriel; WIMMEN, Heiko (2012). Civil War in Syria: External Actors and Interests as Drivers of Conflict. *Stiftung Wissenschaft und Politik* [online]. 2012. Dostupné z: https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2012C43_ass_wmm.pdf [Citováno 26.4.2017]

BAILEY, Dominic (2015). Palmyra: Islamic State's demolition in the desert. *BBC* [online]. 5. 10. 2015. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34294287>. [Citováno 24. 4.2017]

BARNARD, Anne; SAAD, Hwaida (2015). ISIS Fighters Seize Control of Syrian City of Palmyra, and Ancient Ruins. *New York Times* [online]. 20. 5. 2015. Dostupné z: https://www.nytimes.com/2015/05/21/world/middleeast/syria-isis-fighters-enter-ancient-city-of-palmyra.html?_r=0&module=ArrowsNav&contentCollection=Middle%20East&action=keypress®ion=FixedLeft&pgtype=article. [Citováno 29. 4.2017]

BAYOUMI Alaa; HARDING, Leah (2014). Mapping Iraq's fighting groups. A synopsis of the various fighters in Iraq grouped by religion, culture, region, and political agendas. *Al Jazeera* [online]. 27. 6. 2014. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2014/06/mapping-out-iraq-fighting-groups-201462494731548175.html>. [Citováno 4. 5.2017]

BBC (2003). Bosnia bridge rises again. *BBC* [online]. 22. 8. 2003. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3172597.stm>. [Citováno 18. 3.2017]

BBC (2009). Sufism. *BBC* [online]. 8. 9. 2009. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/religion/religions/islam/subdivisions/sufism_1.shtml. [Citováno 29. 1. 2017]

BBC (2012). Timbuktu shrines damaged by Mali Ansar Dine Islamists. *BBC* [online]. 30. 6. 2012. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-18657463>. [Citováno 20. 1. 2017]

BBC (2013). Mali crisis: Key players. *BBC* [online]. 12. 3. 2013. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-17582909>. [Citováno 20. 1. 2017]

BBC (2015). Islamic State 'demolishes' ancient Hatra site in Iraq. *BBC* [online]. 7. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-31779484>. [Citováno 17. 8. 2016]

BBC (2016a). Mali profile. *BBC* [online]. 1. 9. 2016. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-africa-13881978>. [Citováno 20. 1. 2017]

BBC (2016b). Islamic State conflict: Syrian forces enter Palmyra. *BBC*. [online]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35888723>. [Citováno 26. 4. 2017]

BBC (2017a). Islamic State and the crisis in Iraq and Syria in maps. *BBC* [online]. 28. 4. 2017. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>. [Citováno 29. 4. 2017]

BBC (2017b). Why is the war in Syria? *BBC* [online]. 7. 4. 2017. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-35806229>. [Citováno 29. 4. 2017]

BEN-MEIR, Alon (2017). Deconstructing the Iraq and Syria Conflicts. *The Huffington Post* [online]. 2017. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/alon-benmeir/deconstructing-the-iraq-a_b_5508517.html. [Citováno 4. 5. 2017]

BLOCK, Robert; BELLAMY, Christopher (1993). Croats destroy Mostar's historic bridge. *The Independent* [online]. 10. 11. 1993. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/croats-destroy-mostars-historic-bridge-1503338.html>. [Citováno 18. 3. 2017]

BOKOVA, Irina (2013). Discours de la Directrice générale de l'UNESCO Irina Bokova, à l'occasion de la Réunion de haut niveau pour la protection du patrimoine culturel syrien. *UNESCO* [online]. 29. 8. 2013. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ERI/pdf/ReunionPatrimoineSyrie.pdf>. [Citováno 17. 8. 2016]

BOSNIA FACTS.INFO (2017). Siege of Mostar. *Bosnia Facts.info* [online]. Dostupné z: <http://www.bosniafacts.info/video-holder/siege-of-mostar>. [Citováno 18. 3. 2017]

BOWLEY, Graham; MACKEY, Robert (2015). Destruction of Antiquities by ISIS Militants Is Denounced. *The New York Times* [online]. 27. 2. 2015. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2015/02/28/world/middleeast/destruction-of-antiquities-by-militants-is-denounced.html?_r=2. [Citováno 17. 8. 2016]

BROOKS Julia (2015). Attacks on Cultural Heritage in Armed Conflict. *Humanitarian Academy at Harvard* [online]. 3. 8. 2015. Dostupné na: <http://www.atha.se/blog/ihl-briefing-2>. [Citováno 16. 8. 2016]

COCOM Cultural Heritage Action Group (2016a). What is Cultural Property Protection? *COCOM Cultural Heritage Action Group* [online]. Dostupné z: <http://cchag.org/index.php/about/mission-vision-stakeholders/why-cpp/>. [Citováno 21. 8. 2016]

COCOM Cultural Heritage Action Group (2016b). NATO Environmental Regulations. *COCOM Cultural Heritage Action Group 2016* [online]. Dostupné z: <http://cchag.org/index.php/legal-primer/military-regulations/nato-environmental-regulations/>. [Citováno 21. 8. 2016]

COGBILL, James B. (2008). Protection of Arts and Antiquities during Wartime: Examining the Past and Preparing for the Future. *Military Review* [online]. Dostupné z: http://usacac.army.mil/CAC2/MilitaryReview/Archives/English/MilitaryReview_20080228_art007.pdf. [Citováno 4. 5. 2017]

Committee for Cultral Policy (2016). UNESCO Mission Reports Destruction to Nimrud's Assyrian Heritage. *Committee for Cultral Policy* [online]. 17. 12. 2016. Dostupné z: <https://committeeforculturalpolicy.org/unesco-mission-reports-extensive-destruction-to-historical-nimruds-assyrian-heritage/>. [Citováno 2. 5. 2017]

Cultural Property Protection (2013). On the need for a NATO Cultural Property Protection. *Cultural Property Protection* [online]. 31. 1. 2013. Dostupné z: http://www.culturalpropertyprotection.com/uploads/The_need_for_a_Cultural_Property_Protection_Capability_Action_Plan.pdf. [Citováno 21. 8. 2016]

ČESKÁ TELEVIZE (2013a). Mostar včera, dnes a zítra – historie jedné války. *Česká televize* [online]. 2. 10. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10347797897-mostar-vcera-dnes-a-zitra-historie-jedne-valky/>. [Citováno 18. 3. 2017]

ČESKÁ TELEVIZE (2013b). Starý most v Mostaru – symbol bosenské války. *Česká televize* [online]. 9. 11. 2013. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1066764-stary-most-v-mostaru-symbol-bosenske-valky/>. [Citováno 18. 3. 2017]

ČESKÁ TELEVIZE (2015a). Odborník k ničení památek: Islámský stát chce hlavně šokovat a vydělat. *Česká televize* [online]. 9. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1509862-odbornik-k-niceni-pamatek-islamsky-stat-chce-hlavne-sokovat-a-vydelat/>. [Citováno 21. 8. 2016]

ČESKÁ TELEVIZE (2015b). Vzácné sochy z muzea? Pro nás jen modla, říkají islamisté při jejich ničení. *Česká televize* [online]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1507050-vzacne-sochy-z-muzea-pro-nas-jen-modla-rikaji-islamiste-pri-jejich-niceni/>. [Citováno 4. 5. 2017]

ČESKÁ TELEVIZE (2016). Hyde Park Civilizace. Irina Boková. *Česká televize* [online]. 28. 5. 2016. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10441294653-hyde-park-civilizace/216411058090528/>. [Citováno 21. 8. 2016]

DANTI, Michael (2016). Islamic State Ideology and Cultural Cleansing. *Anthropology News* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.anthropology-news.org/index.php/2016/04/19/islamic-state-ideology-and-cultural-cleansing/>. [Citováno 5. 7. 2016].

DETLEF, Siebert (2011). British Bombing Strategy in World War Two. *BBC* [online]. 17. 2. 2011. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/history/worldwars/wwtwo/area_bombing_01.shtml. [Citováno 4. 5. 2017].

DUNAJ, Martin (2014). Proč 6 let po konci občanské války Irák opět krvácí? *NATOActual.cz* [online]. 31. 3. 2014. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/proc-6-let-po-konci-obcanske-valky-irak-opet-krvaci-fva-na_analyzy.aspx?c=A140331_134518_na_analyzy_m02. [Citováno 4. 5. 2017].

E15.cz (2015). Destrukce nekončí. Islámský stát se pokouší vyhodit do povětří Belův chrám. *E15.cz* [online]. 31. 8. 2015. Dostupné z: <http://zpravy.e15.cz/zahranicni/udalosti/destrukce-nekonci-islamsky-stat-se-pokousi-vyhodit-do-povetri-beluv-chram-1222737>. [Citováno 26. 4. 2017].

EICHNER, Rudolph (2016). The Bombing of Dresden. *The History Learning Site* [online]. 2016. Dostupné z: <http://www.historylearningsite.co.uk/world-war-two/the-bombing-campaign-of-world-war-two/the-bombing-of-dresden/>. [Citováno 4. 5. 2017].

Encyclopaedia Britannica (2015). Calah. Ancient city, Iraq. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 25. 6. 2015. Dostupné z: <https://www.britannica.com/place/Calah>. [Citováno 31. 3. 2017]

FANUSIE, Yaya J.; JOFFE, Alexander (2015). Monumental Fight: Countering the Islamic State's Antiquities Trafficking. *Center on Sanctions & Illicit Finance, Foundation for Defense of Democracies* [online]. 30. 11. 2015. Dostupné z: http://www.defenddemocracy.org/content/uploads/documents/Monumental_Fight.pdf. [Citováno 5. 5. 2017]

FREEMAN, Colin; HAYES, Kat (2014). Iraq on the brink of civil war: the conflict explained in 60 seconds. *The Telegraph* [online]. 11. 6. 2014. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/10892492/Iraq-on-the-brink-of-civil-war-the-conflict-explained-in-60-seconds.html>. [Citováno 4. 5. 2017]

CHADHA, Neeru (2001). Protection Of Cultural Property During Armed Conflict: Recent Developments. ISIL Year Book of International Humanitarian and Refugee Law. *World Legal Information Institute* [online]. Dostupné z: <http://www.worldlii.org/int/journals/ISILYBIHRL/2001/12.html>. [Citováno 21.8.2016]

CHANNING, May (2017). Transnational Crime and the Developing World. *Global Financial Integrity* [online]. 27. 3. 2017 Dostupné z: http://www.gfintegrity.org/wp-content/uploads/2017/03/Transnational_Crime-final.pdf. [Citováno 4. 5. 2017]

CHAMBERLAIN, Kevin (2008). Category of paper: Discussion Group Summary-Protection of Works of Art in and after Conflict. A Summary of the Chatham House: International Law Discussion Group. *Chatham House* [online]. 8. 5. 2008. Dostupné z: <https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/International%20Law/il080508.pdf>. [Citováno 22. 8. 2016]

CHONAILL, Siobhan N.; REDING, Anais; VALERI, Lorenzo (2011). Assessing the illegal trade in cultural property from a public policy perspective. *RAND Europe* [online]. Dostupné z: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/documented_briefings/2011/RAND_DB602.pdf. [Citováno 4. 5. 2017]

FATF (2015). Financing of the terrorist organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL). *Financial Action Task Force* [online]. 15. 2. 2015. Dostupné z: www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/financing-of-terrorist-organisation-isil.html. [Citováno 5. 5. 2017]

Genocide in Bosnia (2011). Genocide in Bosnia. The siege of Mostar in 1993 during the war in Bosnia and Herzegovina. *Genocide in Bosnia* [online]. 14. 1. 2011. Dostupné z: <https://genocideinbosnia.wordpress.com/2011/01/14/the-siege-of-mostar-in-1993-during-the-war-in-bosnia-and-herzegovina/>. [Citováno 30. 3. 2017]

Global Security (2017). Iraq Civil War – 2014. *Global Security* [online]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/world/war/iraq-civil-war-2014.htm>. [Citováno 4. 5. 2017]

GONZALEZ, Susan (2015). ISIS' destruction of cultural antiquities: Q&A with Eckart Frahm. *Yale News* [online]. 16. 3. 2015. Dostupné z: <http://news.yale.edu/2015/03/16/isis-destruction-cultural-antiquities-qa-eckart-frahm>. [Citováno 10. 7. 2016]

HEINEGG, H. von, Wolff (2015). Proportionality and Collateral Damage. *Oxford Public International Law* [online]. October 2015. Dostupné z: <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e2166>. [Citováno 15. 8. 2016]

History (2017). 1945: Dresden devastated. *History* [online]. 2017. Dostupné z: <http://www.history.com/this-day-in-history/dresden-devastated> [Citováno 4. 5. 2017]

HILLS, Suzannah (2013). 'I would have destroyed Dresden again': Bomber Harris was unrepentant over German city raids 30 years after the end of World War Two. *Daily Mail* [online]. 11. 2. 2013. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/news/article-2276944/I-destroyed-Dresden-Bomber-Harris-unrepentant-German-city-raids-30-years-end-World-War-Two.html>. [Citováno 4. 5. 2017]

HUGHES, Roland (2015). Rescuing Palmyra: History's lesson in how to save artefact. *BBC* [online]. 21. 5. 2015. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32824379>. [Citováno 22. 4. 2017]

IDNES.cz (2015). Kladiva už nestačí, islamisté na památky Asyrské říše vzali buldozery. *IDNES.cz* [online]. 5. 3. 2015. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kladiva-uz-nestaci-na-niceni-pamatek-islamsky-stat-pouziva-buldozery-128-/zahranicni.aspx?c=A150305_221004_zahranicni_kha. [Citováno 4. 5. 2017]

IDNES.cz (2017). Irácká armáda dobyla starověké město Hatra, islamisté v něm ničili památky. *IDNES.cz* [online]. 26. 4. 2017. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/unesco-hatra-irak-islamsky-stat-dn4-/zahranicni.aspx?c=A170426_214407_zahranicni_dtt. [Citováno 27. 4. 2017]

IHNED.cz (2015). Islámský stát údajně zničil další památky. Byly na seznamu UNESCO. *IHNED.cz* [online]. 7. 3. 2015. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/c1-63644170-islamsky-stat-udajne-znicil-dalsi-pamatky-byly-na-seznamu-unesco>. [Citováno 27. 4. 2017]

International Committee of the Red Cross (2016). [IProtocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts \(Protocol I\), 8 June 1977](#). Article 52 – General Protection of Civilian Objects. *International Committee of the Red Cross* [online]. Dostupné z: <https://ihl.databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=F08A9BC78AE360B3C12563CD0051DCD4>. [Citováno 15. 8. 2016]

International Committee of the Red Cross (2017). Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the event of Armed conflict The Hague, 26 March 1999. *International Committee of the Red Cross* [online]. Dostupné z: <https://ihl.databases.icrc.org/ihl/INTRO/590>. [Citováno 2. 5. 2017]

Interpol (2016). Works of art. *Interpol* [online]. Dostupné z: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Works-of-art/Works-of-art>. [Citováno 24. 8. 2016]

JALLC NATO (2012). Cultural Property Protection in the Operations Planning Process. Factsheet. *JALLC NATO* [online]. 20. 12. 2012. Dostupné z: http://www.jallc.nato.int/products/docs/factsheet_cpp.pdf. [Citováno 21. 8. 2016]

JEFFERY, Simon; SWANN Glenn; GUTIERREZ, Pablo; SHAHEEN, Kareem; LEVETT, Cath; COAKER, Bridget; TORPEY, Paul (2016). Five years of war in Syria: what happened and where we are now. *The Guardian* [online]. 9. 3. 2016. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2016/mar/09/a-visual-guide-to-the-war-in-syria-what-happened-and-where-we-are-now>. [Citováno 26.4.2017]

JENKINS, Simon (2011). English baroque architecture: seventy years of excess. *The Guardian* [online]. 10. 9. 2011. Dostupné z:

<https://www.theguardian.com/artanddesign/2011/sep/10/baroque-british-architecture>. [Citováno 6. 5. 2017]

KACZVINSKY, Chloe (2016). Burning Books and Bricks: a Brief History of Cultural Destruction. *Sigma Iota Rho Journal of International Relations* [online]. 12. 10. 2016. Dostupné z: <http://www.sirjournal.org/research/2016/10/12/burning-books-and-bricks-a-brief-history-of-cultural-destruction>. [Citováno 30. 1. 2017]

KILA, D. Joris; HERNDON, V. Christopher (2014). Military Involvement in Cultural Property Protection: An Overview. *National Defense University Press* [online]. Dostupné z: <http://ndupress.ndu.edu/Media/News/News-Article-View/Article/577538/jfq-74-military-involvement-in-cultural-property-protection-an-overview/>. [Citováno 25. 8. 2016]

KING, Laura (2016). Why Islamic State wants to destroy the treasures of the ancient world. *Los Angeles Times* [online]. 25. 10. 2016. Dostupné z: <http://www.latimes.com/world/middleeast/la-fg-iraq-islamic-state-antiquities-snap-story.html>. [Citováno 26. 4. 2017]

KRISHNAN, Achuth (2015). Countering destruction of and trafficking in cultural What's happening property: from lessons learned to implementation. *Academic Impact* [online]. 16. 6. 2015. Dostupné z: <https://academicimpact.un.org/content/countering-destruction-and-trafficking-cultural-property-lessons-learned-implementation>. [Citováno 18. 8. 2016]

LAMPE, John R.(2016). Bosnian Conflict. European History [1992-1995]. *Encyclopaedia Britannica* [online]. 5. 9. 2016. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Bosnian-conflict>. [Citováno 30. 3. 2017]

Le Centre national de la recherche scientifique; Le Centre d'Etudes sur la Coopération Juridique Internationale (2011). Study on preventing and fighting illicit trafficking in cultural goods in the European Union. Contract No. Home/2009/ISEC/PR/019-A2. *European Commission* [online]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/crime/docs/Report%20Trafficking%20in%20cultural%20goods%20EN.pdf. [Citováno 20. 8. 2016]

Lidovky.cz (2012). Státní převrat v Mali: moc převzali vojáci. *Lidovky.cz* [online]. 22. 3. 2012. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/vojaci-v-mali-provedli-prevrat-dzn-/zpravy-svet.aspx?c=A120322_074603_ln_zahranici_rka. [Citováno 20. 1. 2017]

Lidovky.cz (2015). Demolice Hatry pokračuje. Islámský stát likviduje památky. *Lidovky.cz* [online]. 7. 3. 2015. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/islamiste-znicili-pamatky-ve-starobylem-irackem-mesta-hatra-pre-/zpravy-svet.aspx?c=A150307_144958_ln_zahranici_ele. [Citováno 3. 5. 2017]

MACHÁČEK, Jan (2015). MACHÁČEK: Islámský stát vydělává na památkách. Stejně jako na ropě. *Lidovky.cz* [online]. 19. 5. 2015. Dostupné z: http://www.lidovky.cz/machacek-deutsche-bank-hrozi-odchodem-z-londyna-frq-/monitor-jana-machacka.aspx?c=A150519_133235_monitor-jana-machacka_mct. [Citováno 21. 8. 2016]

MANNING, Stuart (2015). Why ISIS destroys antiquities. *CNN* [online]. 9. 3. 2015. Dostupné z: <http://edition.cnn.com/2015/03/06/opinions/manning-isis-antiquities/>. [Citováno 17. 8. 2016]

MARK, Monica (2012). Malian Islamists attack world heritage site mosques in Timbuktu. *The Guardian* [online]. 2. 7. 2012. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2012/jul/02/mali-islamists-attack-world-heritage-mosques-timbuktu>. [Citováno 20. 1. 2017]

MARTINEZ, Jean L. (2015). Cinquante propositions françaises pour protéger le patrimoine de l'humanité. *Culture Communication* [online]. Novembre 2015. Dostupné z: <http://www.culturecommunication.gouv.fr/Ressources/Rapports/Cinquante-propositions-francaises-pour-protoger-le-patrimoine-de-l-humanite>. [Citováno 20. 8. 2016]

MILER, Marek (2016). V Iráku se ničí kulturní dědictví lidstva. Zodpovědný ale není jen Islámský stát, říká exministr Jazairi. *Ihned.cz* [online]. 9. 8. 2016. Dostupné z: <http://zahranicni.ihned.cz/blizky-vychod/c1-65395670-za-niceni-pamatek-v-iraku-neni-zodpovedny-jen-islamsky-stat-rika-exministr-jazairi-prispiva-i-rozvrat-statni-spravy>. [Citováno 21. 8. 2016]

MOLLICK OTTERSON, Jennifer (2013). The Fate of Cultural Property in Wartime: Why it Matters and What Should Be Done. *Carnegie Council* [online]. 17. 9. 2013. Dostupné z: http://www.carnegiecouncil.org/publications/ethics_online/0085. [Citováno 18. 8. 2016]

NATO ACT (2012). What is Cultural Resource Protection and Why Should We Care? *NATO ACT* [online]. 29. 3. 2012. Dostupné z: <http://www.act.nato.int/article-12>. [Citováno 21. 8. 2016]

NERSESIAN, David (2005). Rethinking Cultural Genocide Under International Law. Human Rights Dialogue: "Cultural Rights" (Spring 2005). *Carnegie Council* [online]. 22. 4. 2005. Dostupné z: https://www.carnegiecouncil.org/publications/archive/dialogue/2_12/section_1/5139.html. [Citováno 30. 8. 2016]

Novinky.cz (2015). Islámský stát přivezl buldozery a v Nimrúdu likviduje historii. *Novinky.cz* [online]. 6. 3. 2015. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/zahranicni/blizky-a-stredni-vychod/363449-islamsky-stat-privezl-buldozery-a-v-nimrudu-likviduje-historii.html>, [Citováno 30. 3. 2017]

New World Encyclopedia (2017). Bombing of Dresden in World War II. *New World Encyclopedia* [online]. 2017. Dostupné z: http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Bombing_of_Dresden_in_World_War_II. [Citováno 4. 5. 2017]

Office of the Historian (2017). The War in Bosnia, 1992-1995. *Office of the Historian* [online]. Dostupné z: <https://history.state.gov/milestones/1993-2000/bosnia>. [Citováno 30. 3. 2017]

PASIKOWSKA-SCHNASS, Magdalena (2016). Protection of cultural heritage in armed conflicts. *European Parliamentary Research Service* [online]. March 2016. Dostupné z: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579081/EPRS_BRI\(2016\)579081_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/579081/EPRS_BRI(2016)579081_EN.pdf). [Citováno 25. 8. 2016]

RAY, Kevin P. (2015). ISIS's Destruction of Antiquities and Ancient Sites. *Cultural Assets* [online]. 23. 3. 2015. Dostupné z: <http://www.gtlaw-culturalassets.com/2015/03/isis-destruction-of-antiquities-and-ancient-sites/>. [Citováno 16. 8. 2016]

REGULES, Patricia; FRANCIS, Rebecca (2013). The Protection of Cultural Heritage in Conflict. Seminar Report. *British Institute of International and Comparative Law* [online]. 24. 4. 2013. Dostupné z: http://www.biicl.org/files/6429_cultural_heritage_in_conflict_-_biicl_seminar_report_-_24_april_2013.pdf. [Citováno 22. 8. 2016]

REID, Robert H. (2014). Major players in the Iraq conflict. The hotspots in Iraq. *Stars and Stripes* [online]. 26. 6. 2014. Dostupné z: <https://www.stripes.com/news/middle-east/major-players-in-the-iraq-conflict-1.288687#.WQzNz9SLSt8>. [Citováno 20. 4. 2017]

ROBERTS, David (2015). Palmyra and the logic of loss. *BBC* [online]. 23. 5. 2015. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-32857404>. [Citováno 20. 4. 2017]

ROBERTS, David (2015). Why IS militants destroy ancient sites. *BBC* [online]. 1. 9. 2015. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34112593>. [Citováno 20. 4. 2017]

ROMEY, Kristin (2015). ISIS Destruction of Ancient Sites Hits Mostly Muslim Targets. *National Geographic* [online]. 2. 7. 2015. Dostupné z: <http://news.nationalgeographic.com/2015/07/150702-ISIS-Palmyra-destruction-salafism-sunni-shiite-sufi-Islamic-State/>. [Citováno 29. 4. 2017]

ROMEY, Kristin (2015). Why ISIS Hates Archeology and Blew Up Ancient Iraqi Palace. *National Geographic* [online]. 14. 4. 2015. Dostupné z: <http://news.nationalgeographic.com/2015/04/150414-why-islamic-state-destroyed-assyrian-palace-nimrud-iraq-video-isis-isil-archaeology/>. [Citováno 4. 5. 2017]

SEDLÁŘOVÁ, Barbora (2015). Islámskému státu nejde o hrobky, chce vymazat paměť lidstva, míní expert. *Idnes.cz* [online]. 29. 3. 2015. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/niceni-pamatek-islamskym-statem-paralely-v-minulosti-pfp-/zahranicni.aspx?c=A150327_124250_zahranicni_bse. [Citováno 21. 8. 2016]

SELWOOD, Dominic (2015). Dresden was a civilian town with no military significance. Why did we burn its people? *The Telegraph* [online]. 13. 2. 2015. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/history/world-war-two/11410633/Dresden-was-a-civilian-town-with-no-military-significance.-Why-did-we-burn-its-people.html>. [Citováno 4. 5. 2017]

SHAHEEN, Kareem (2015). Palmyra: historic Syrian city falls under control of Isis. *The Guardian* [online]. 21. 5. 2015. Dostupné z:

<https://www.theguardian.com/world/2015/may/20/syrian-city-of-palmyra-falls-under-control-of-isis> . [Citováno 29. 4. 2017]

SHARWOOD, Anthony (2016). 10 simple points to help you understand the Syria conflict. *News* [online]. 29. 7. 2016. Dostupné z: <http://www.news.com.au/world/10-simple-points-to-help-you-understand-the-syria-conflict/news-story/ab4bf33fed028d63990b8e09e6778ee7>. [Citováno 29.4.2017]

TECHERA, Erika J. (2007). Protection of Cultural Heritage in Times of Armed Conflict: The International Legal Framework Revisited. *Macquarie Journal of International and Comparative Environmental Law* [online]. 4 (1). Dostupné z: <http://www.austlii.edu.au/au/journals/MqJIEEnvLaw/2007/1.html>. [Citováno 20. 9. 2016]

THAROOR, Ishaan (2012). Timbuktu's Destruction: Why Islamists Are Wrecking Mali's Cultural Heritage. *Time* [online]. 2. 7. 2012. Dostupné na: <http://world.time.com/2012/07/02/timbuktus-destruction-why-islamists-are-wrecking-malis-cultural-heritage/>. [Citováno 20. 1. 2017]

TILLEY, Ashleigh (2016). ISIS, Blood Antiquities, and the International Black Market. *Human Security Centre* [online]. 1. 2. 2016. Dostupné z: <http://www.hscentre.org/wp-content/uploads/2016/01/ISIS-antiquities-v1.pdf>. [Citováno 5. 5. 2017]

UNESCO (2015). Reinforcement of UNESCO's action for the protection of culture and the promotion of cultural pluralism in the event of armed conflict. *UNESCO* [online]. 2. 11. 2015. Dostupné z: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235186e.pdf>. [Citováno 23. 8. 2016]

UNESCO (2016). Heritage at risk. *UNESCO* [online]. Dostupné z: <http://en.unesco.org/themes/heritage-risk>. [Citováno 20. 8. 2016]

UNESCO Portal (2016a). Legal Instruments. Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict with Regulations for the Execution of the Convention 1954. *UNESCO Portal* [online]. Dostupné z: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13637&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. [Citováno 15. 8. 2016]

UNESCO Portal (2016b). Legal Instruments. Second Protocol To the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict 1999. *UNESCO Portal* [online]. Dostupné z: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=15207&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html. [Citováno 15. 8. 2016]

United Nations (2008). United Nations Declaration on the rights of Indigenous Peoples. *United Nations* [online]. Dostupné z: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf. [Citováno 30. 8. 2016]

U. S. Committee of the Blue Shield (2015). The 1954 Hague Convention on the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. *U.S. Committee of the Blue*

Shield [online]. Dostupné z: <http://uscbs.org/1954-hague-convention.html>. [Citováno 15. 8. 2016]

WALASEK, Helen (2016). Ethnic cleansing, war crimes and the destruction of cultural heritage: not Syria, but Bosnia twenty years ago. *Open Democracy* [online]. 22. 2. 2016. Dostupné z: <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/helen-walasek/ethnic-cleansing-war-crimes-and-destruction-of-cultural-heritage-no>. [Citováno 17. 3. 2017]

WALT, Vivienne (2013). Timbuktu's Ancient Libraries: Saved by Locals, Endangered by a Government. *Time* [online]. 4. 2. 2014. Dostupné z: <http://world.time.com/2013/02/04/timbuktus-ancient-libraries-saved-by-locals-endangered-by-a-government/>. [Citováno 20. 1. 2017]

Wikipedia.org (2016). List of destroyed heritage. *Wikipedia.org* [online]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_destroyed_heritage. [Citováno 26. 10. 2016]

World Heritage Centre (2009). Dresden is deleted from UNESCO's World Heritage List. *WHC UNESCO* [online]. 25. 6. 2009. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/news/522/>. [Citováno 30. 3. 2017]

World Heritage Centre (2012). Director-General of UNESCO appeal for protection of Syria's cultural heritage. *WHC UNESCO* [online]. 30. 3. 2012. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/news/862/>. [Citováno 20. 4. 2017]

World Heritage Centre (2013). Syria's Six World Heritage sites placed on List of World Heritage in Danger. *WHC UNESCO* [online] 20. 6. 2013. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/news/1038/>. [Citováno 20. 4. 2017]

World Heritage Centre (2016). Timbuktu. *WHC UNESCO* [online]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/119/>. [Citováno 30. 12. 2016]

World Heritage Centre (2017a). Dresden Elbe Valley. *WHC UNESCO* [online]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/1156>. [Citováno 30. 3. 2017]

World Heritage Centre (2017b). Old Bridge Area of the Old City of Mostar. *WHC UNESCO* [online]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/946>. [Citováno 18. 3. 2017]

World Heritage Centre (2017c). Site of Palmyra. *WHC UNESCO* [online]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/23>. [Citováno 20. 4. 2017]

YASSIN-KASSAB, Robin (2015). Isis's destruction of Palmyra: 'The heart has been ripped out of the city'. *The Guardian* [online]. 2. 9. 2015. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/02/isis-destruction-of-palmyra-syria-heart-been-ripped-out-of-the-city>. [Citováno 29. 4. 2017]

ZOODSMA, Marieke (2015). „No one before me, history is written after me“ – The destruction of cultural heritage as a tactic of war. *What is happening now* [online]. 29. 3. 2015. Dostupné z: <http://whatishappeningnow.org/no-one-before-me-history-is-written-after-me-the-destruction-of-cultural-heritage-as-a-tactic-of-war/>. [Citováno 18. 3. 2017]

